

Den Haag

Agenda Groen

voor de stad

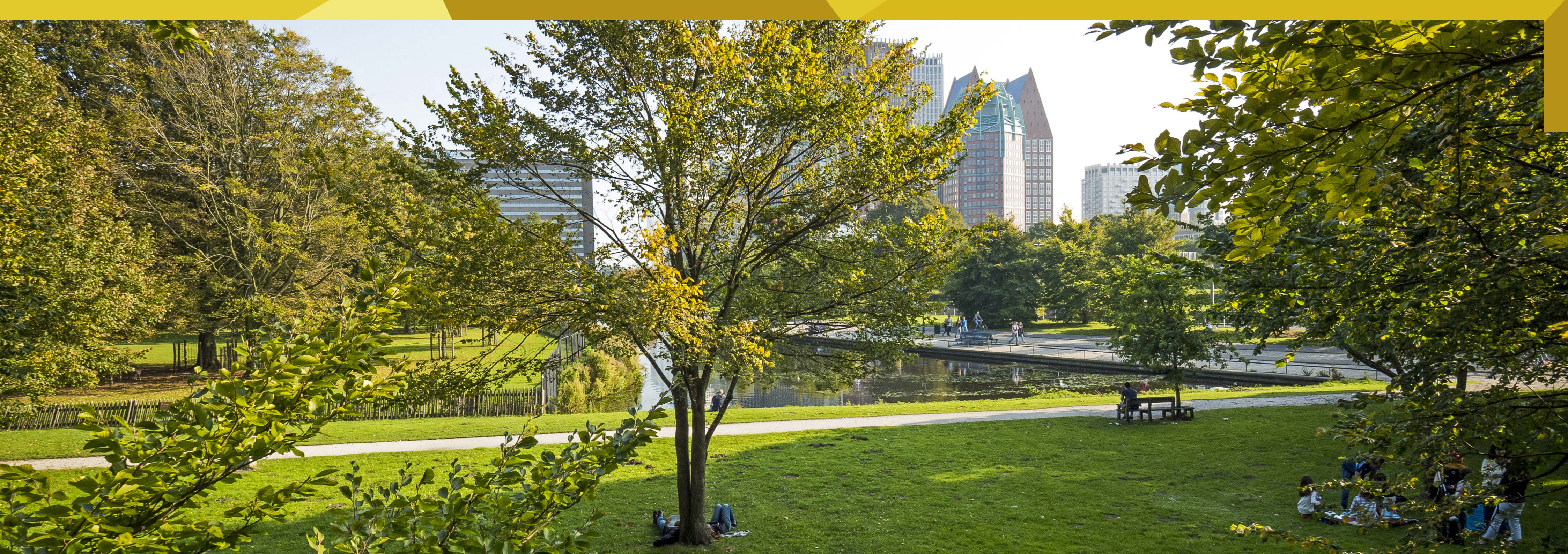
Inhoud

- 1 Inleiding – 6**
- 2 Waarom een Agenda Groen voor de Stad? – 8**
 - 2.1 Aanleiding en insteek – 8
 - 2.2 Kader Agenda Groen – 10
- 3 Samen vormgeven aan de Agenda Groen – 12**
- 4 Opzet Agenda Groen – 20**
- 5 De kernkwaliteit van het Haagse groen – 24**
 - 5.1 Ontstaansgeschiedenis – 24
 - 5.2 Zonering Haagse groen – 26
 - 5.3 Evaluatie en actualisatie – 28
- 6 Ambitie: groen kapitaal als basis voor leefkwaliteit – 30**
 - 6.1 De waarde(n) van groen – 30
 - 6.2 Relatie van de nieuwe thema's met 'Groen kleurt de stad' – 32
- 7 Ontwikkelpad: groenkwaliteit maak je samen – 34**
- 8 Uitwerking thema's groenbeleid – 36**

Samenvatting: de Agenda Groen in 6 kernzinnen – 68

Bijlage 1 Actualisatie Stedelijke Groene Hoofdstructuur – 72

Bijlage 2 Overzicht Agendapunten – 102

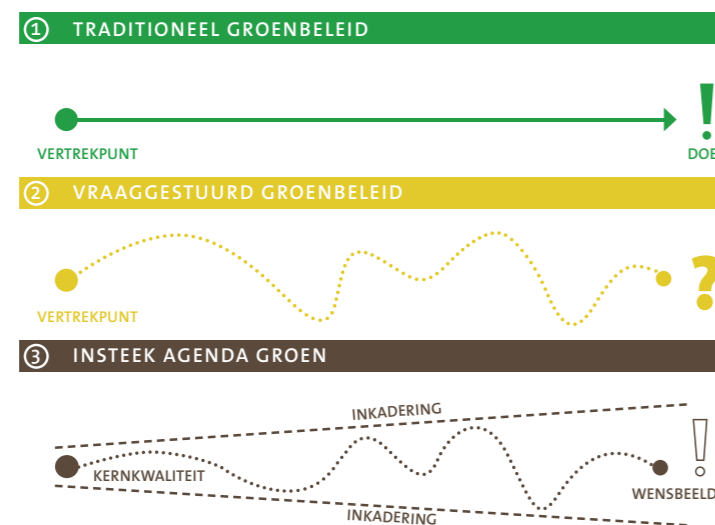

1

Inleiding

De wereld om ons heen is in beweging en ook onze stad verandert. Den Haag is echter nog steeds een groene stad aan zee, met brede stranden, duinen en lange groene lanen. Den Haag is door de eeuwen heen altijd een groene stad geweest. Deze rijkdom heeft de stad in de ontwikkeling van adellijk slot tot internationale stad van recht en vrede tot op de dag van vandaag weten te behouden. De bossen, parken, duinen, landgoederen, wijk- en buurtparken, plantsoenen en straatbomen dragen onmiskenbaar bij aan het specifieke karakter van de stad.

In oktober 2005 is door de gemeenteraad van Den Haag het beleidsplan 'Groen kleurt de stad' vastgesteld. Met behulp van 'Groen kleurt de stad' en de bijbehorende Stedelijke Groene Hoofdstructuur is het groenbeleid inmiddels stevig verankerd in Den Haag. Doorlopende inzet

Schematische weergave groenbeleidsprocessen

blijft echter nodig om de kwaliteit van het groen te behouden en aan te laten sluiten op de wensen en ontwikkelingen voor de stad van morgen.

De stad heeft sindsdien niet stil gestaan. Den Haag groeit en de wensen en behoeften van mensen en bedrijven veranderen. Door de toenemende bevolking en het bijbehorende ruimtebeslag komt de leefkwaliteit in het algemeen en het groen in het bijzonder soms onder druk te staan. Daarnaast zijn er onzekerheden en ontwikkelingen die de stad in de toekomst sterk zullen kleuren. Het gaat hierbij om de klimaatopgave, veranderingen in mobiliteit en de toenemende impact van informatietechnologie.

Ambitie

Omdat Den Haag een aantrekkelijke stad wil blijven voor bewoners, bezoekers en bedrijven moeten er strategische keuzes worden gemaakt op het gebied van verdichting, vergroening en verduurzaming. De ambitie is een verdere kwalitatieve ontwikkeling van het Haagse groen, waarbij ruimte bestaat voor verandering en initiatief en bij ontwikkelingen groen toekomstbestendig wordt vormgegeven. Kortom: Groen kapitaal als basis voor een goede leefkwaliteit.

Binnen deze veranderende context en met deze ambitie als leidraad is gewerkt aan een nieuw beleidsplan dat past bij de tijd: een agenda voor het Haagse groen.

Haagse Kracht

Bij het tot stand komen van deze agenda is gebruik gemaakt van zo veel mogelijk kennis uit de stad op het gebied van het Haagse groen. De combinatie van een online platform en drie stadsgesprekken is gebruikt om zo veel mogelijk meningen en ideeën van inwoners op te halen. Daarnaast is binnen de gemeentelijke organisatie kennis opgehaald met werksessies en 'roadshows'. Ook het Stedelijk Groen Overleg (SGO), de AVN en het Haags Milieu Centrum (nu Duurzaam Den Haag) zijn intensief betrokken bij het tot stand komen van de Agenda Groen voor de Stad.

Waarden en ontwikkelpad

We zien het Haagse groen als een vorm van kapitaal met ecologische, maatschappelijke en economische waarde. Mede op basis van de stadsgesprekken en het online platform zijn deze waarden uitgewerkt in zes thema's:

- 1 | Gezondheid
- 2 | Ontspanning
- 3 | Klimaat
- 4 | Biodiversiteit
- 5 | Imago
- 6 | Ontwikkeling

De ene Haagse wijk is de andere niet: waar Loosduinen en Haagse Hout zeer groen zijn, zijn Centrum en Laak op veel plekken dichtbebouwd en relatief versteend. Afhankelijk

van het karakter van het gebied verschillen dan ook de uitdagingen en opgaven. Dat vraagt om flexibiliteit en een op maat gesneden aanpak. Daarom is in deze agenda voor elk thema per zone een ontwikkelpad uitgewerkt. Bijzondere aandacht gaat in het ontwikkelpad uit naar communicatie en samenwerking. Hiervoor is veel aandacht gevraagd in het participatietraject. De Agenda Groen voor de Stad legt de basis om samen met de stad binnen een helder beleidskader en met een duidelijke ambitie de uitdagingen waar Den Haag voor staat het hoofd te bieden en de kansen die zich voordoen te pakken.

Emma's hof als lokaal vergroeningsinitiatief

Leeswijzer

De eerste drie hoofdstukken betreffen de achtergrond van de agenda, de manier waarop de agenda tot stand is gekomen en een toelichting op de opzet van de agenda. In hoofdstuk 4 start de inhoudelijke agenda met korte analyse van het Haagse groen. Van daar uit wordt ingegaan op de ambitie, op samenwerking met de stad en communicatie en op de concrete uitdagingen en kansen binnen de benoemde thema's.

In bijlage 1 bij de Agenda is de reflectie nader uitgewerkt in een actualisatie van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur, waarin ook de nieuwe groene gebieden zoals het Molenvlietpark zijn opgenomen. Ook het Haagse Bos en Sorghvliet maken nu deel uit van deze structuur. Bijlage 2 geeft een overzicht van de maatregelen en agendapunten van de Agenda Groen voor de Stad.

2

Waarom een Agenda Groen voor de Stad?

2.1

Aanleiding en insteek

In oktober 2005 is door de gemeenteraad van Den Haag het groenbeleidsplan 'Groen kleurt de stad' vastgesteld. In dit beleidsplan voor het Haagse groen zijn de volgende ambities uitgewerkt:

- Ruimte voor groen in en om de stad
- Aandacht voor toegankelijkheid, gebruik en beleving van het groen
- Duurzaamheid in inrichting, beheer en onderhoud van het groen
- Samen het groen beheren

Met behulp van 'Groen kleurt de stad' en de bijbehorende Stedelijke Groene Hoofdstructuur is het groenbeleid inmiddels stevig verankerd in Den Haag. Doorlopende inzet blijft echter nodig om de kwaliteit van het groen te behouden en aan te laten sluiten op de wensen en ontwikkelingen voor de stad van morgen.

Met het verlopen van 'Groen kleurt de stad' in 2015 is het gewenst om aan de slag te gaan met het actualiseren van het groenbeleid. Veel thema's uit het verlopen groenbeleidsplan zijn nog actueel, maar andere opgaven zijn de afgelopen tien jaar veranderd. Deze veranderingen vragen om andere oplossingen, nieuwe keuzes en een andere vorm van groenbeleid. Traditioneel is groenbeleid doelgestuurd: 'ik weet wat ik heb en waar ik heen wil en dus kan

ik een pad uitzetten om dat doel te bereiken'. Bestaande kwaliteiten worden beschermd, maar er is weinig ruimte voor nieuwe initiatieven en wensen.

Een andere benadering is vraaggestuurd groenbeleid. Hierbij zijn juist wensen en initiatieven leidend. Deze vorm van beleid kan echter ook afbreuk doen aan aanwezige kwaliteiten en continuïteit voor de lange termijn.

Het toekomstige groenbeleid van de gemeente Den Haag wil recht doen aan de goede punten van beide benaderingen. Bij de vormgeving van het nieuwe groenbeleid zetten we daarom de kwaliteiten van 'Groen kleurt de stad' voort, maar beseffen we ook dat sinds 2005 onze stad, de samenleving en het omgevingsbeleid zijn veranderd (zie kader bladzijde 6).

Veranderende stad

Den Haag is in beweging. De komende tijd groeit het aantal inwoners met zo'n 5.000 per jaar. Door de toenemende bevolking en het bijbehorende ruimtebeslag komt de leefkwaliteit in het algemeen en het groen in het bijzonder soms onder druk te staan. Daarnaast zijn er onzekerheden en ontwikkelingen die de stad in de toekomst sterk zullen kleuren. Het gaat hierbij om de klimaatopgave, veranderingen in mobiliteit en de toenemende impact van informatietechnologie.

Den Haag een aantrekkelijke stad wil blijven voor bewoners, bezoekers en bedrijven. Daarom moeten er strategische keuzes worden gemaakt op het gebied van verdichting, vergroening en verduurzaming. Onze ambitie is om te borgen dat er voldoende groen is, waarbij de kwaliteit van het groen zo mogelijk wordt verbeterd. Hiermee sluiten we aan bij de Agenda Ruimte voor de Stad. Die is op het moment van schrijven van de Agenda Groen ook in ontwikkeling.

Veranderende samenleving

Overall in Nederland, dus ook in Den Haag, verandert de klassieke verzorgingsstaat langzaam maar zeker in een participatiesamenleving. Bij het vormgeven van het nieuwe groenbeleid zetten we in op 'Haagse Kracht': eigenaarschap van bewoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven in het beheer van openbare ruimte en groen. Dit vraagt om een andere rol van de gemeente: ruimte bieden, faciliteren en grenzen stellen. Mede hierom kiezen we niet voor een traditioneel beleidsplan, maar voor een dynamische Agenda.

Veranderend omgevingsbeleid

Het beleid en wet- en regelgeving voor de leefomgeving is sterk in ontwikkeling. We stellen voor in het nieuwe groenbeleid hier op voor te sorteren: deze Agenda kan als bouwsteen fungeren binnen de aanstaande Omgevingswet, die gemeenten de mogelijkheid biedt om een Omgevingsvisie op te stellen als integraal sturingsinstrument.

2.2

Kader Agenda Groen

Status en looptijd

Deze Agenda Groen is vastgesteld door de gemeenteraad van Den Haag op (15 december 2017). De Agenda heeft in principe een looptijd van 10 jaar. De ambities, thema's en kaarten in deze Agenda vormen een richtinggevend toetsingskader voor de toekomst van het groen van de gemeente Den Haag. Ze geven aan wat waar belangrijk is en niet wat het precies moet zijn of worden. In plaats van een blauwdruk gaat het om het benoemen van waarden en procesvoorwaarden, waarmee de kwaliteit van het groen in Den Haag voor de langere termijn is geborgd. In de Agenda leggen we de hoofdzaken vast en geven daarnaast ruimte voor nieuwe inzichten en ontwikkelingen. Dat doen we omdat we beseffen dat de stad voortdurend in beweging is en dat de Agenda dus een dynamisch karakter moet hebben.

Reikwijdte en detailniveau

Deze Agenda Groen heeft betrekking op alle groengebieden in de gemeente Den Haag. (Paragraaf 5.1 gaat daar verder op in.) Natuur houdt zich niet aan bestuurlijke grenzen, waar nodig kijken we ook over de gemeentegrenzen heen, om verbanden en verbindingen te leggen met

de grote groengebieden in onze buurgemeenten.

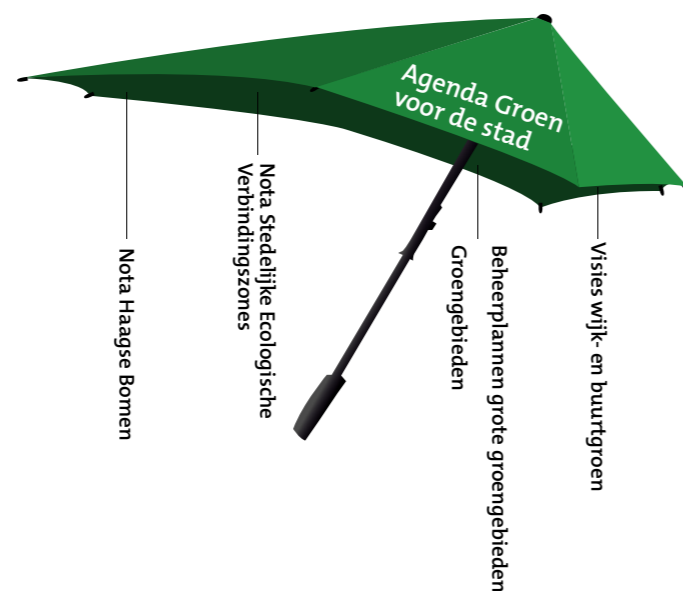
De Agenda geeft een beeld in vogelvlucht van de belangrijkste kwesties die spelen in de stad. Het mag duidelijk zijn dat het detailniveau van de kaarten globaal en indicatief is. Gedetailleerde uitwerkingen vinden plaats op het niveau van stadsdeelvisies voor wijk- en buurtgroen, alsmede beheer- en bestemmingsplannen voor specifieke groengebieden. De visies en plannen houden we actueel door ze regelmatig aan te passen aan nieuwe ontwikkelingen.

De Agenda richt zich vooral op het groen dat eigendom is van de gemeente, maar de ambities en beleidskeuzes houden daar niet op. We kijken ook naar de kleinere en grotere groenarealen die in eigendom en/of beheer zijn bij partijen als Staatsbosbeheer, Dunea, het

Rijksvastgoedbedrijf, het Hoogheemraadschap van Delfland en de Stichting Landschap en Erfgoed Zuid-Holland. Verder besteden we aandacht aan privaat groen: de tuinen van woningcorporaties, marktpartijen en particuliere woningeigenaren. En tot slot houden we niet alleen rekening met het groen op maaiveldniveau, maar heeft deze Agenda mede tot doel om een ambitie naar te leggen ten aanzien van groene daken en gevels.

Raakvlakken

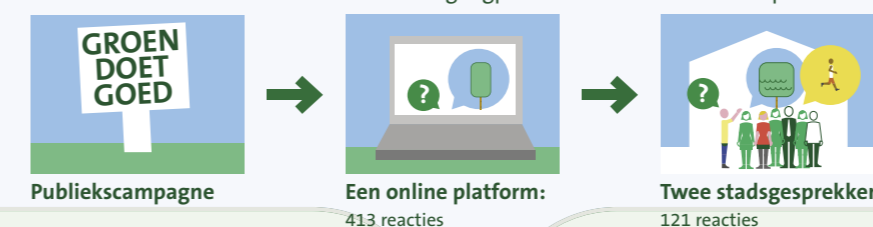
Deze Agenda Groen voor de Stad staat niet op zichzelf, maar kent raakvlakken met diverse andere (gemeentelijke, provinciale en landelijke) beleidsterreinen en inspanningen, zoals de Agenda Ruimte voor de Stad.

Samen geven we vorm aan het Haagse groen

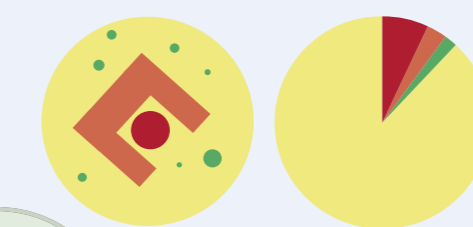
REACTIES UIT DE STAD VORMEN HET AMBITIEDOCUMENT

Inwoners worden vroeg in het proces betrokken om samen vorm te geven aan het ambitiedocument. Dit document is een uitgangspunt voor het beleidsontwerp.

De reacties hebben betrekking op:

Dichte stad
Half open stad
Om de stad
Hele stad

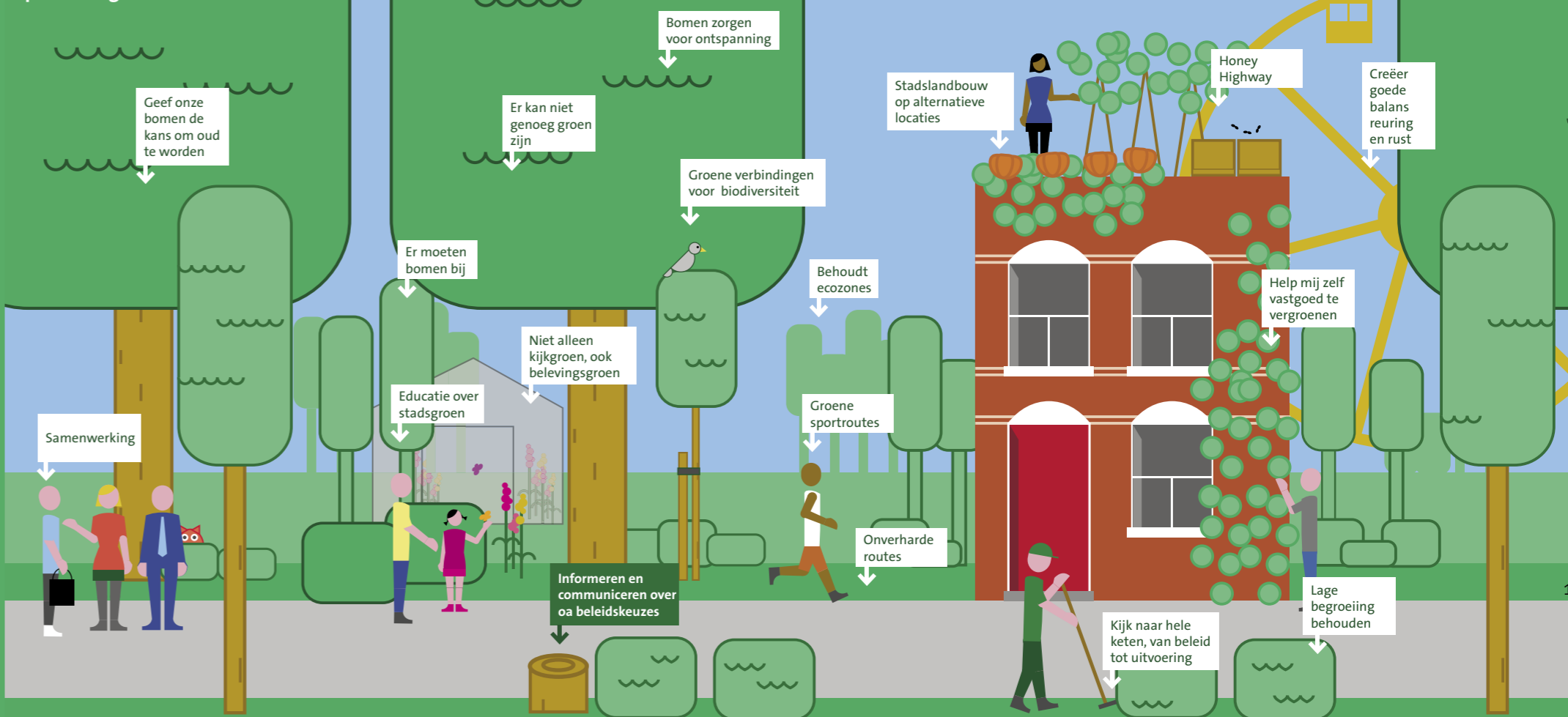
25 ideeën of initiatieven (20%) om het groen van Den Haag te versterken. 14 kleinschalige plannen zijn geschikt voor het Initiatievenbudget van DPZ

Circa 65 meningen (55%) concreet genoeg om te kunnen dienen als input voor de Agenda Groen

25% van de reacties zijn onvoldoende concreet of specifiek om in de Agenda te worden opgenomen

Deze reacties zijn uit de stadsgesprekken en het platform gekomen:

3

Samen vormgeven aan de Agenda Groen

“Groen doet goed, doe je mee?” was het uitgangspunt van de Gemeente Den Haag, om de Agenda Groen zoveel mogelijk in samenspraak met de stad op te stellen. In de periode oktober 2015 - juni 2016 is zo door middel van een open dialoog is zo deze Agenda Groen tot stand gekomen. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen het raadplegen van inhoudelijke professionals (oktober t/m december 2015) en het ophalen van meningen en ideeën uit de stad (februari- april 2016).

Input professionals:

Door middel van diverse werksessies en ‘roadshows’ is kennis opgehaald en draagvlak vergroot binnen de gemeentelijke organisatie. Daarnaast is intensief overleg gepleegd met het Stedelijk Groen Overleg (SGO). AVN en HMC (Haags Milieucentrum) hebben voor de start van het proces bijeenkomsten georganiseerd, die input hebben opgeleverd bij de start van de Agenda Groen voor de Stad.

Input uit de stad:

Langs twee wegen is input uit de stad opgehaald. Via het online platform hethaagsegroen.nl zijn de inwoners geraadpleegd over hun gedachten over het groen in de stad. Om hen daartoe uit te nodigen is een marketingcampagne gevoerd met uitnodigingen in papieren vorm en in digitale vorm. Daarnaast is er een directe ontmoeting met burgers geweest in de vorm van drie stadsgesprekken.

Deze raadpleging heeft geleid tot 534 reacties: 413 zijn geplaatst op het online platform en 121 zijn genoteerd tijdens de stadsgesprekken.

De reacties op het online platform betreffen doorgaans meningen en discussies naar aanleiding van de door ons geponeerde stellingen. De reacties tijdens de stadsgesprekken zijn over het algemeen concreter en specifiker. Aangezien veel mensen die bijdroegen aan het online platform ook aanwezig waren bij de stadsgesprekken, richten we ons bij onderstaande inventarisatie vooral op de oogst van de stadsgesprekken.

Op het online platform en tijdens de stadsgesprekken is opgeroepen om meningen en ideeën te delen. De discussie op het platform bestond voor het overgrote deel uit meningen. De oogst van de stadsgesprekken is gevarieerder. Van de 121 reacties tijdens de stadsgesprekken tellen we 25 ideeën of initiatieven (20%) om het groen van Den Haag te versterken. Daarnaast zijn circa 65 meningen (55%) concreet genoeg om te kunnen dienen als input voor de Agenda Groen. De resterende reacties (25%) zijn

onvoldoende concreet of specifiek om in de Agenda te worden opgenomen.

De reacties op het platform en de inbreng tijdens de stadsgesprekken zijn terug te brengen tot twee categorieën: input die gebruikt kan worden om de Agenda Groen vorm te geven en 25 losse energieke initiatieven/ideeën in relatie tot het groen.

De stadsgesprekken hebben plaatsgevonden aan de hand van zes inhoudelijke thema's:

- Klimaat
- Biodiversiteit
- Gezondheid
- Ontspanning
- Identiteit
- Ontwikkeling

Het eerste stadsgesprek op 15 maart richtte zich op de thema's sport, recreatie en voedsel. Het tweede stadsgesprek op 22 maart ging nader in op de thema's natuur, klimaat en bomen in de buurt. Naast de drie vaste tafels/thema's was er tijdens beide stadsgesprekken ook een 'open tafel' ingericht waarin deelnemers met meer algemene vragen, klachten en suggesties over het groenbeleid hun idee/mening kwijt konden. In onderstaande tabel gaan we nader in op de open tafel en de reacties per thema.

OPMERKINGEN STADSGESPREKKEN		AGENDA GROEN
OPEN TAFEL		
1	De kwaliteit van Den Haag als 'Groene Stad aan Zee' en het bestaande groenbeleidsplan 'Groen kleurt de Stad' worden gewaardeerd.	Bestaand beleid wordt aangevuld en kernkwaliteiten behouden.
2	Maatregelen om de gevolgen van de klimaatverandering tegen te gaan en de biodiversiteit te verbeteren zijn belangrijk.	Zowel klimaatverandering als biodiversiteit zijn thema's die expliciet zijn uitgewerkt.
3	Communicatie en educatie zijn nodig voor een goed groenbeleid.	Bij alle thema's is daar aandacht voor, want dat past bij een groenbeleid met 'Haagse Kracht'. De veranderende samenleving, met een andere rol voor de overheid, is een van de aanleidingen om de Agenda Groen voor de Stad op te stellen.
4	Aandacht voor de intrinsieke esthetische kwaliteit van groen.	Intrinsiek betreft de waarde die iets heeft, los van zijn context, van zijn omgeving of zijn positie in een groter geheel. In dit geval zou groen, bijvoorbeeld een boom, bestaansrecht ontlenuen omdat deze boom van zichzelf mooi is. Bij het groen in Den Haag gaat het in eerste instantie om de waarde van het groen in relatie tot zijn context. Belevingswaarde is daarbij één van de relevante waarden, net als gebruikswaarde of ecologische waarde. In deze agenda wordt juist die bredere betekenis van het groen voor de stad met de thema's verder uitgewerkt.

OPMERKINGEN STADSGESPREKKEN		AGENDA GROEN
GROEN EN KLIMAAT		
5	Er zijn meer inspanningen nodig op het gebied van klimaatadaptatie (het omgaan met en tegengaan van klimaatverandering).	Klimaatverandering is als thema expliciet uitgewerkt.
6	Het bestaande groen moeten we behouden en uitbreiden.	Stedelijke Groene Hoofdstructuur en/of bomen die zijn aangemerkt als "groene parels" en onderdeel zijn van de kernkwaliteit van het groen in Den Haag worden behouden. Niet al het groen is per definitie te behouden. Het kan zijn dat er door veranderingen en/of ontwikkelingen groen verdwijnt. Dit dient zoveel mogelijk voorkomen te worden, maar als dat niet mogelijk is, dan dient het verlies zoveel mogelijk gecompenseerd te worden, waarbij intensivering van gebruik ook intensivering van (groen)kwaliteit betekent. Daarnaast is vanuit verschillende thema's beleid voorzien gericht op het uitbreiden van groen om de hoek, bijvoorbeeld in het kader van ontstening.
7	De gemeente moet het goede voorbeeld geven (eigen gebouwen voorzien van groene gevels en daken).	Bij het opstellen van beleid voor natuurinclusief bouwen besteden we hier aandacht aan. Ook hebben we het 'ontstening' van openbare ruimte en gebouwen bij het thema Klimaat opgenomen.
8	Om de rol van de particulier te vergroten in het tegen gaan van hittestress en wateroverlast is hulp vanuit de gemeente nodig in de vorm van subsidies en dergelijke.	In het kader van het thema klimaat wordt beleid voorzien dat gericht is op het stimuleren en ondersteunen van particuliere initiatieven. Dit kan op verschillende manieren: kennis, organisatorische ondersteuning subsidies (in voorkomende gevallen).
9	Oproep: 'help ons het zelf te doen!'	Het is de algemene benadering in de Agenda Groen dat de gemeente groeninitiatieven wil ondersteunen. Belangrijk is dat hiervoor ook heldere beleidskaders worden aangegeven, omdat niet alles overal kan.
10	De gemeente moet groene parels aanwijzen waar bomen echt oud kunnen worden.	Kernkwaliteiten worden behouden en nader beschreven, zodat deze beter behouden kunnen blijven. Tevens is er beleid gericht op het ontwikkelen van 'groene parels', zoals ook in de Nota Haagse bomen staat (zie thema ontwikkeling).

OPMERKINGEN STADSGESPREKKEN		AGENDA GROEN
GROEN EN BIODIVERSITEIT		
11	Het onderscheid tussen 'groen' en 'natuur' is niet altijd helder.	Dit werken we uit bij het thema Biodiversiteit.
12	Het bestaande groenbeleidsplan wordt gewaardeerd; er is veel bereikt in de afgelopen tien jaar. Nu moeten we de verbindingen verbeteren.	Het beleid is gericht op het verbeteren van de kwaliteit van de groengebieden en verbindingen.
13	Het ecologische netwerk moeten we verstevigen: meer groene routes en ecologische verbindingen in de stad.	In aanvulling op hierboven komt er specifiek beleid voor het brengen van natuur van buiten in de stad.
14	Het leefgebied van dieren wordt beperkt door wegsnoeien van lage begroeiing.	Het groenbeheer zal worden afgestemd op het biotoopbeleid voor de gebieden in de Stedelijke Groene Hoofdstructuur. In de visies wijk- en buurtgroen en de grote groengebieden zal daar aandacht voor zijn.

OPMERKINGEN STADSGESPREKKEN		AGENDA GROEN
GROEN EN GEZONDHEID		
15	Er is meer aandacht nodig voor sport en beweging in de dichte stadswijken.	Dit wordt uitgewerkt bij het thema Gezondheid.
16	Sporten in een natuurlijke omgeving heeft de voorkeur.	Bij het thema ontspanning gaan we in op de mogelijkheden om verschillende functies in een gebied te combineren.
17	Er is meer aandacht nodig voor sport en beweging in de dichte stadswijken.	Dit wordt uitgewerkt bij het thema Gezondheid.
18	Stadslandbouw moet niet in bestaande groengebieden plaatsvinden.	Bij het thema Ontspanning gaan we in op de mogelijkheden om verschillende functies in een gebied te combineren.
19	De gemeente moet ruimte bieden voor nieuwe oplossingen (daktuinen, braakliggende terreinen).	Bij verschillende thema's wordt dit punt opgepakt, specifiek ook bij het thema Ontwikkeling.
20	De gemeente moet aansprekende vormen van educatie inzetten: flora en fauna, herkomst van voedsel.	Bij de thema's Biodiversiteit en Gezondheid besteden we daar aandacht aan.
21	Voor alle generaties.	De toegankelijkheid en gebruikswaarde van het groen wordt onder andere opgepakt bij de thema's Gezondheid (onderwerp sport en beweging) en Ontspanning (openbare voorzieningen).
22	Combinaties met recreatie en/of cultuur.	Bij het thema Gezondheid is deze actie opgenomen.

OPMERKINGEN STADSGESPREKKEN	AGENDA GROEN
GROEN EN ONTSPANNING	
23	Er zijn voldoende mogelijkheden voor festivals en evenementen op bestaande locaties.
24	De gemeente moet duidelijke keuzes maken tussen zones van rust en reuring.
25	De gemeente moet zorgen voor een goede balans tussen bewoners en bezoekers.
26	Onderlinge contrasten zijn positief, want ze bieden ruimte voor variatie.
27	Het Haagse groen wordt gebruikt door diverse doelgroepen, met bijbehorende leefstijlen.
28	De gemeente moet een betere profilering van de groengebieden als doel stellen.
29	Sluit met het plannen en programmeren van een evenement aan bij het karakter van het groen.

OPMERKINGEN STADSGESPREKKEN	AGENDA GROEN
GROEN EN IDENTITEIT	
30	Leg een groene route vanuit het stadscentrum naar het Haagse Bos aan.
31	Verbeter iconische plekken die samenhangen met de stadsentrees.

OPMERKINGEN STADSGESPREKKEN	AGENDA GROEN
GROEN EN ONTWIKKELING	
32	Het Haagse groen (bomen en struiken) moet te vaak wijken voor nieuwe gebouwen en infrastructurele projecten.
33	Bij nieuwe ontwikkelingen moeten voldoende bomen in het straatbeeld komen.
34	De woningwaarde neemt toe in de buurt van groengebieden.

Bovenstaande punten zijn verder uitgewerkt bij de thema's in hoofdstuk 7.

4

Opzet Agenda Groen

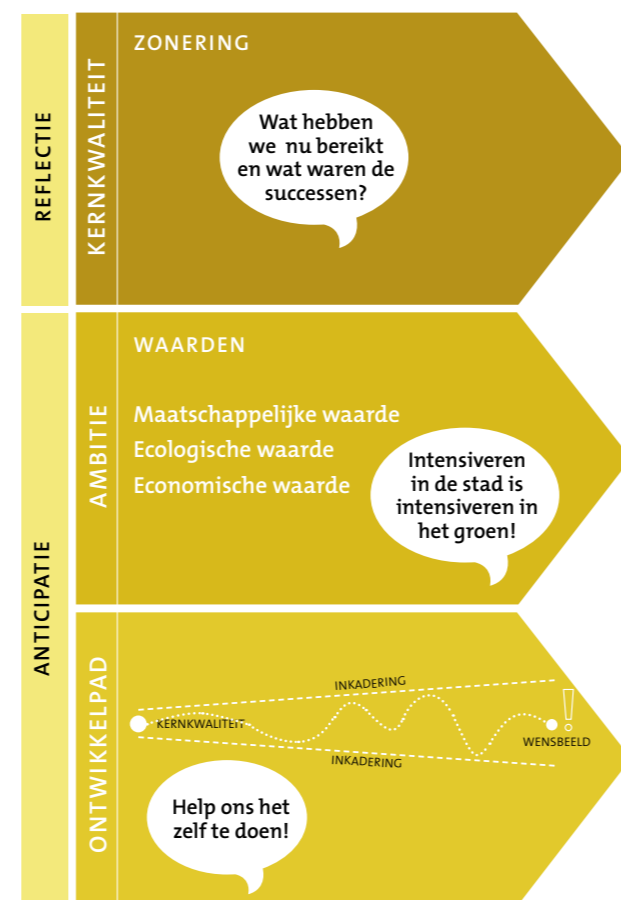
Zoals aangegeven in paragraaf 1.1, dient de Agenda Groen invulling te geven aan een veranderend beleidskader in een veranderende context. Daarnaast blijkt uit het consultatieproces, zoals benoemd in hoofdstuk 2, dat er veel waarde wordt gehecht aan aanwezige kwaliteiten en tevens wensen voor verbetering zijn. Om zowel aan huidige kwaliteiten als veranderingen en verbeteringen een plek te geven, kijken we zowel terug als vooruit.

Reflectie

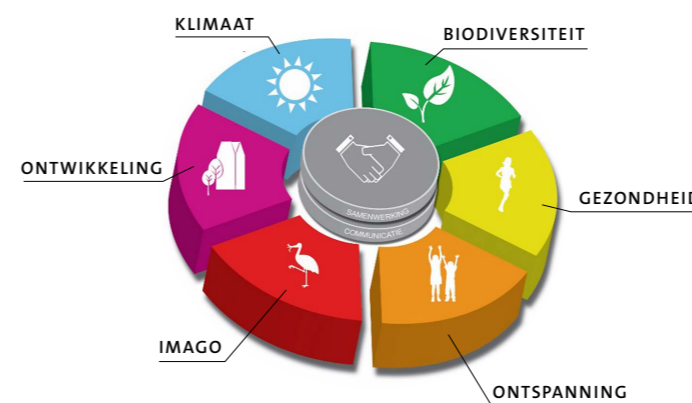
Terugkijkend wordt bepaald wat er goed is aan het huidige groen en groenbeleid en wat voor de toekomst zeker moet worden doorgezet. Op basis hiervan worden de KERNKWALITEIT bepaald van het huidige Haagse groen. De kernkwaliteit wordt gevormd door de groenelementen en –structuren, die de identiteit van Den Haag nu en in de toekomst bepalen. De kernkwaliteit is uitgewerkt in hoofdstuk 5.

Om de kernkwaliteit te duiden hebben een herijking van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur en een actualisatie van de beleidsthema's uit 'Groen kleurt de stad' plaatsgevonden. De actualisatie van de beleidsthema's bekijkt welke in huidige of aangepaste vorm relevant zijn voor de toekomst. De herijking van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur betreft het toetsen en waar nodig aanpassen en aanvullen van de beschrijvingen van deze groengebieden die onderdeel zijn van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur. Deze herijking is opgenomen in bijlage 1. De grootste uitbreiding betreft het Molenvlietpark (dat in 2017-2019 wordt aangelegd).

Schema opzet Agenda Groen

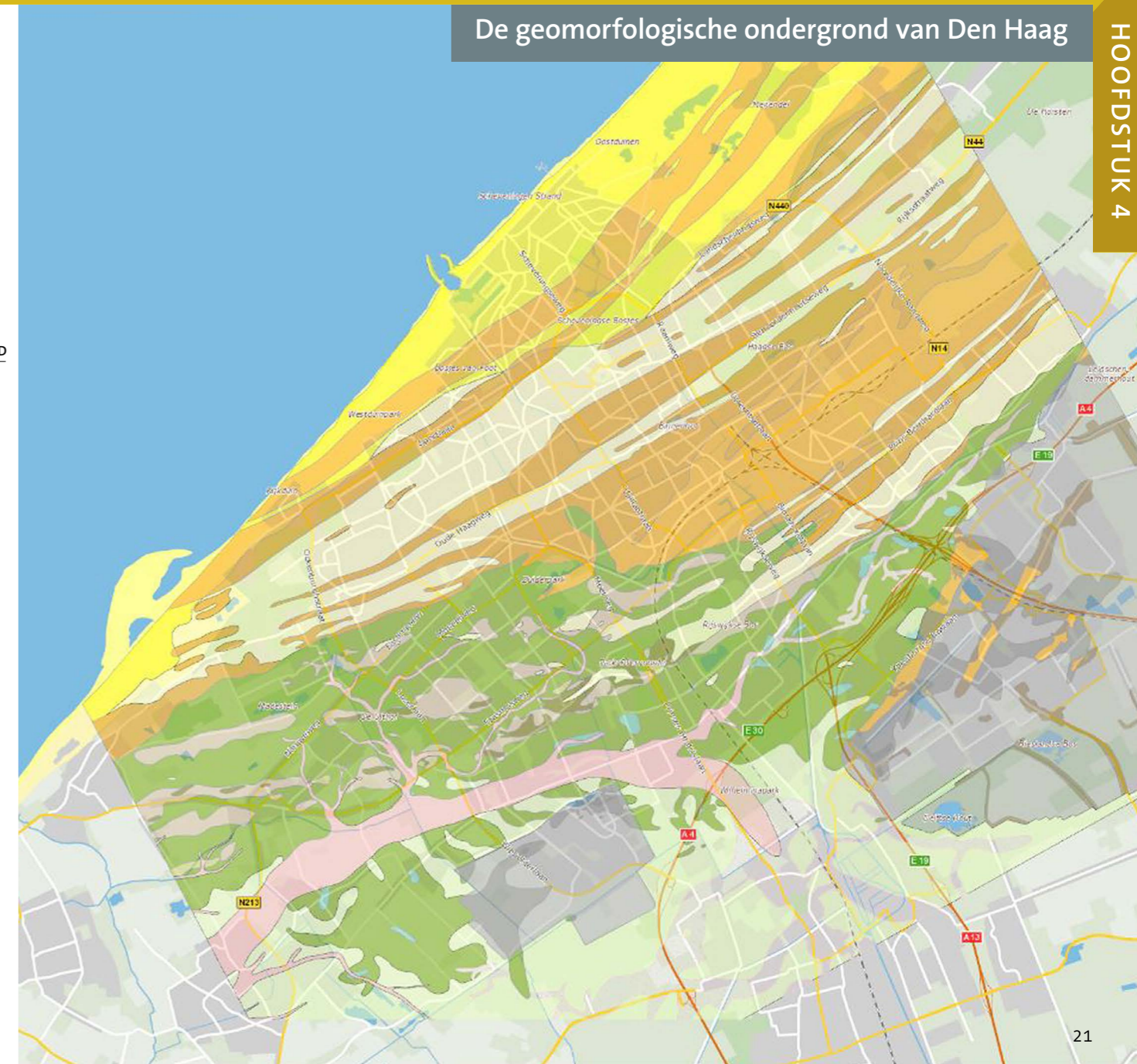
Thema's

Anticipatie

Vanuit een analyse wat voor de toekomst van het groen van Den Haag belangrijk is, wordt de Agenda Groen voor de Stad bepaald. De ambities zijn een verdere kwalitatieve ontwikkeling van het Haagse groen, waarbij ruimte bestaat voor verandering en initiatief en bij ontwikkelingen groen toekomstbestendig wordt vormgegeven. Dit gebeurt op basis van ambities per thema, die worden bereikt via een ontwikkelpad.

- De ambities tonen het gewenste perspectief van het groene leefbare Den Haag van morgen. Deze zijn gekoppeld aan de verschillende waarden van het groen, zoals die onderscheiden en besproken zijn tijdens de stadsgesprekken. De ambities zijn uitgewerkt in hoofdstuk 5.

- De ontwikkelpaden vormen een voorwaardenstellende processtructuur die bovenstaande faciliteert en helpt om te gaan met dynamiek en onzekerheden richting de toekomst. Goede samenwerking en communicatie staan centraal, om het groen in Den Haag samen vorm te geven. In hoofdstuk 6 wordt dit nader beschreven.

Themabladen

Elk ambitiethema is uitgewerkt in aparte themabladen. Per thema wordt aangegeven welke kernkwaliteiten relevant zijn, wat de specifieke ambities zijn en welk ontwikkelpad wordt gevolgd, met bijbehorende maatregelen. Tevens is gevisualiseerd hoe de thema's gerelateerd zijn aan de groengebieden van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur. Dit is ook aangegeven bij de herijking van de gebieden in bijlage 1. De themabladen zijn opgenomen in hoofdstuk 7.

Alle aangegeven maatregelen (agendapunten) zijn gebundeld in bijlage 2. Aangezien meerdere agendapunten relevant zijn voor meerdere thema's zijn sommige gebundeld, waarbij wel de meerwaarde van het agendapunt voor de verschillende thema's in de bijlage inzichtelijk is gemaakt.

5

De kernkwaliteit van het Haagse groen

De wereld om ons heen is in beweging en ook onze stad verandert. Den Haag is echter nog steeds een groene stad aan zee, met brede stranden, duinen en lange groene lanen. Den Haag is door de eeuwen heen altijd een groene stad geweest. Deze rijkdom heeft de stad in de ontwikkeling van adellijk slot tot internationale stad van recht en vrede tot op de dag van vandaag weten te behouden. De bossen, parken, duinen, landgoederen, recreatiegebieden, wijk- en buurtparken, plantsoenen en straatbomen dragen onmiskenbaar bij aan het specifieke karakter van de stad.

5.1

Ontstaansgeschiedenis

De historisch aanwezige groenstructuur is vooral bepaald door de geologische gesteldheid van de bodem, de ligging aan zee en de historische ontwikkeling van de stad. Karakteristiek zijn de duinen, de duinbossen, de oude landgoederen en buitenplaatsen, de groene pleinen, de recreatiegebieden en stadsparken, de straatbomen en de monumentale bomen, het wijk- en buurtgroen en de verbindingzones van groen en water.

Van oorsprong ligt er een vrij directe relatie tussen de geologische opbouw van de Haagse bodem en het aanwezige groen. In de loop der tijd is de kustlijn door de vorming van nieuwe strandwallen naar het westen opgeschoven. In het achterliggende landschap vormden zich tussen de oude strandwallen veengebieden.

Tijdens doorbraken van de zee gingen delen van het strandwallen-landschap verloren en kwamen er kleiafzettingen voor in de plaats.

Een belangrijk deel van de groentypen die binnen het Haagse groen aanwezig zijn, heeft een directe relatie met de opbouw van de bodem. Het meest kenmerkend zijn de duinen. Maar ook de oude bosgebieden in de binnenduinenrand en de landgoederen en buitenplaatsen op de strandwallen, zijn voorbeelden van een directe relatie tussen bodem en landschap.

Naarmate de verstedelijking toenam, is de invloed van de mens op de groene buitenruimte groter geworden. Landgoederen veranderden, historische pleinen ontstonden, de lange lijnen groeiden door uitbreiding van het stedelijk patroon, stadsparken werden aangelegd en in de directe woon- en werkomgeving ontstonden veel kleinschalige groenvoorzieningen.

Deze grote diversiteit van het Haagse groen is als volgt in te delen:

- Grote groengebieden (landgoederen en buitenplaatsen, duingebieden, stadsparken, bossen en recreatiegebieden);
- Wijk- en buurtgroen;
- Straatbomen en monumentale bomen;
- Semi-openbaar groen;
- Verbindingszones van groen en water;
- Groen van derden (particulieren, bedrijven, organisaties en overheden).

Legenda

Algemeen

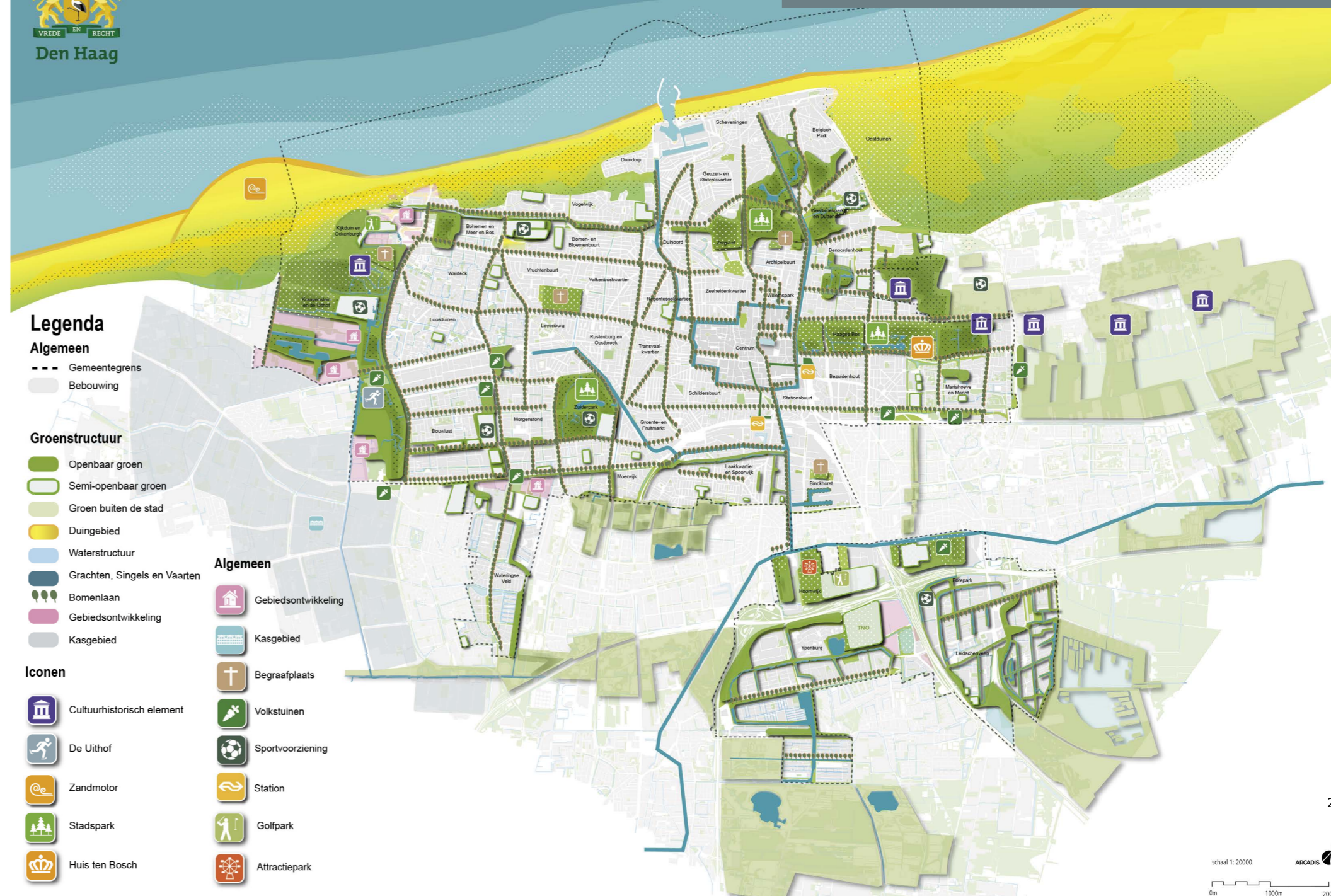
- - - Gemeentegrens
- Bebauwing

Groenstructuur

- Openbaar groen
- Semi-openbaar groen
- Groen buiten de stad
- Duingebied
- Waterstructuur
- Grachten, Singels en Vaarten
- Bomenlaan
- Gebiedsontwikkeling
- Kasgebied

Iconen

- Cultuurhistorisch element
- De Uithof
- Zandmotor
- Stadspark
- Huis ten Bosch
- Gebiedsontwikkeling
- Kasgebied
- Begraafplaats
- Volkstuinen
- Sportvoorziening
- Station
- Golfpark
- Attractiepark

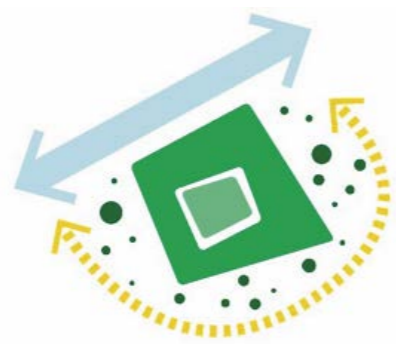

5.2

Zonering Haagse groen

Het Haagse groen is veelsoortig. Er zijn stadsparken, duinen, bossen, landgoederen en recreatiegebieden. Ook het 'kleine' groen in de buurten, de straatbomen, de monumentale bomen, sportvelden, de amateurtuincomplexen en de particuliere tuinen horen erbij. Al dit groen wordt onderhouden door de vele 'groene vingers' van onze stad: vrijwilligers van groen- en natuurorganisaties, medewerkers van hoveniersbedrijven en woningcorporaties en medewerkers van de gemeente Den Haag. En al die Hagenaars die zich inzetten voor groen in hun straat, buurt of eigen tuin. Al deze soorten groen maken deel uit van de identiteit van Den Haag.

De stedelijke leefkwaliteit - en daarmee de waarde van het groen - is niet voor onze hele stad gelijk. Het is afhankelijk van gebiedskenmerken als bebouwingsgraad, aanwezigheid van infrastructuur en het gebruik van de ruimte (wonen, werken, recreatie, natuur).

Voor het Haagse Groen kunnen drie zones worden onderscheiden. Deze zones worden hiernaast indicatief weergegeven:

- De dichte stad (de lichtgroene 'kern').
- De halfopen stad (de groene 'schil').
- Om de stad (de gespikkelde 'rand').
- Ieder van deze zones kent haar eigen uitdagingen en opgaven, en daarmee ook een andere aanpak.

Groen in de dichte stad

In de dichte stad is de bebouwing dominant. Het groen is er schaars en vormt een (aangenaam) contrast met de gebouwde omgeving. Het aanwezige groen bestaat voornamelijk uit straatbomen, groene pleinen en buurtparken. Dit groen vormt de 'haarvaten' van het stedelijke stelsel: kleinschalig, maar daarom niet minder belangrijk. Onder deze zone scharen we wijken als het Centrum, Spoorwijk, Laak, (Binckhorst), Schilderswijk, Transvaal, Rustenburg en Oostbroek, Regentesse- en Valkenboskwartier, Zeeheldenbuurt en Willemspark.

Groen in de halfopen stad

In de halfopen stad wisselen bebouwing en groen elkaar af. Een gordel van relatief ruim opgezette wijken en grootschalige groenstructuren omringt de centrale stad. Deze zone wordt gevormd door wijken als Loosduinen, Escamp (grotendeels), Scheveningen (grotendeels), Benoordenhout en Bezuidenhout. Deze zone omvat de Scheveningse Bosjes en het Sint Hubertuspark, maar ook stadsparken en landgoederen, zoals het Zuiderpark en Clingendael. Tot slot is er sprake van een aantal lijnen en structuren die deze zone doorkruisen. Denk daarbij aan de doorgaande groene lanen en het Verversingskanaal.

Groen om de stad

Rondom onze stad ligt een zone met grote groengebieden die over de gemeentegrenzen heen gaan. Tot deze zone rekenen we de Vlietzone en de landgoederenzone Rijswijk, de Nieuwe Driemanspolder, Duin, Horst en Weide, Hof van Delfland en de Noordzeekust.

5.3

Evaluatie en actualisatie

De afgelopen tien jaar is er veel bereikt ten aanzien van het groen en het groenbeleid in Den Haag:

- Een stevige groenstructuur waarbij het totaal aan lanen, parken, landgoederen en (overige) onderdelen van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur zeer gewaardeerd worden. Deze groenstructuur is zichtbaar, beleefbaar en van substantiële omvang en draagt daarmee sterk bij aan de identiteit van Den Haag.
- Samenhangend beleid met: groenbeleidsplan 'Groen kleurt de stad', nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones, nota Haagse bomen (inclusief groene paretels), visies wijk- en buurtgroen, beheervisies grote groengebieden, geïntegreerd bosbeheer.
- Uitdragen en ontsluiten van het openbaar groen door middel van brochures, filmpjes, kaarten en evenementen, zoals Bewegen in de natuur (over natuurgebieden in Den Haag-Zuidwest), Haagse Bossen (over het bosbeheer van Den Haag), Ode aan de Boom en de boomfeestdag.

Het groen in Den Haag wordt nu structureler en integraler benaderd. Hierdoor kan het groen niet alleen efficiënter en effectiever beheerd worden, maar heeft het ook meer betekenis gekregen. Het groen is aantrekkelijk geworden; gevarieerder, kleurrijker en bruikbaar. Dat blijkt onder meer uit de groeiende gebruiksvraag en uit de waardering die bewoners hebben voor het groen.

Belangrijk is de nu stevig verankerde aandacht voor historie, waardoor het vanzelfsprekend is dat bij beheer en ontwikkeling van het groen in Den Haag recht wordt gedaan aan het rijke historische verleden van de stad. Deze kwaliteiten blijven van waarde voor de toekomst en zullen blijvend een vervolg krijgen. Belangrijk is de nu stevig verankerde aandacht voor historie, waardoor het vanzelfsprekend is dat bij beheer en ontwikkeling van het groen in Den Haag recht wordt gedaan aan het rijke historische verleden van de stad. Deze kwaliteiten blijven van waarde voor de toekomst en zullen blijvend een vervolg krijgen.

Uit de diverse gesprekken over het groen in de stad, blijkt echter ook dat er onderdelen beter kunnen en moeten:

- De gemeente moet zich met het aanwijzen van de Stedelijke Groene Hoofdstructuur verplichten deze te duurzaam te behouden en waar mogelijk verder te ontwikkelen.
- Ondanks dat het groen al veel gevarieerder is, worden delen als te uniform gezien. Er zou (nog) meer maatwerk plaats moeten vinden ten behoeve van de wensen voor en kwaliteiten van een locatie, alsmede de verbinding tussen de verschillende groengebieden. De uitdaging is dat dit maatwerk wel in het totaal van de stad moeten blijven passen.
- De onderhoudstoestand wordt soms als (te) rommelig ervaren. Soms komt dit omdat mensen verschillende verwachtingen hebben – de één wil 'aangeharkt', de ander wil 'natuurlijk'. Soms wordt het veroorzaakt door de inrichting; als die veel onderhoud vraagt, kan de

gemeente dat niet altijd leveren.

- Het kappen van bomen levert regelmatig flinke discussies op. Aanwezige bomen wil men graag behouden en oud laten worden.
- Communicatie met burgers over het groen wordt als essentieel gezien, zowel ten aanzien van beheer, ontwikkeling als beleid. Aandacht voor groen is ook aandacht voor mensen.

Een uitgebreide beschrijving van het Haagse groen is opgenomen in bijlage 1 van deze Agenda. Deze betreft grotendeels een actualisatie van de verkenningen en inventarisaties die tien jaar geleden hebben plaatsgevonden bij de totstandkoming van het vorige groenbeleidsplan, 'Groen kleurt de stad'. Toegevoegd zijn enkele bomenlanen en de groene singels van Leischenveen. Een andere toevoeging betreft het Molenvlietpark, dat in de komende jaren aangelegd wordt.

6

Ambitie: groen kapitaal als basis voor leefkwaliteit

6.1

De waarde(n) van groen

Zoals de kadernota Openbare Ruimte al duidelijk maakt: de echte waarde van een stad is de openbare ruimte. Groen is een belangrijke drager van deze openbare ruimte en haar waarde voor de stad. Vanwege deze waarde wordt in deze Agenda Groen de benadering van het groen in de stad verder verbreed en integraler. Groen is meer dan aankleding van de openbare ruimte met planten en bomen. In 'Groen kleurt de stad' zijn de esthetische, historische, gebruiks- en natuurwaarden toegevoegd. Groen is echter op nog meer manieren van waarde en daarmee van betekenis. Zo heeft het een positief effect op de gezondheid van mensen en draagt bij aan de leefbaarheid van een wijk. Bedrijven vestigen zich graag in een groene omgeving en vastgoed in de nabijheid van groen, wat bijdraagt aan de economische potentie van de stad.

Om de waarde van groen voor de stad te benoemen en toe te kunnen passen, heeft Den Haag de City Deal Waarderen van groen en blauw in de stad ondertekend. Daarmee geeft Den Haag aan werk te maken van de ontwikkeling van het natuurlijk kapitaal in de stad.

Uitgaande van de duurzaamheidsprincipes 'people, planet, prosperity' onderscheiden we drie waarden van groen in de stad: maatschappelijk, ecologisch en economisch. In een vitale (sterke en leefbare stad) zijn deze met elkaar in evenwicht.

De maatschappelijke waarde van groen

Een groene omgeving draagt voor een belangrijk gedeelte bij aan de kwaliteit van leven. Mensen voelen zich er gelukkiger en zijn er gezonder. Uit diverse onderzoeken blijkt dat het bieden van voldoende groen bijdraagt aan een veiligere en prettigere leefomgeving, en daarmee aan een betere gezondheid van lichaam en geest. De nadruk ligt bij deze pijler vooral op de beleving van het groen in de stad. Groene plekken nodigen uit tot recreatie, actief bewegen en sociale interactie. Mensen komen elkaar tegen en maken een praatje in het park, sporten er of onderhouden gezamenlijk een groen speelplein in de buurt. Zeker in Den Haag draagt groen daarnaast bij aan de identiteit van de stad, van wijken en buurten. Het groen – van historisch park tot monumentale boom – vormt zo mede de basis voor stedelijke trots

De ecologische waarde van groen

De tijd dat parken, perken en tuinen uitsluitend een decoratieve functie hadden, ligt definitief achter ons. Bomen en planten bevorderen de biodiversiteit, binden fijnstof in onze directe omgeving, houden water en het broeikasgas CO2 vast en geven koeling. De nadruk ligt bij deze waarde vooral op de manieren waarop we het groen in de stad beter kunnen beschermen. Het bieden van voldoende (zowel in kwalitatieve als in kwantitatieve zin) openbaar én particulier groen zorgt voor een goed functionerend biodivers ecosysteem in onze stad en vervult een sleutelrol in de strijd tegen opwarming, weersextremen en wateroverlast. Niet alleen de natuurwaarden, maar ook de cultuurhistorische waarde van de Haagse groengebieden zijn het beschermen waard. De oude bosgebieden in de binnenduinstrand, de landgoederen op de strand-wallen, de stadsparken, pleinen en lange lanen: zij maken allemaal onderdeel uit van de unieke identiteit van Den Haag als groene wereldstad aan zee

De economische waarde van groen

Groen in de stad levert economische baten op. Gezondere mensen betekenen lagere zorgkosten. Groene bedrijven en kantoren bieden een prettiger werkomgeving, wat leidt tot een positieve werkhouding en hogere productiviteit. Goed onderhouden groen leidt tot een hogere waarde van woningen en aantrekkelijker vestigingsklimaat voor bedrijven. Bovendien levert groen in zijn laatste levensfase ook nog energie en grondstoffen. Kortom: groen houdt de stedelijke economie gezond.

Groen is per definitie niet statisch, maar groeit en verandert. Dit principe kan benut worden om ook toekomstige veranderingen in de openbare ruimte te begeleiden. Groen kan tijdelijk kwaliteit brengen op plekken die anders zouden verloederen. Ook zijn er kansen bij (toekomstige) veranderingen in mobiliteit en door informatietechnologie: door efficiënter gebruik ontstaat ruimte voor groen.

De nadruk ligt bij deze waarde vooral op de manieren waarop we het groen in de stad beter kunnen inzetten. We zien het Haagse groen als een vorm van kapitaal met maatschappelijke, economische en ecologische waarden. Het beheer en onderhoud zijn dan onderdeel van 'asset management': een noodzakelijke inspanning om ons groene kapitaal te behouden, dat essentiële een bijdrage levert aan het goed functioneren van de stad.

De waarden staan niet op zichzelf. Tussen de waarden zit op veel punten overlap. Het inzetten van groen voor een aangenamer, schoner, gezonder stadsklimaat heeft zowel ecologische, maatschappelijke als economische voordelen.

De waarden kunnen samengevat worden in het begrip leefkwaliteit. Met deze Agenda Groen heeft de gemeente Den Haag de ambitie om door middel van haar groenbeleid tot een zo hoog mogelijke leefkwaliteit in de stad te komen. Mede op basis van het consultatietraject zijn de drie genoemde waarden uitgewerkt in zes thema's:

Maatschappelijke waarde:

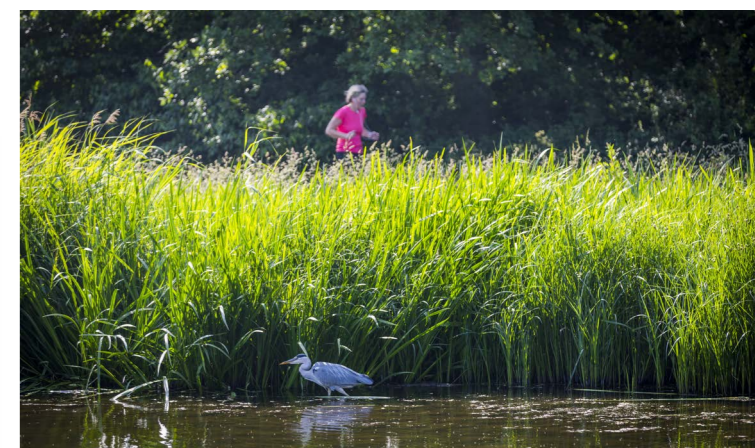
Gezondheid
Ontspanning

Ecologische waarde:

Klimaat
Biodiversiteit

Economische waarde:

Imago
Ontwikkeling

6.2

Relatie van de nieuwe thema's met 'Groen kleurt de stad'

De in de vorige paragraaf genoemde thema's zijn voor een deel geactualiseerde waarden uit 'Groen kleurt de stad'. In "Groen kleurt de stad" stond de omvang, verbinding en kernkwaliteiten van de groene ruimte voorop. De Agenda Groen streeft naar verdere verbreding en een nog integratere benadering van de inhoud, kwaliteit, betekenis van die groene ruimte.

Waarden 'Groen kleurt de stad'	Ambitie- thema Agenda Groen	Toelichting
	Klimaat 	Nieuw thema, waarbij de betekenis van groen voor het klimaatbestendig maken van Den Haag wordt uitgewerkt ten aanzien van het beperken van hittestress en wateroverlast.
Natuur	Biodiversiteit 	In 'Groen kleurt de stad' gaat natuur vooral over oppervlakte en verbindingen. Het thema Biodiversiteit bouwt hierop verder door de kwaliteit van de natuur in brede zin in de stad te verrijken (aantal soorten etc.).
	Gezondheid 	Nieuw thema, waarbij de betekenis van groen voor een gezonde leefomgeving centraal staat, bijvoorbeeld: schonere lucht, beweging en stadslandbouw.
Recreatie	Ontspanning 	Recreatie was vooral een functie waarvoor voorzieningen en plekken waren aangewezen. Ontspanning is meer gericht op de mogelijkheden en belevingen. Bij dit thema gaat het minder om het aanbieden van groen als ruimte voor recreatie, maar het faciliteren en stimuleren van activiteiten en ervaringen.
Cultuur-historische waarden en ruimtelijke betekenis	Imago 	Op basis van het beleid van 'Groen kleurt de stad' is het groen in de stad gekoppeld aan de historie van de stad. Het groen heeft daarmee meer betekenis gekregen, welke als te behouden kernkwaliteit wordt voortgezet. Met het thema Imago wordt de stap gemaakt, om het groen van waarde te laten zijn voor het beeld van de stad als geheel.
	Ontwikkeling 	Nieuw thema, waarbij ontwikkelingen - onder meer de verdichtingsopgave in de Agenda Ruimte voor de Stad - gekoppeld worden aan een kwaliteitsimpuls voor het Haagse groen.
Educatieve waarde		Deze waarde wordt integraal in alle beleidsthema's opgenomen. (Milieu-)Educatie is geen apart beleidsthema.

'Groenkwaliteit
maak je samen'

7

Ontwikkelpad: groenkwiteit maak je samen

Groen – zeker in een veranderende stad – is nooit af en altijd in ontwikkeling. Het is de kunst om de ontwikkeling van het groen zo goed mogelijk af te stemmen op de ontwikkeling van de stad. Dit vraagt om samenwerking, want groenkwiteit maak je met elkaar en voor elkaar. De gemeente Den Haag wil daarom door samenwerking kwaliteiten behouden, nieuwe ontwikkelen en het groen echt van betekenis doen zijn.

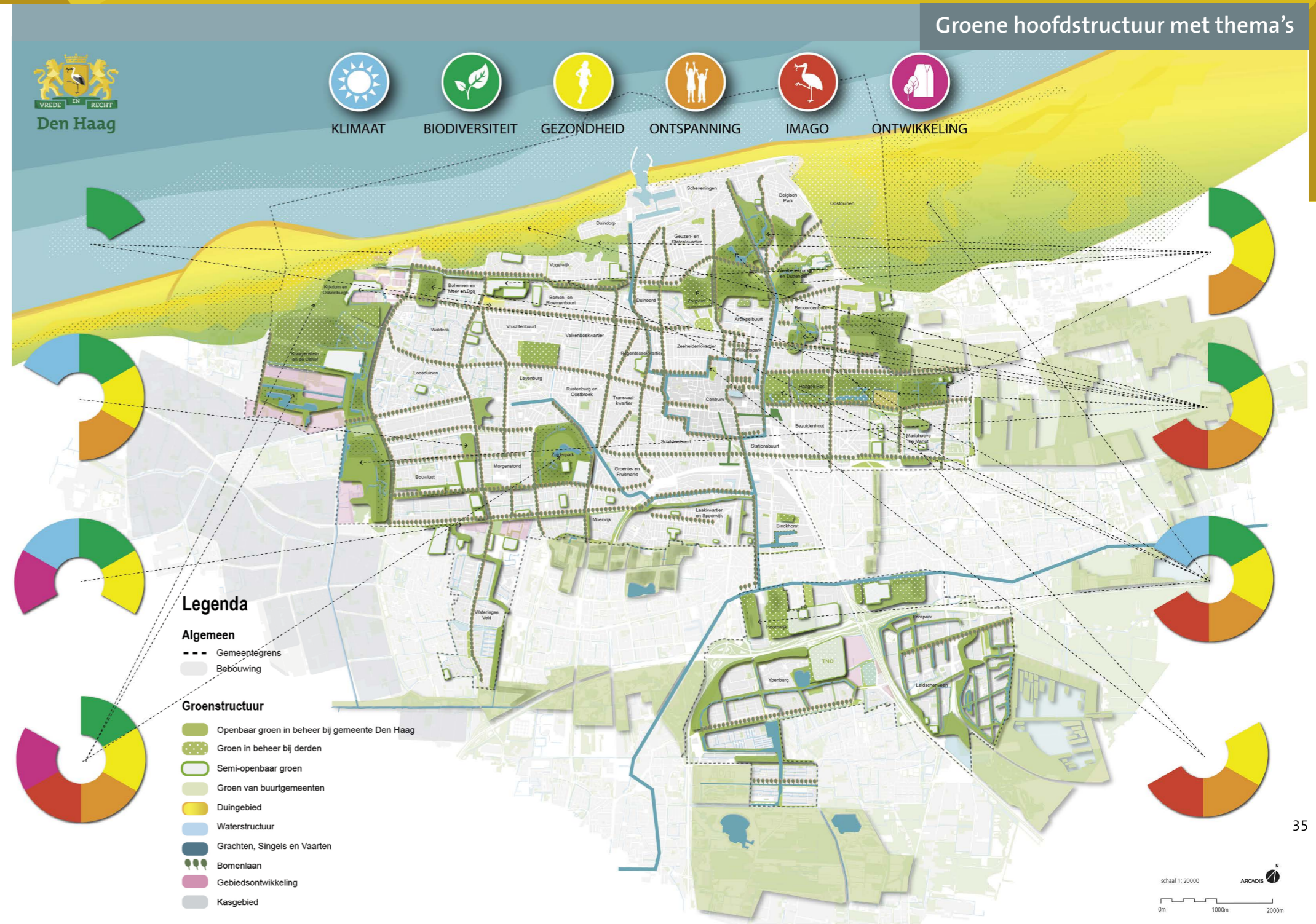
Belangrijk hierbij is een voortdurende aandacht voor het verbeteren van de proceskwaliteit, waaronder interne en externe samenwerking en communicatie. Bij de stads-gesprekken en het online platform is hier meermaals aandacht voor gevraagd. Belangrijke voorwaarden die de Agenda Groen stelt aan communicatie en samenwerking zijn:

- Duidelijkheid over beleidskeuzes in het algemeen en over ambities, keuzes op lokaal niveau.
- Duidelijkheid wie wat doet en wie waarvoor verantwoordelijk is.
- Structurele heldere communicatie op maat.
- Open uitnodigende houding, waarbij ideeën en initiatieven gezien worden als kansen.
- Tijdig alle relevante stakeholders betrekken en zorgen voor duidelijkheid over de wijze- en mate van betrokkenheid en de ruimte voor wensen, eigen ontwikkeling/inbreng en dergelijke.
- Tijdig betrekken van alle relevante disciplines voor optimale integrale samenwerking.

Om de kwaliteiten van het groen verder te ontwikkelen hanteren we – mede ingegeven door de input uit de stad

- de volgende uitgangspunten:

- Zorg voor een heldere analyse als je plannen maakt.
- Welke te behouden kwaliteiten zijn er en hoe kunnen deze worden veiliggesteld?
- Wat is waar nodig (nu en in de toekomst)? Inventariseer wensen en ontwikkelingen.
- Hoe groot is de noodzaak om in te grijpen (nu en in de toekomst)?
- Is het een lokaal vraagstuk of speelt het breder?
- Welke kansen zijn er om meerwaarde ten aanzien van de geformuleerde ambities te realiseren? Wat voor slimme combinaties zijn mogelijk?
- Zorg voor eenheid, samenhang en continuïteit op basis van de algemene uitgangspunten per gebied en per thema.
- Houdt de oplossing zo simpel mogelijk. Wat is het meest effectief (nu en in de toekomst)? Ingewikkelde oplossingen, ook door maatwerk, zijn op de lange termijn kwetsbaarder.
- Houdt rekening met de dynamiek. Sommige delen in de stad zullen namelijk slechts langzaam veranderen, terwijl anderen haast continu in verandering zijn: bijvoorbeeld op historische locaties zullen veranderingen traag gaan en langs hoofdinfrastructuur vaak snel. Zo verschilt ook het aanpassingsvermogen van plekken in de stad. Is dan een structurele ingreep aan de orde of een geleidelijke verandering? Moet de oplossing robuust (voorbereid) of flexibel (aanpasbaar) zijn?
- Houdt rekening met alle kosten en opbrengsten op de korte en langere termijn: goedkoop op de korte termijn is vaak duurkoop op de lange termijn.

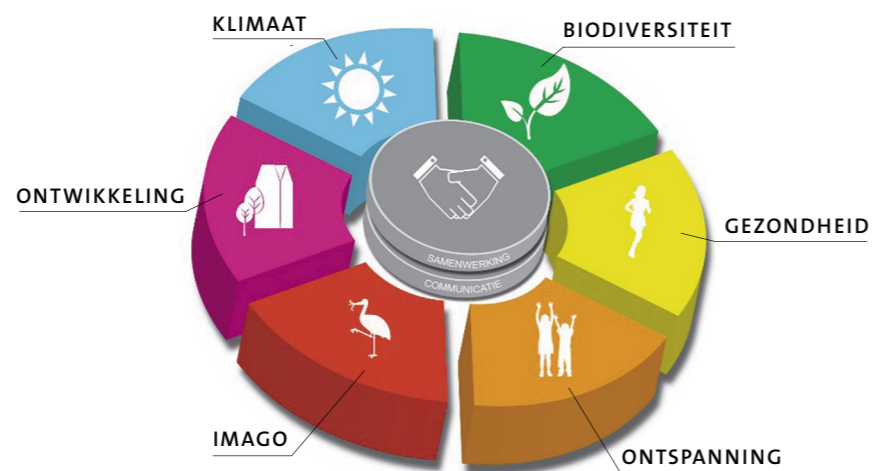

8

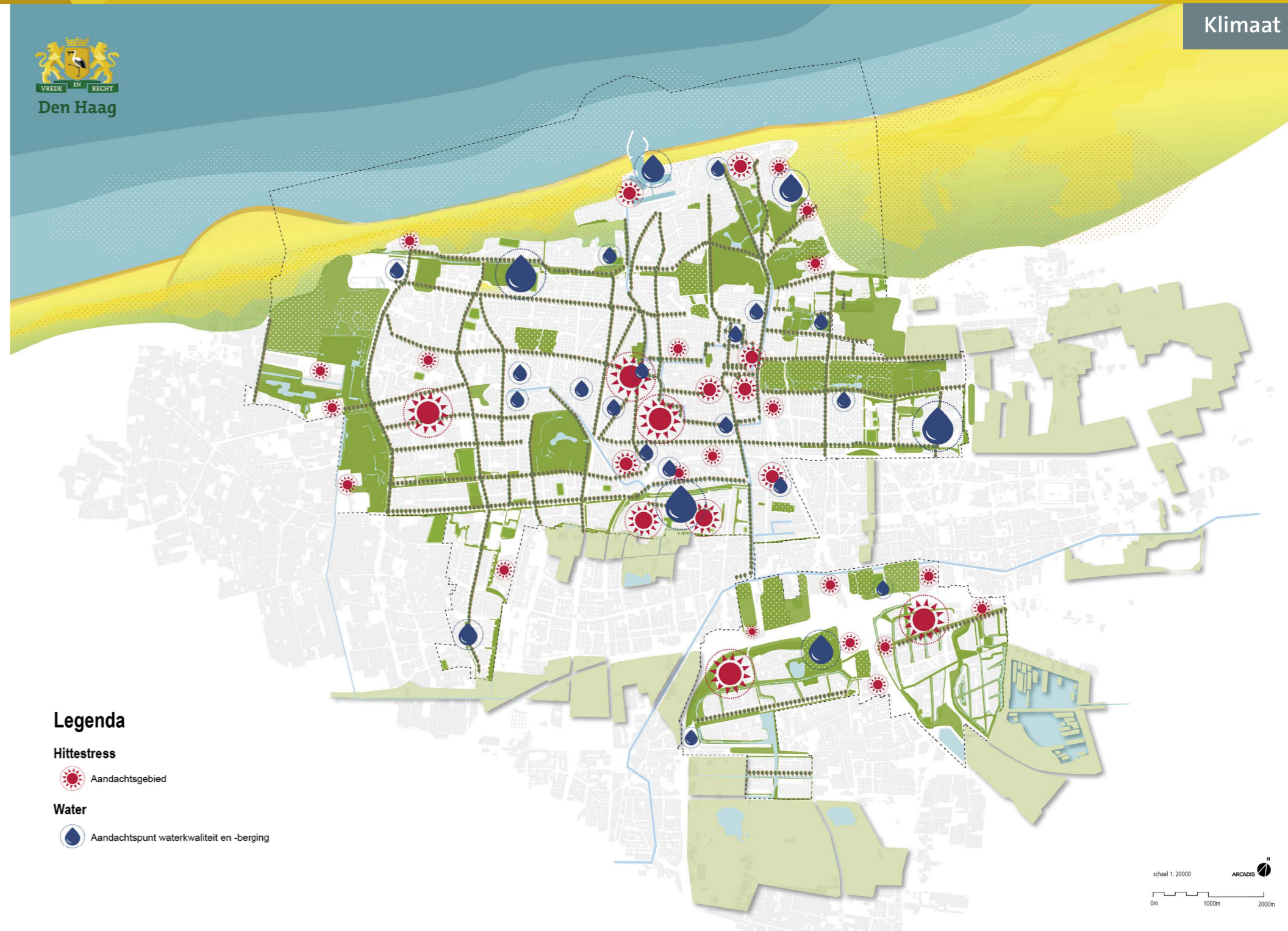
Uitwerking thema's groenbeleid

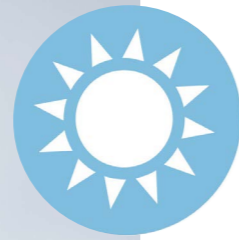
Voor elk van de zes thema's van deze Agenda Groen wordt in de hierna volgende themabladen aangegeven, wat met het thema wordt bedoeld en waarom het thema relevant is. Om zo specifiek mogelijk invulling te geven aan een thema, is deze weer gesplitst in twee onderwerpen die het meest bepalend zijn. Voor elk onderwerp is aangegeven welke kwaliteiten het Haagse groen nu al heeft in relatie tot dat onderwerp. Deze te behouden kwaliteiten vormen de basis (kernkwaliteit) waar we het groenbeleid op bouwen. Vervolgens worden de uitdagingen voor elk onderwerp geformuleerd evenals de ambitie die de gemeente Den Haag zich stelt bij het oppakken van die uitdaging. Hoe tot die ambitie gekomen wordt, wordt aangegeven bij het ontwikkelpad. Hierbij wordt aangegeven wat de gemeente zelf gaat doen, maar ook hoe zij daarin

de samenwerking zoekt met anderen. Eventuele voorwaarden voor het ontwikkelproces worden tevens benoemd. Tenslotte worden per zone specifieke bijzonderheden toegelicht.

Thema's groenbeleid

Thema 1: Klimaat

Inleiding

Voor het thema klimaat in de stad zijn drie invalshoeken relevant voor de groene ruimte:

1 Het microklimaat in de stad. Hoe voel ik me in de buitenruimte. Is het er altijd onaangenaam en winderig, of behaaglijk en beschermt? Juist groen en vooral de boomstructuur heeft een zeer belangrijke rol bij het komen tot een aangenaam microklimaat. Goed geplaatst zorgen bomen voor schaduw op warme dagen en zwakt de turbulentie rond gebouwen af. Verkeerd geplaatst blokkeren ze verkoelende zeewind of ontstaan donkere groene tunnels. In deze Agenda Groen wordt microklimaat niet als aparte beleidsopgave opgepakt, maar is vanwege de verwantschap geïntegreerd in het onderwerp hitte-eiland dat voor het thema klimaat is uitgewerkt.

2 De klimaatadaptatieopgave. Het klimaat verandert. De kans dat Den Haag te maken krijgt met meer extreme neerslag en hittegolven neemt toe. Het eerste is niet helemaal op te lossen door meer riolering, omdat het om piekmomenten gaat. Wel kan openbaar (en privaat) groen benut worden om water tijdelijk te bufferen en zo schade en overlast te voorkomen. Het hitte-eilandeffect is het extra oplopen van temperatuur in de stedelijke omgeving, waardoor de impact van een hittegolf extra groot is. Juist voor kwetsbare groepen als zieken, ouderen en jonge kinderen is dit een reëel gezondheidsrisico. Dit kan zich uiten in ademhalingsproblemen, benauwd-

heid, misselijkheid of erger. Een groene inrichting is een middel om het oplopen van de temperatuur in de stad te dempen. Doordat microklimaat nauw gerelateerd is aan de problematiek van hittestress, zijn deze gezamenlijk uitgewerkt.

3 De mitigatieopgave. De uitstoot van CO₂ wordt als één van de oorzaken van de huidige klimaatverandering gezien. Groen legt CO₂ (tijdelijk) vast en kan daardoor helpen de toename van CO₂ te beperken. Daarnaast vormt de groene omgeving bij uitstek de ruimte voor alternatieve vormen van vervoer ten opzichte van de auto. Aangename fiets- en voetgangersroutes kunnen zo bijdragen de CO₂ uitstoot te beperken. De ontwikkeling van routes is echter vooral ook een onderdeel van het thema Ontspanning en is daar verder uitgewerkt.

(I) Hitte-overlast

Kernkwaliteit

Door de ligging aan zee, heeft Den Haag relatief minder snel last van hitte. Temperaturen lopen minder snel op en de zeewind zorgt op warme dagen voor verkoeling. Daarnaast heeft Den Haag een stevige groenstructuur met veel volwassen bomen, die voor verkoeling in de stad zorgen.

Uitdagingen

Sinds 2012 is bekend dat Den Haag, ondanks de ligging aan zee, meerdere hitte-eilanden heeft. Deze concentreren zich in de zone Dichte Stad: Centrum, Schilderswijk, Laak en Transvaal. Echter ook in de zonen Halfopen Stad

zijn hitte-eilanden. Hier zijn echter meer mogelijkheden om in de directe woonomgeving verkoeling in het groen te zoeken.

De bewoners van Den Haag vragen om meer inspanningen ten aanzien van hitte-overlast. Zij vinden dat de gemeente het goede voorbeeld moet geven door eigen gebouwen te voorzien van groene gevels en daken. Daarnaast vragen ze om hulp van de gemeente in de vorm van informatie, subsidies en dergelijke om de rol van de particulier te vergroten in het tegengaan van hitte-overlast.

Ambities stad

Den Haag heeft een integrale strategie om hitte-eilanden en de gevolgen van hitte te beperken. Groen in alle vormen en maten (tuin, park, boom, gevel, dak) gaat de overlast door hitte tegen. Er is groen in de nabijheid van de woonomgeving om op warme dagen buiten verkoeling te kunnen vinden. Om deze strategie van een gedegen inhoudelijke basis te voorzien is de gemeente Den Haag actief in het ontwikkelen van instrumenten die de waarde van groen zichtbaar maken (zoals i-Tree en TEEB). Ontstening van de openbare ruimte en gebouwen wordt actief nagestreefd en integraal als opgave meegenomen in het investeringsprogramma voor de buitenruimte. In samenwerking met partners worden kwetsbare groepen actief beschermd, door een op locatie en groep afgestemd pakket aan maatregelen in de omgeving, woning, zorgverlening.

Ontwikkelpad

Binnen de regio Haaglanden is de afgelopen jaren onderzoek gedaan naar de (toekomstige) gevolgen van kli-

maatverandering, inclusief hittestress. Op basis van deze onderzoeken is de Regionale Klimaat Adaptatie Strategie vastgesteld (RAS, oktober 2014). De kern van het betoog is: het kan en moet beter. Inmiddels is aanvullend onderzoek gaande naar de hittestressproblematiek in Den Haag. Naar voorbeeld van het hittestressonderzoek Hotterdam voor Rotterdam, doet de Technische Universiteit Delft onderzoek naar zowel naar de blootstelling (waar en in welke mate komen hitte-eilanden voor in Den Haag), als naar de kwetsbaarheid (welke kwetsbare groepen en/of voorzieningen zijn in die gebieden). Deze combinatie laat zien waar de hitteproblematiek het meest urgent is. Omgekeerd geeft het ook nader inzicht in de gebieden die de stad koel houden. Voorkomen moet worden dat deze (groen)gebieden worden versteend. Ook zal op basis van de uitkomsten beleid ontwikkeld worden, waarmee voorkomen wordt dat verkoelende luchtstromen door de stad door nieuwe bebouwing worden geblokkeerd. De uitkomsten van het onderzoek worden verwacht in 2018.

Naast blootstelling en kwetsbaarheid is ook het adaptief vermogen relevant. In welke mate kan een gebied zich aanpassen aan de (toenemende) hitteproblematiek? In de historische binnenstad is dit laag, maar in herstructureerings- en transformatiegebieden is dit groter en kunnen dus makkelijker hittestressmaatregelen worden toegepast.

Terwijl het strategisch beleid dat ontwikkeld wordt (op basis van de uitkomsten van bovengenoemd onderzoek) gaan we intussen wel al aan de slag.

‘Help ons het zelf te doen’

We ontwikkelen beleid om te voorkomen dat nieuwe ontwikkelingen (infrastructuur, bebouwing) tot toename van hitte-overlast leiden. Het beleid is er op gericht, dat nieuwe ontwikkelingen positieve effecten op hittestress hebben. Intensivering van bebouwing betekent dan ook intensivering van groen. Dit kan ook door groen op of aan bebouwing (dak- en gevelgroen). Voor dakgroen geldt dat dit meer dan een sedumdak dient te zijn. Een groen dak is optimaal, maar ook plaatsing van zonnepanelen of daken met een zeer lichte kleur helpen bij de vermindering van hitte-stress.

Een stevige boomstructuur is zeer belangrijk in de bestrijding van hitte-overlast en het bieden van koele plekken in periodes van warmte. Eén volwassen boom van 20 meter hoog heeft daarbij meer effect dan meerdere jonge kleine bomen. In aansluiting op het onderwerp bomen in het straatbeeld (thema Ontwikkeling) zetten we in op verbetering en continuïteit van de groeiplaats, zodat bomen ouder kunnen worden. Naast de aanwijzing van ‘groene parels’ is het beleid er ook op gericht om bomen toe te voegen.

In de stadsdeelvisies voor wijk- en buurtgroen nemen we de klimaatopgave op. In de visie voor stadsdeel Centrum is daarmee een start gemaakt.

Op locatieniveau zullen we ontsteningsinitiatieven zoveel mogelijk ondersteunen, bijvoorbeeld ten aanzien van (gevel)tuinen, ontwikkeling groene binnenterreinen en dergelijke.

Bij het treffen van klimaatmaatregelen worden bewoners zo veel mogelijk betrokken. Bewoners kunnen bijvoorbeeld vaak als geen ander aangeven wat de situatie is ten aanzien van het microklimaat op een plek. Verkoelingsmaatregelen mogen huidige kwaliteiten van een plek niet zonder meer aantasten, maar kunnen wellicht ook bijdragen om gewenste kwaliteiten te ontwikkelen. Verkoelingsmaatregelen moeten daarom altijd integraal worden opgepakt. Dit doen we onder meer door ze op te nemen in de stadsdeelvisies voor wijk- en buurtgroen.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- In de dichte stad is de behoefte het grootst, maar is ook de intensiteit van het gebruik van de ruimte het grootst. Ook is 40% van het grondoppervlak geen eigendom van de gemeente. Ontstening of vergroening is daarmee niet eenvoudig. Toch zal het verminderen van het aantal hitte-eilanden door ontstening - bijvoorbeeld door omvorming van pleinen - worden nagestreefd. Een recent voorbeeld is het Slachthuisplein. Particuliere initiatieven gericht op het ontwikkelen van pocket-parks in binnenterreinen ondersteunen we. Een goed voorbeeld is Emma’s Hof.

- Zorgen voor goede groeiplaatsen, zodat bomen oud kunnen worden. Kansen die zich in dit kader voordoen bij herinrichting benutten.
- Het stimuleren van minder verharding in (particuliere) tuinen, met behulp van initiatieven zoals de Operatie Steenbreek (www.operatiesteenbreek.nl).
- Het ontwikkelen van nieuwe groenconcepten, zoals de aanplant van klimaatbomen bij het Jenny Plantsoen. We zoeken actief naar nieuwe methoden en staan open voor nieuwe inzichten die anderen ons aanreiken.
- Aan nieuwe initiatieven in de dichte stad zal pro-actief worden gevraagd op welke wijze zij hitte-stress ontwikkeling tegengaan.

Halfopen stad:

- Het (her)inrichten van groengebieden, plantsoenen en waterpartijen om de afvoer van warmte en de schaduwwerking te optimaliseren (schaduw- en windpatronen op elkaar afstemmen).
- Het stimuleren van combinaties met water, speelplekken en groengebieden, die als verkoelende plekken hittestress tegengaan. Hierbij wordt ook aandacht gegeven aan de routes naar de verkoelende plekken.

Om de stad:

- De (groen)gebieden om de stad leveren ook een belangrijke bijdrage aan het koel houden van de stad, c.q. het bieden van verkoelende plekken van stadsbewoners. Belangrijk is dat deze bereikbaar en toegankelijk zijn.
- Door de (groen)gebieden om de stad slim met de stad te verbinden, ontstaan verkoelende aders in de stad.

(II) Wateroverlast

Kernkwaliteit

De basis voor een gezond watersysteem is de Wateragenda die – aanvullend op het Gemeentelijk Rioleringsplan - is opgesteld samen met het Hoogheemraadschap van Delfland. Hierin zijn vooral afspraken vastgelegd over technische vraagstukken en uitgangspunten, waaronder het realiseren van gescheiden rioolsystemen en het op niveau houden van kades en dijken. Een adequaat watersysteem beperkt wateroverlast.

Water is ook belangrijk voor de beleving van de stad. Een prominent voorbeeld hiervoor is de Hofvijver. Grachten, vijvers en sloten zorgen naast droge voeten ook voor een aangenaam stadslandschap. Dat actief kan worden gebruikt en een leefmilieu biedt voor watergebonden dieren en planten. De diverse waterstructuren in de stad als de grachtengordel, de Haagse Beek, de Schenk, de Broeksloot en de Laak zijn niet alleen van belang als onderdeel van het watersysteem van de stad, maar ook voor de (groen) beleving en de natuur. Diverse waterstructuren zijn ook recreatief van waarde, bijvoorbeeld als vaarroute.

Uitdagingen

Door veranderende neerslagpatronen kunnen zich vaker extreme buien voordoen, waar het rioolsysteem niet op berekend is. Het rioolsysteem afstemmen op deze pieken is zeer lastig, omdat het gaat om extreme hoeveelheden in korte tijd. Beter is de omgeving zo in te richten dat wanneer het rioolsysteem tijdelijk de extreme neerslag niet aankan, er geen schade ontstaat. Dit vraagt een omslag in denken: water op straat is een kleiner pro-

bleem dan water in de woning. Het eerste kan gebeuren, terwijl het tweede voorkomen moet worden. Groen in de woonomgeving kan een belangrijke rol spelen om het bufferend vermogen van de omgeving zo groot mogelijk te maken. Verstening van de stad door meer bebouwing, meer verharding in de openbare ruimte en in tuinen zorgt voor een afname van het bufferend vermogen. Waterbeheer bestaat echter niet alleen uit het bestrijden van overlast. De gemeente Den Haag ziet het als haar uitdaging, om de wateropgave te benutten om kwaliteit aan de stad toe te voegen. Bijvoorbeeld met het aanleggen van natuurvriendelijke oevers.

Ambities stad

De gemeente Den Haag streeft een robuuste groenblauwe structuur na, waarbij zelfs bij extreme neerslag, overlast maximaal voorkomen wordt. Deze groenblauwe structuur is echter meer dan de oplossing van een probleem, het is ook een toevoeging van de belevings-, natuur-, recreatie- etc. waarde van de stad.

Ontwikkelpad

Veel van wat bij het onderwerp hittestress is aangegeven is ook van toepassing bij het onderwerp wateroverlast. Ontstening draagt bijvoorbeeld ook sterk bij aan een robuustere stad met betrekking tot extreme neerslag. Ook groene daken kunnen bijdragen, mits deze voldoende bufferend vermogen hebben (polderdak). Door goede voorlichting zal de gemeente private partijen ondersteunen hoe hun dak wel goed kan bijdragen tegen hittestress en wateroverlast, ook in combinatie met gebruiksfuncties (moestuindak) en/of energieopwekking (zonnepanelen).

Net als bij hitte-overlast helpt op strategisch niveau een goede analyse ten aanzien van de blootstelling (waar komt wateroverlast in welke mate voor), kwetsbaarheid (welke gebieden, functies, routes zijn het meest gevoelig) en adaptief vermogen (waar zijn veranderingen mogelijk) om prioriteiten en oplossingsmogelijkheden te bepalen. Ten aanzien van kwetsbaarheid is bijvoorbeeld water op straat meestal geen probleem, behalve bij routes die essentieel zijn voor nooddiensten. Ook winkelgebieden waarbij de ingang van de winkel vrijwel op het zelfde niveau ligt als de straat zijn kwetsbaar, omdat er nauwelijks water op straat geborgd kan worden. Bij de problematische delen zal vervolgens gezocht worden naar oplossingen om het water weg te leiden en/of ter plekke te bufferen. Soms kan het aanleggen of weghalen van een verkeersdrempel helpen om water op straat te bufferen of weg te laten stromen.

De volgende maatregelenreeks is van toepassing:

- 1 zorgen voor een goed basis (gescheiden) rioleringsstelsel;
- 2 voorkomen van water op straat, door zo groot mogelijk bergend vermogen (sponswerking) in de omgeving door minder verharding en meer groen;
- 3 zorgen dat water op straat niet tot overlast leidt: water moet snel weg kunnen naar (tijdelijke) bergingsgebieden in de groene omgeving (eventueel sportvelden etc.) en/of tijdelijk gebufferd worden op de straat (om problemen elders te voorkomen), op (water)pleinen etc.;
- 4 zorgen voor aanvullende maatregelen bij zeer kwetsbare situaties, waar bovenstaande onvoldoende is.

Bij alle nieuwe ontwikkelingen gaan we na wat er op die locatie gebeurt als het basis rioleringsysteem het water niet meer aan kan. Als sprake is van risico's, welke groen-blaue maatregelen kunnen worden genomen door de gemeente en ontwikkelende partijen en hoe kunnen deze bijdragen aan de andere ambities uit deze Agenda Groen? Zo worden er kansen gezien voor groen- blauwe oplossingen in gebieden die opnieuw ingericht worden, zoals de Binckhorst, de Laakhavens, Vroondaal en (een deel van) de Vlietzone. Daarnaast zijn er in de bestaande woonwijken, zoals Houtwijk, Moerwijk en Mariahoeve, mogelijkheden om de betekenis van het water te versterken. Een voorbeeld hiervoor is de nieuwbouw van Sophia Revalidatie aan de Melis Stokelaan.

Waar mogelijk halen we watersystemen die uit het zicht verdwenen waren weer terug, zoals bijvoorbeeld bij de Veenkade. Dit zorgt niet alleen voor een robuuster watersysteem, maar ook voor een versterking van de belevingswaarde. En we zoeken naar slimme combinaties, waarbij we overlast (door water of hitte) voorkomen en kwaliteit aan de stad toevoegen in de vorm van natuurwaarden en belevingswaarde.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- Verbeteren van gescheiden afvoer, bij private en publieke partijen.
- Waterberging in de bodem verbeteren, door waar mogelijk actief verharding te verminderen in de openbare ruimte en ontstening te stimuleren op private terreinen.

- De rol van water in de stad zichtbaar maken, zowel vanaf het water als vanaf de kant.
- Op problematische plekken, alternatieve vormen van waterberging in de publieke ruimte toepassen (waterpleinen etc.) en in de private ruimte stimuleren (polderdaken etc.)

Halfopen stad:

- Ruimte voor (tijdelijk) water in de openbare ruimte: in groengebieden, plantsoenen en bermten.
- Nieuwe vormen van water in de stad toepassen: bijvoorbeeld stadsuiterwaarden en wadi's.
- Bij herinrichting de kwaliteit van water naar voren laten komen.
- Particulieren en bedrijven stimuleren om te vergroenen en waterberging te realiseren.

Om de stad:

- Landschappelijke ontwikkeling in combinatie met waterberging en –kwaliteit stimuleren, zoals bij het Molenvlietpark en de Nieuwe Driemanspolder.

‘Voor alle generaties’

Den Haag

Thema 2 | Biodiversiteit

Biodiversiteit staat voor soortenrijkdom. Dat is een indicatie voor de stand van de natuur in de stad. Hoe gevarieerder het aanbod aan groen, des te hoger de biodiversiteit.

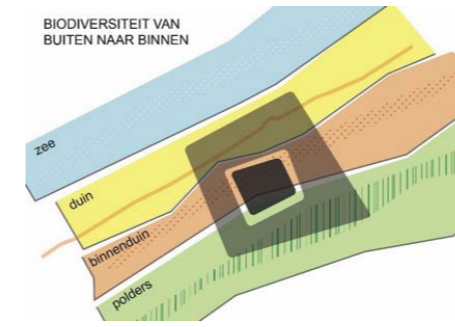
De stad is een leefomgeving die gedomineerd wordt door de mens en menselijke constructies. Toch kan de natuur zich ook in de stad prima handhaven. Als de omstandigheden maar geschikt zijn, kan de combinatie van steen, water en groen een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor dieren en planten vormen. De aanwezigheid van dieren en planten maakt de stad aantrekkelijker; de belevingswaarde neemt toe en het bindt bewoners aan hun woonomgeving. Daarnaast vermindert een grotere variatie van soorten de schade door ziekten en plagen of overlast door één overheersende soort.

Het bestaande groen in de stad kan beter worden benut om de soortenrijkdom te verbeteren. Vooral in combinatie met water in de stad zijn er veel kansen en ook gebouwen kunnen een belangrijke ecologische rol vervullen door het toepassen groene gevels en groene daken.

(III) Natuur van buiten naar binnen

Kernkwaliteit

De grote groengebieden (parken, landgoederen en natuurgebieden) geven Den Haag karakter. Den Haag is een stad van zee, duinen en polders. Waardevolle groengebieden lopen vaak van buiten de gemeentegrenzen tot diep

in de stad. Van oudsher maken ze deel uit van de stad. Op de landschappelijke structuur van duinen, binnenduinen en polders hebben zich in de loop der tijd uiteenlopende biotopen ontwikkeld die, naarmate ze ouder worden, van grotere betekenis zijn voor de natuur, de cultuurhistorie en voor de beleving van de stad. De basis voor natuur in de stad Den Haag is de Stedelijke Groene Hoofdstructuur. Hierbinnen liggen drie Natura 2000-gebieden. In de nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones is het beleid voor natuur in de stad vastgelegd en ook worden daarin de mogelijkheden voor verdere ontwikkeling aangegeven. Door het samenspel van verschillende invloeden is Den Haag een stad met een aanzienlijke soortenrijkdom, die hoog gewaardeerd wordt door de bewoners.

Uitdagingen

De aanwezige groenstructuur vormt een goede uitgangspositie. De kracht van het Haagse groen zit voor een groot deel in de samenhang; het geheel is meer dan de som der delen. Die lijn willen we doorzetten. We willen het groen niet alleen onderling verbinden, maar ook de kwaliteit

verder ontwikkelen.

In een groeiende stad is het een opgave om mensen, flora en fauna een plek te bieden. Het gaat soms letterlijk om ruimte, maar vaak ook om levensbehoeften als voedsel en rust.

Ambities stad

Onze ambitie is om de stad als ecosysteem te laten functioneren: voor mensen, planten en dieren. Door de aanwezigheid van veel verschillende leefmilieus biedt de stad, ook in het centrum, ruimte voor biodiversiteit.

Naast het beschermen van aanwezige soorten willen we inzetten op het creëren van gunstige vestigingscondities. We streven naar biotopen met een zo groot mogelijke rijkdom aan planten en dieren.

Om de voortgang te bewaken is monitoring nodig. Aanvullend op wat we nu al doen, willen we meer gaan monitoren in de grote groengebieden en daarbij meer gebruik maken van de Haagse Kracht. Bij de actualisatie van de nota Stedelijke Ecologische Verbindingszones willen we de input van deze monitoring gebruiken om het beleid aan te scherpen en te richten op de hele structuur.

We streven naar stedelijke ontwikkeling door middel van een natuurinclusieve aanpak: al bij de eerste voorbereiding van projecten besteden we aandacht aan de meerwaarde van natuur.

Ontwikkelpad

De Stedelijke Ecologische Verbindingszones vormen samen met de grote groengebieden de basis voor natuur in de stad. Bij het vernieuwen van de nota (die een looptijd heeft tot 2019) zal de kwalitatieve verbetering van de biotopen voorop staan. In de aanloop ernaar toe voeren we de monitoring van dieren en planten op.

We wachten niet met verbeteringen tot er nieuw beleid is. Op locaties waar we winst kunnen behalen, gaan we aan de slag. Met waterschappen, adviseurs, groene organisaties en andere belanghebbenden. Samen kijken we of aanpassingen in inrichting, gebruik, beplanting, beheer of verlichting leidt tot kwaliteitswinst.

We onderzoeken mogelijkheden voor samenwerking in inrichting en beheer. We bouwen voort op de samenwerking die er al is en verkennen of werkzaamheden en verantwoordelijkheden anders georganiseerd kunnen worden om de natuurwaarden te verhogen.

Transities in de stad (onder andere voor infrastructuur en gebouwen) grijpen we aan om natuurfuncties te versterken. Daarbij denken we aan bermen, waterpartijen en (voor)tuinen.

We geven bewoners, bedrijven en organisaties informatie aan over de natuur in de stad. En we bevorderen het bewustzijn ten aanzien de betekenis van natuur voor het leven in de stad.

Dat doen we door de natuurwaarde zichtbaar te maken. Dat zal resulteren in een natuurwaardenkaart die onderdeel zal worden voor de nieuwe nota Stedelijke Ecologi-

sche Verbindingszones. Ook zetten we nieuwe media in om natuur in de stad beleefbaar te maken voor een brede doelgroep.

Ambities stad

We willen weten welke natuurwaarden aanwezig zijn en hoe we die kunnen versterken. Daarom zetten we in op een goede monitoring van de aanwezige soorten.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- Focus op een optimale verbinding naar de grote groengebieden.
- Water is een verbindend element tussen buiten en binnen.

Halfopen stad:

- Voor natuur van buiten naar binnen ligt de prioriteit in de zone halfopen stad, omdat deze zone de belangrijkste schakel is tussen stad en land. Het groen in deze zone willen we robuuster maken, omdat dat kwetsbaar is voor stedelijke ruimteclaims. Tevens willen we dat deze voor concrete biotopen meer betekenis krijgen.

Om de stad:

- Focus op een betere toegankelijkheid. Dit geldt vooral voor Midden Delfland en Duin, Horst en Weide. We kunnen daarbij voortbouwen op recente voorbeelden als het Westduinpark (inclusief Zenderpark), Nieuwe Driemanspolder en de Zee tot Zwethzone.

(IV) Natuur om de hoek

Kernkwaliteit

Den Haag huisvest veel plant- en diersoorten die zich thuis voelen in een stedelijk milieu.

Bewoners tonen grote betrokkenheid bij de natuur in hun directe woonomgeving.

In het onderwijs is er aandacht voor natuur en in de stad zijn veel groene schoolpleinen gerealiseerd. Er wordt al veel gedaan: met geveltuinen, boomspiegels, nestkasten en insectenhôtels. Daarin zijn verschillende partijen actief: individuele bewoners, buurtgroepen, bewonersorganisaties en de gemeente. Soms op eigen kracht, vaak ook in samenwerking.

Uitdagingen

Verdichting, intensivering van het ruimtegebruik en versterking veranderen het leefmilieu. In, aan en op de gebouwen doen zich kansen voor. Die moeten we leren benutten.

Het dynamische karakter van kleine groenobjecten staat soms op gespannen voet met de bescherming van dieren en planten. Daar staat tegenover dat dynamiek ongebruikte, onduidelijke plekken kan opleveren. Die weer kansen bieden om nieuwe natuur te ontwikkelen.

Het stimuleren en ondersteunen van bewonersinitiatieven vraagt hierbij andere dingen van de gemeente. De rol van de gemeente wordt in toenemende mate het begeleiden van initiatieven: met kaders, met kennis en enthousiasme. En soms ook met geld.

Bijvoorbeeld door een prijsvraag uit te schrijven voor locaties om ideeën van burgers te stimuleren. Stadsdeel Centrum gaat daar in 2016 mee aan de slag.

Ambities stad

We willen natuur leuk en makkelijk maken. Het kan overal, iedereen kan daaraan bijdragen.

We streven naar een rijke natuur in de stad: in beleving, in aantallen soorten en in leefmilieus.

Ontwikkelpad

We nemen als gemeente een open houding aan om kansen voor de natuur te creëren en te benutten.

De gemeente kan het goede voorbeeld geven door bij alle projecten aandacht te besteden aan biodiversiteit. En door het verzorgen van voorlichting om inwoners te laten weten wat ze zelf kunnen doen. Daarbij bouwen we voort op 'Boom in je buurt', het Jaar van de Bij en het promoten van nestvoorzieningen voor de huismussen, gierzwaluwen en vleermuizen.

We willen individuele burgers, groepen en organisaties (bijvoorbeeld woningcorporaties, natuurorganisaties, ontwikkelaars) stimuleren om in actie te komen en faciliteren samenwerkingsvormen.

We richten ons beleid generiek op het accommoderen van planten en dieren in de stad. Daarnaast doen we gerichte inspanningen om bijzondere natuurwaarden voor de toekomst (bijvoorbeeld een oude boom) te helpen behouden.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- We zetten in op een breed scala en sluiten zo veel mogelijk aan bij initiatieven uit de stad, bijvoorbeeld voor ontstening

Halfopen stad:

- Het zwartepunt voor natuur om de hoek ligt in de Halfopen stad, omdat daar voldoende groen is waar dieren rust en voedsel vinden. Hier doen zich ook de meeste kansen voor, voor meer natuur om de hoek.

Om de stad:

- Om de stad is minder noodzaak om in te grijpen, omdat de daar voorkomende soorten minder afhankelijk zijn van mensen.

‘Natuur is meer dan groen, maar groen is wel natuur’

‘Bomen zorgen voor rust in je hoofd’

Thema 3: Gezondheid

Inleiding

Het leven in de stad is een uitdaging voor de gezondheid. Ons zittend bestaan leidt tot te weinig lichaamsbeweging en volle agenda's veroorzaken onrust, spanning en stress. Uit recent onderzoek blijkt dat luchtvervuiling door fijnstof – deeltjes kleiner dan 10 micrometer – leidt tot grotere gezondheidsrisico's dan tot voor kort werd aangenomen. Als er één alles overheersend motief is om te pleiten voor vergroening van de stedelijke omgeving, dan is het wel de bijdrage van 'groen' aan de bestrijding van gezondheidsklachten. Bomen en planten in de stad bieden meer dan alleen een fraai uitzicht. Een groene omgeving verhoogt de kwaliteit van ons leven. Patiënten herstellen sneller in een groene omgeving, inwoners van groene buurten doen minder vaak een beroep op zorgfaciliteiten, werknemers van bedrijven in een groene omgeving voelen zich prettiger en zijn minder ziek. Doordat er steeds meer informatie beschikbaar komt, veranderingen steeds sneller gaan en het leven steeds mondialer wordt, voelen veel mensen zich onzeker. Door lokale, concrete initiatieven als stadslandbouw, schoolpleinen vergroenen of door tegeltuintjes aan te leggen krijgen ze weer grip op hun bestaan. En tegelijkertijd werken ze aan hun gezondheid door bewustwording van hun consumptiepatroon en het leggen van sociale contacten.

(V) Sport en beweging

Kernkwaliteit

Uit de Gezondheidsmonitor 2014 blijkt dat de verschillen in sportdeelname tussen de Haagse wijken groot zijn: rond de 65% in wijken als Haagse Hout, Scheveningen en Leidschenveen/Ypenburg, tegen zo'n 47% in wijken als Escamp en Laak.

Mensen bewegen echter niet alleen als ze sporten, maar ook als ze gewoon ergens naartoe gaan. De manier waarop onze leefomgeving is ingericht heeft effect op onze keuze om te wandelen, te fietsen, het openbaar vervoer te gebruiken of om de auto te nemen. Zo blijkt uit onderzoek dat in gebieden waar de dichtheid van woningen en functies hoog is, mensen eerder geneigd zijn om te wandelen of te fietsen, omdat de afstanden korter zijn.

Uitdagingen

Het wordt steeds duidelijker dat er een relatie is tussen leefomgeving en gezondheid. Alleen ontbreken momenteel harde cijfers over oorzaken en gevolgen. Bij het nemen van maatregelen is er vaak geen (wetenschappelijk) bewijs en moeten we ons baseren op ervaringsgegevens. Gezien de grote maatschappelijke en financiële belangen ligt het voor de hand dat particulieren, zorgaanbieders en zorgverzekeraars samenwerking zoeken. De totstandkoming van dergelijke coalities verloopt moeizaam. De gemeente kan een initiërende rol vervullen, maar kan de kar niet in zijn eentje trekken.

Voor een preventieve, integrale aanpak moeten gezondheidsbeleid, sportbeleid en groenbeleid samenwerken.

Ambities stad

We willen met het stedelijk groen bijdragen aan een gezonde leefstijl en mensen uitnodigen tot bewegen. Met het groen willen we een schone lucht en een aangenaam verblijfsklimaat bevorderen. We richten het groen zodanig in, dat het voor een ieder toegankelijk is. In de programmering van het gebruik geven we ook ruimte aan rust en ontmoeting.

Ontwikkelpad

We zetten nadrukkelijk in op samenwerkingsvormen met andere partijen (bedrijven, instellingen, overheden, organisaties en bewoners).

Door middel van praktijkproeven en voorbeeldprojecten verkennen we de praktische mogelijkheden om met het stedelijk groen de gezondheid te bevorderen.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- Bewegen stimuleren door een veilige en uitnodigende omgeving aan te bieden.
- Groen inzetten om het verblijfsklimaat van de openbare ruimte te verhogen, met name door beschutting en verkoeling te realiseren.
- Aansluiten bij het projecten als Jongeren Op Gezond Gewicht en Buurthuis van de Toekomst.
- We onderzoeken mogelijkheden om gezondheid te combineren met spelen, recreatie en cultuur.

Halfopen stad:

- Bij de inrichting van het groen rekening houden met de eisen van plezierig bewegen, als aanvulling op spe-

ciale sportvoorzieningen. We sluiten aan bij initiatieven en letten op het creëren van prettige hardloopen- en fietsroutes

- Door zonering maken we het mogelijk dat verschillende vormen van ruimtegebruik naast elkaar kunnen plaatsvinden.
- We zetten het stedelijk groen (mede) in om gezonde mobiliteit te bevorderen.

Om de stad:

- Met routes en voorzieningen faciliteren we sport en lichaamsbeweging. We sluiten aan op ideeën als Fast Lanes om gezonde mobiliteit te bevorderen.

(VI) Voeding en stadslandbouw

Kernkwaliteit

In Den Haag nemen uiteenlopende partijen initiatief om voedsel en stadslandbouw van de grond te krijgen. Groene organisaties, buurtgroepen en bewoners nemen initiatieven om zelf voedsel te verbouwen. Op binnenterreinen, overhoekjes, in tegeltuintjes en ook op volkstuincomplexen. Met groene schoolpleinen sluit het onderwijs aan op deze ontwikkeling.

Als er terreinen vrij komen biedt de gemeente ruimte voor stadslandbouw, zoals aan de Loolaan. Daarnaast ondersteunt de gemeente actieve bewoners met informatie in de vorm van folders, de stadslandbouwkaart, een aanpak voor tijdelijk braakliggende terreinen, educatie en initiatievenbudgetten.

Legenda

Beweging

- Speelvoorzieningen (0-18 jaar)
- Sportvelden

Voedsel

- Stadslandbouw
- Volkstuinen

Groen

- Hoofd Groenstructuur
- Bereikbaarheid stadsgroen (500m zones)

52

Den Haag heeft een actieve gemeenschap die zich inzet voor stadslandbouw. Traditioneel zijn er in Den Haag meerdere volkstuincomplexen. Een aantal daarvan heeft het nationale keurmerk natuurlijk tuinieren van de Algemene Vereniging van Volkstuinders Nederland (AVVN). De volkstuinen combineren bij uitstek het nuttige met het aangename, doordat ze ook van grote sociale betekenis zijn. In toenemende mate zijn ze ook voor buitenstaanders toegankelijk en worden de volkstuincomplexen parken in de stad. Daarnaast is tuinieren ook een aangename vorm van lichaamsbeweging.

Door de stad verspreid zijn er tevens tientallen projecten gericht op stadslandbouw (www.stadslandbouwdenhaag.nl). Een aantal hiervan ontvangt (eenmalig) financiële steun uit het Initiatievenbudget van de gemeente. Ook heeft Den Haag tien stadsboerderijen, een stadsboomgaard in Uithof en een (kruiden)pluktuin in het Zuiderpark. Tevens is er een flink aantal schooltuinen, waarbij sprake is van een combinatie met natuur, educatie en/of ontspanning. De diverse plekken worden ondersteund door vele participanten en vrijwilligers. Een van vele voorbeelden is de actie Duurzame Masterchef op VMBO-scholen.

Ook bedrijfsmatig zijn er ontwikkelingen: Den Haag heeft inmiddels een eigen stadswijngaard en in het gebouw De Schilde wordt een voorbeeldproject voor voedselproductie in een bedrijfsgebouw gerealiseerd.

Den Haag heeft een boerenmarkt, maar er zijn helaas nog weinig producten te krijgen die dicht bij de stad en dus lokaal worden geproduceerd.

Uitdagingen

In een stad met veel gebruikers is het vaak zoeken om ruimte te vinden. Letterlijk moeten er vierkante meters beschikbaar zijn. Daarnaast moeten ze ook een plek vinden in de agenda's van bedrijven, organisaties, bewoners en gemeente.

Bewustwording over voedsel en voedselproductie wordt steeds belangrijker. Het blijkt niet vanzelfsprekend waar ons voedsel vandaan komt. Gezond eten en gezond leven ligt sterk in elkaars verlengde. Door dat een plek in de directe omgeving te geven, draagt deze bij aan het stimuleren van een gezonde levensstijl.

Zowel projecten gericht op de lange termijn, als ook tijdelijke stadslandbouwinitiatieven leveren een bijdrage aan de stad, ook ten aanzien van voor gezondheid en sociale cohesie. De gemeente Den Haag ziet het als haar uitdaging om het enthousiasme op gang te houden, te faciliteren en te stroomlijnen.

Ambities stad

We willen mensen bewust maken van het belang van gezond voedsel en hen de gelegenheid bieden om zelf voedsel te verbouwen. Dat doen we bijvoorbeeld door het aanbieden van (onder meer) schooltuinen en pluktuinen. We bieden educatie, informeren over de mogelijkheden zelf voedsel te verbouwen en waar mogelijk faciliteren we (met bijvoorbeeld een initiatievenbudget).

Ontwikkelpad

Door voedselproductie om de hoek te kunnen ervaren,

is Den Haag een stad die zich bewust is van voedsel.

Stadslandbouw heeft daarom vooral een plek in de woonomgeving gebaseerd op lokale initiatieven. Met uiteenlopende partners verkennen we de mogelijkheden voor de verbouw van voedsel in de stad. Daarbij ligt het accent op het groen in de directe woonomgeving. Tevens spant de gemeente Den Haag zich in meer uit biomassa te halen, door op tijdelijke locaties groen voor biomassa actief te stimuleren.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- Faciliteren van stadslandbouw op straat, dicht bij de woning. Er liggen mogelijkheden in ontwikkeling van onder meer binnentuinen, geveltuinen en boomspiegels. (Idee uit de stadsgesprekken: bakken in de straat)

Halfopen stad:

- In eigen tuin en op korte afstand van de woning faciliteren we stadslandbouw.
- In plantsoenen is beperkt ruimte voor stadslandbouw. Er mogen geen conflicten optreden ten aanzien van de overige kwaliteiten en gebruikswaarden van deze groenplekken (zie ook het thema Ontspanning). De openbaarheid en beheer kwaliteit dienen gegarandeerd te blijven.

Om de stad:

- Met geïnteresseerden verkennen we de mogelijkheden voor streekproducten en lokaal geproduceerd voedsel.

53

Thema 4: Ontspanning

Inleiding

Onderzoek toont aan dat stedelingen er wel bij varen om dichtbij huis naar buiten te kunnen. Groen en natuur in en rondom de stad kan leiden tot onverwachte en inspirerende ervaringen. Het gaat daarbij om beleving en ontmoeting. Stadsbewoners weten het groen niet altijd te vinden. Wij zien ruimte voor verbetering, voor het groen en voor de bewoners.

(VII) Openbare voorzieningen

Kernkwaliteit

Er is in grote delen van Den Haag groene ruimte beschikbaar, die door de bewoners en bezoekers van Den Haag gebruikt kan worden. Zoals ook al aangegeven bij het thema Gezondheid, zijn er naast de grote groengebieden ook sportvelden en tal van grotere en kleinere speelplekken. De verbindingen tussen en naar deze groene ruimtes is de laatste jaren sterk verbeterd.

In zijn totaliteit is sprake van een relatief divers aanbod, dat afhankelijk van de plek wisselend wordt gebruikt. Topplekken vanuit het gebruik zijn het strand, de duinen en het Haagse bos. Ook het Transvaalpark en het Zuiderpark zijn intensief gebruikte parken.

Uitdagingen

Het totaal aanbod aan gebruiksmogelijkheden mag divers zijn, veel groene ruimtes zelf zijn tamelijk eenzijdig. In veel gevallen is vaak de potentie voor een hogere gebruikswaarde aanwezig. De uitdaging is daarom om meer gebruikswaarde met het bestaande groen te realiseren. Het gaat hierbij onder andere om juiste inzet van openbare voorzieningen. Openbare voorzieningen verhogen de gebruikswaarde van de openbare ruimte. Soms zijn ze utilitair, zoals fietsenstallingen of toiletten. Soms vormen ze de reden om ergens naartoe te gaan: een paviljoen, een monument, een siertuin of een speelelement. Met de groei van het aantal mensen in de stad zal het gebruik van de ruimte intensiever worden. Het is dus steeds belangrijker om de juiste voorzieningen op de juiste plek te hebben. Dat vergt een scherp oog voor de vragen en wensen van gebruikers. Is een standaard fietsenstalling voldoende of zijn voorzieningen voor bakfietsen en oplaadpalen noodzakelijk? Is speluitleen (bijvoorbeeld in de vorm van Haagse Hopjes) een basisvoorziening of een extraatje? Horen digitale voorzieningen erbij? Is er ruimte voor rust? En natuur? Randvoorwaardelijk is dat openbare ruimte van en voor iedereen is.

Een aanvullende uitdaging is het verder verbeteren van bereikbaarheid van het stedelijk groen en de groengebieden om de stad, onder andere door realisatie van aantrekkelijke routes. Er is vooral een uitdaging om vanuit de stad via deze routes naar het groen om de stad te komen.

Ambities stad

De gebruikswaardes van het groen in Den Haag zijn

afgestemd op wensen op stads- en lokaal niveau. Er wordt gestreefd naar verbreding van deze gebruikswaarde, waardoor er meer te kiezen valt wat men in het groen kan doen.

Er is een uitgebreid netwerk van aantrekkelijke, heldere routes, die de groengebieden in de stad verbindt, maar ook de stad met de omliggende groengebieden. Hierbij wordt rekening gehouden met differentiatie voor verschillende gebruiksvormen.

Ontwikkelpad

Intensivering c.q. aanpassing van de gebruikswaarde van het groen op stadsniveau (Stedelijke Groene Hoofdstructuur) zal op basis van een goede analyse van plek en omgeving actief worden uitgewerkt. Hierbij wordt gekeken naar aspecten als:

- Hoeveel en welke gebruikers?
- Hoe goed kan je er komen (bereikbaarheid)?
- Hoe aantrekkelijk is de context?
- Hoe aantrekkelijk is de plek?

Bij de analyse is het van belang in beeld te krijgen of vraag en aanbod overeenkomen. Vervolgens is belangrijk is dat gekeken wordt, hoe wensen in de directe omgeving ingevuld kunnen worden. Hierbij geldt wel dat diversiteit betekent dat niet alles overal hoeft plaats te vinden. Intensivering van gebruik is wenselijk, maar niet overal. Zo zullen sommige plekken zich meer lenen voor rust en andere meer voor reuring.

Waar op stadsniveau meer regie wenselijk is, voor een goede verdeling van gebruiksvormen, zullen op locatie-

niveau de wensen van de bewoners centraal staan. Dat vraagt dat de gemeente zich proactief richt op het groen op stadsniveau (Stedelijke Groene Hoofdstructuur) en vraagt intensivering/aanpassing van de gebruikswaarde van het groen op locatieniveau evenals een proactieve houding van de bewoners. De gemeente kan dan vervolgens per situatie bekijken of, hoe en op welke termijn invulling aan deze wensen kan worden gegeven. Het kan zijn dat de gemeente zelf geen activiteiten onderneemt, maar bewoners zelf de ruimte geeft voor activiteiten om de gebruikswaarde van het lokale groen te verbeteren.

De routes op stadsniveau zullen geleidelijk en zoveel mogelijk in combinatie met andere werkzaamheden verder worden verbeterd.

Aanvullend hierop willen we het 'Fietsrondje Den Haag' ontwikkelen, dat het voor fietsers mogelijk maakt om rond de stad te fietsen.

De zichtbaarheid van routes is de stad kunnen we ook met digitale middelen verbeteren. Daarbij kunnen we voortbouwen op bijvoorbeeld de Aachen-App.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- Een gevarieerd voorzieningenpakket zorgt ervoor dat de toeristische trekpleisters en lokale woonwensen (zoals bijvoorbeeld een stiltetuin) elkaar niet in de weg zitten.
- Verschillende vormen van ruimtegebruik kunnen naast elkaar plaatsvinden.

Halfopen stad:

- Voorzorgenniveau afstemmen op de vraag, rekening houdend met het karakter van de plek. Op een landgoed passen andere voorzieningen dan in een volkspark.
- De creativiteit van de stad benutten bij het invullen van voorzieningen in het groen. Bijvoorbeeld met tenders.

Om de stad:

- Voorzieningen ondersteunen de toegankelijkheid en het (regionale) gebruik.
- De voorzieningen sluiten aan bij de erfgoedlijnen en regionale wandel- en fietsroutes.

(VIII) Evenementen**Kernkwaliteit**

Evenementen zijn een vorm van ontspanning en hebben een vaste plek te krijgen in het sociaal-culturele leven van een stad. Evenementen en festivals zijn voor steden en hun inwoners van belang, versterken het imago van de organiserende stad en trekken bezoekers aan, voor wie het soms een eerste kennismaking met de stad betekent. De gemeente Den Haag ziet evenementen daarom als een waardevol onderdeel van de stedelijke voorzieningen. Een deel van de evenementen vindt plaats in het stedelijke groen. Het Zuiderpark bijvoorbeeld geniet landelijke bekendheid door de concerten van Parkpop. Maar er is daarnaast op meer plekken ruimte voor een divers aanbod (soort en schaal) van evenementen.

Uitdagingen

De (groene) ruimten die gebruikt worden voor evenementen zijn daar niet altijd voor uitgerust. Ook is niet elke locatie geschikt voor (grote) evenementen. In de stadsgesprekken is daar aandacht voor gevraagd. Een evenement moet vooral een bron van plezier zijn.

Ambities stad

Den Haag is een levendige initiatiefrijke stad, met een rijk scala aan evenementen. De gemeente Den Haag stelt zich open voor het zoveel mogelijk faciliteren van initiatieven, maar stelt daarbij wel de locatie leidend ten aanzien van de mogelijkheden voor het soort evenementen en de schaal van de evenementen.

Evenementen worden ingezet als versterking van of aanvulling op de groene kwaliteiten en dragen zo mede bij aan het groene imago van de stad.

Ontwikkelpad

Voor de grote groengebieden in de Stedelijke Groene Hoofdstructuur zal samen met interne en externe betrokkenen een 'evenementenpaspoort' worden opgesteld. Per locatie geven we aan wat voor soort evenementen en van welke schaal er mogelijk zijn. Tevens benoemen we wat de kritische aspecten zijn bij een locatie ten aanzien van de organisatie van een evenement. In zijn algemeenheid geldt dat het evenement moet passen bij het aanwezige groen, zowel in draagkracht als in karakter. Meer in detail zal ten aanzien van de mogelijkheden voor evenementen worden gekeken naar:

- Omgeving: bevolkingsdichtheid, kwetsbare groepen en functies (scholen, verzorgingscentra, ...),

- Locatie: karakter plek, kwetsbare kwaliteiten (natuur, beplanting, objecten), aanwezige voorzieningen
- Draagkracht: ruimte / mogelijkheden voor mensen, (tijdelijke) voorzieningen, parkeren.
- Toegankelijkheid / bereikbaarheid: voor evenement, maar ook garantie bereikbaarheid in omgeving, bijvoorbeeld van omliggende winkels etc. Zijn er goede routes voor nooddiensten, fietsers, voetgangers en auto's.
- Hinder: geluid, geur.
- Kansen: welke aanleidingen biedt de plek voor een evenement? Welke combinaties zijn denkbaar om een locatie te verbeteren?

Naast een 'evenementenpaspoort' ontwikkelen we een protocol hoe met een locatie in aanloop naar, tijdens en na een evenement wordt omgegaan. Onderdeel hiervan is de wijze waarop met de omgeving dient te worden gecommuniceerd, maar ook hoe aanwezige kwaliteiten worden beschermd en eventuele schades worden hersteld. Regelmatig wordt geëvalueerd op het evenementenpaspoort en het protocol nog actueel zijn.

Uitwerking per zone**Dichte stad:**

- Evenementen zo programmeren dat ze aansluiten bij het karakter van de locatie.
- Naast reuring is er ook ruimte voor rust. Zowel bezoekers als bewoners moeten het naar hun zin kunnen hebben.

‘Schelpenpaden
zijn heerlijk voor
fietsen en hard-
lopen. Minder
asfalt graag!’

Halfopen stad:

- Door een goede profilering van de groengebieden zorgen we ervoor dat het juiste evenement op de juiste plek komt.
- We maken er werk van om passende evenementen aan te trekken. Daarbij maken we gebruik van de Haagse Kracht.

Om de stad:

- Door een goede profilering van de groengebieden zorgen we ervoor dat het juiste evenement op de juiste plek komt.

Thema 5: Imago

Inleiding

Sinds 2005 voert de gemeente Den Haag citymarketing-beleid. Doel van dit beleid is het bevorderen van de economische ontwikkeling van onze stad. We willen investeerders, (toekomstige) inwoners, bezoekers, bedrijven en studenten aantrekken om zich in Den Haag te vestigen. Specifiek positioneren we Den Haag als Internationale stad van Vrede en Recht. Dit is gebaseerd op de unieke mondiale positie van Den Haag. Groen draagt in belangrijke bij hoe een stad internationaal wordt ervaren. Daarnaast vormt groen zelfs een centraal onderdeel van het beeld als de groene stad aan zee.

(IX) De internationale stad

Kwalitatieve basis

Den Haag is door de geschiedenis heen een groene en een representatieve stad geweest. Deze rijkdom heeft de stad in de ontwikkeling van adellijk hof tot internationale stad van vrede en recht weten te behouden. Het voorname groen van de bossen, parken, duinen, landgoederen en lanen is onlosmakelijk verbonden met de identiteit van de stad.

Daarnaast is de kust op verschillende plekken goed voelbaar in de stad door het groen. Duin- en binnenduinkwaliteiten zijn herkenbaar in de verschillende landgoederen en andere groengebieden.

Uitdagingen

Wij denken dat het groen nog beter kan bijdragen aan de internationale uitstraling van de stad. Het is daarbij een opgave om de lokale kwaliteiten van de groene stad aan zee te in te zetten met behoud van de aanwezige waarden.

Ambities stad

Groen met allure ondersteunt het imago van Den Haag als internationale stad. Lange, formele bomenlanen, monumentale bomen, historische landgoederen en royale parkgebieden. Dit groen moet goed in de stad ingepast zijn, zichtbaar zijn en goed onderhouden worden. De kustzone is niet in de stad ingebed, toch zijn zee, strand en duinen belangrijk voor het imago van de stad.

De combinatie van uitnodigende kust met een voornamelijk achterland ondersteunt het internationale karakter van de stad.

De groene kwaliteiten van de stad dragen we uit, onder meer door deel te nemen aan de Entente Florale in 2017.

Ontwikkelpad

Het imago van een stad wordt door veel factoren bepaald. De betekenis van het groen voor de stad Den Haag willen we structureel inzetten als onderdeel in de branding en beeldvorming. Daarbij hoort een actieve benadering van partijen die een bijzondere interesse hebben in groen kapitaal.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- Aanwezige kwaliteiten zetten we in om het groene imago van de stad en we werken er aan deze verder versterken. Een actueel project in dit kader is de nieuwe inrichting van de Lange Vijverberg.
- Groene iconen zetten we in voor citymarketing.

Halfopen stad:

- De Stedelijke Groene Hoofdstructuur inzetten als icoon. Landgoed Clingendael is daar een goed voor-

beeld van.

- Het Haagse groen inzetten bij de werving van bedrijven en instituties voor de stad.

Om de stad:

- De grote groenstructuren, met name de (internationale) Natura 2000-gebieden, nadrukkelijker in beeld brengen als iconen van de stad Den Haag.

(X) Uitnodigende entrees

Kwalitatieve basis Stadsentrees vervullen een belangrijke rol in de eerste kennismaking met de stad. Veel van die entrees liggen in het Haagse groen. Voor een aantal entrees heeft versterking van de groene kwaliteit al plaatsgevonden of is het traject in gang gezet. Een voorbeeld daarvan is de vergroening van de Zwolsestraat.

Uitdagingen

Wij willen de ontwikkeling van de stad aangrijpen om de groene kwaliteiten van de overige stadsentrees verder te versterken en de belevingswaarde verder te verhogen.

Ambities stad

Het imago van de stad dragen we niet alleen via het internet en op papier uit, maar is ook herkenbaar in de inrichting van de stad, vooral op de plekken waar mensen de stad binnenkomen. Al bij de stadsentrees komt dit mede door groenstructuren en groene inrichting duidelijk naar voren. Het groene voorname karakter van stadsentrees komt tot uiting door markante beplanting.

Ontwikkelpad

Versterken van de uitstraling en zichtbaarheid van de bestaande groenkwaliteit bij de belangrijke entrees van de stad. Bij de stadsentrees die nog geen duidelijke verbinding met het Haagse groen hebben, wordt deze ontwikkeld. Waar dat mogelijk gebeurt dit in samenwerking met andere partijen, zoals met bewoners bij initiatieven als De Groene Loper - van entree en zee – en de opwaardering

van het Verversingskanaal. Ook met andere (hogere) overheden werken we aan de groene entrees, zoals die van de Koekamp en Haagse Bos.

Uitwerking per zone*Dichte stad:*

- Het groen van de stadsentrees wordt verbonden met de dichte stad, zoals bijvoorbeeld bij de Groene Loper.

‘De woningwaarde neemt toe in de buurt van groengebieden’

Thema 6: Ontwikkeling

Inleiding

Den Haag is een stad in ontwikkeling. De Agenda Ruimte voor de Stad signaleert een viertal transitie die in de stad plaatsvinden: bevolkingsontwikkeling, economische ontwikkeling, duurzame ontwikkeling en technologische ontwikkeling.

De verwachting is dat Den Haag de komende tijd zal groeien en dat op het gebied van wonen, werken en verkeer veel zal veranderen. Met deze veranderende context zal het groenbeleid rekening moeten houden. De openbare ruimte blijft het visitekaartje van de stad. Daar vindt immers de dagelijks uitwisseling plaats op sociaal, cultureel en economisch vlak. Aan deze openbare ruimte als visitekaartje zal op een nieuwe manier invulling gegeven worden, waarbij ruimtelijke keuzes en economische keuzes met elkaar verbonden dienen te worden. Het een kan niet zonder het ander en groenkwaliteit is daarvoor een belangrijke drager.

(XI) Groei en verdichting

Kwalitatieve basis

Den Haag heeft een stevige groenstructuur. Veel mensen hebben groen in de buurt.

Uitdagingen

Den Haag groeit de komende decennia verder. Hiervoor

zijn woningen, wegen en werklocaties nodig. De druk op de ruimte neemt toe: er is meer vraag naar ruimte voor mensen, vastgoed, vervoersmiddelen ontspannen en beleven.

Een tweede effect is dat (meer) mensen intensiever gebruik maken van onze groene buitenruimte. Die is daarvoor meer aan slijtage onderhevig en de afstemming tussen verschillende gebruiksvormen luistert steeds nauwer. In sommige delen van onze stad kan dit ruimteprobleem alleen worden opgelost door middel van transformatie en herstructurering. In andere delen is grootschalige gebiedsontwikkeling noodzakelijk.

Voor Hagenaars voelt het vaak of groen voor nieuwe ontwikkeling moet wijken. Het is de uitdaging om intensivering te combineren met een waardevolle, betekenisvolle, gezonde en goed functionerende groenstructuur. Intensivering van de stad vraagt om intensivering van groen en groenkwaliteit. Naarmate de stad verdicht, neemt de waarde van het groen toe. Omgekeerd zorgt groen ook voor toename van woningwaarde. Deze twee waarden zouden elkaar meer moeten vinden en versterken.

Ambities stad

Elke (vastgoed)ontwikkeling draagt bij aan de groene kwaliteit van Den Haag. Dit gebeurt op verschillende wijze: op de klassieke wijze door ontwikkeling van openbare groenvoorzieningen, door het ontwikkelen en openstellen van groene binnengebieden en daktuinen, als ook het realiseren van geveltuintjes of groene gevels. Ook kunnen investeringen in kwaliteit of gebruikswaarde uitkomst bieden.

Ontwikkelpad

De Stedelijke Groene Hoofdstructuur blijft leidend bij ruimtelijke ontwikkelingen. We stellen spelregels op om voorwaarden aan ontwikkelingen te kunnen stellen, bijvoorbeeld natuurinclusief bouwen.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

- Er is weinig ruimte voor meer groen. Er wordt daarom vooral ingezet op beter groen: groen met meer impact. Ook zal de inrichting beter worden afgestemd op het gebruik. Soms betekent dit het bestaand groen intensiveren, soms betekent dit herinrichten voor andere doelgroepen.
- Vergroening van versteende plekken, al is het klein. Daar gaat een voorbeeldfunctie van uit.
- Met partijen/burgers zoeken we naar alternatieve vormen van groen: geveltuintjes, gevelgroen, ontwikkeling binnentuinen etc.

Halfopen Stad:

- De bestaande groengebieden - die zich daarvoor lenen - maken we geschikt voor intensiever gebruik.
- We spelen in op kansrijke vergroeningsinitiatieven, zoals bij de Binckhorst.

Om de stad:

- In nauwe afstemming met de Agenda Ruimte voor de Stad maken afspraken welke delen van ons buitengebied in de toekomst in aanmerking komen voor verstedelijking (wonen, werken en mobiliteit), en welke behouden blijven voor groen (natuur, landschap en

recreatie).

- Den Haag maakt deel uit van de Metropoolregio Rotterdam Den Haag. Een visie op de grootschalige regionale groenstructuren 'om de stad' wordt daarom nauw afgestemd met de provincie, de landschapstafels (regionale gebiedsoverleggen) en onze buurgemeenten.

(XII) Bomen in het straatbeeld

Kwalitatieve basis Den Haag is gezegend met veel fraaie bomen, die zeer bepalend zijn voor het straatbeeld. De lanen van Den Haag zijn een begrip in het hele land. Hagenaars zien de kwaliteit van bomen in hun stad en hebben er een sterke band mee.

Uitdagingen

In een stad die zich ontwikkelt, treden veranderingen op die gevolgen kunnen hebben voor bomen in de straat. De hoge waardering voor de bomen in het straatbeeld zorgt ervoor dat de kap van bomen kritisch wordt gevolgd. Heldere communicatie en het betrekken van bewoners is dan belangrijk. Groengebieden en bomen zijn in de belangenafweging gelijkwaardig aan andere functies. Vanuit de zorgplicht van de gemeente zorgen we voor een veilig bomenbestand. Dode en zieke bomen en bomen aan het einde van hun levenscyclus horen daar ook bij. De uitdaging is om het gesprek te voeren over wat gewenst en noodzakelijk is. Daarnaast verkennen we hoe we de omstandigheden zo kunnen maken dat bomen zo lang mogelijk gezond blijven en optimaal van toegevoegde waarde zijn voor de stad.

‘Geef onze bomen de kans om oud te worden’

Ambities stad

Den Haag is een stad waar letterlijk en figuurlijk ruimte is voor bomen. Als ze er nog niet zijn, bekijken we hoe we ruimte kunnen maken.

Aantallen zijn niet leidend: het gaat om de functies die de bomen (kunnen) vervullen. Eén robuuste, markante boom kan meer betekenen en meer impact hebben dan meerdere kleine bomen. Soms is een bomenrij het beste, soms is het beter om bomen te clusteren.

Om de waarde van bomen zichtbaar en praktisch inzetbaar te maken, zet de gemeente zich in voor kennisontwikkeling. Onder meer in het Platform i-Tree en de City Deal Waarderen van groen en blauw in de stad.

Ontwikkelpad

De gemeente Den Haag wil zich samen met inwoners inzetten voor een gezond en in leeftijd gevarieerd bomenbestand. We zoeken daarbij doorlopend naar manieren om hierover te communiceren: digitaal zijn er steeds meer mogelijkheden, daarnaast blijft menselijk contact belangrijk.

De gemeente Den Haag zet in op groene parels en toekomstbestendig sortiment. Dit zijn bomen die oud kunnen worden en voldoende ruimte, vocht en voedsel hebben. We streven daarbij naar een verlenging van de omlooptijd van stadsbomen (die bedraagt nu 50 jaar) en meer variatie (in soorten, in groepering en in leeftijdsopbouw). Daarnaast wordt voor hoogdynamische plekken - waar door ontwikkelingen of onzekerheden een lange levensduur niet realistisch is - gekozen voor bomen met

een kortere levenscyclus. In alle gevallen moeten we hier duidelijk over communiceren.

Bij infrastructurele werken wordt altijd een afweging gemaakt in welke mate de verkeersfunctie of de groenstructuur leidend is. Bij historische groenstructuren en/of groenstructuren met een monumentaal karakter is de groenstructuur altijd leidend. In andere gevallen wordt gezocht naar een uitwerking, al dan niet met ondersteunende voorzieningen, waar aan beide functies zo goed mogelijk invulling kan worden gegeven.

Uitwerking per zone

Dichte stad:

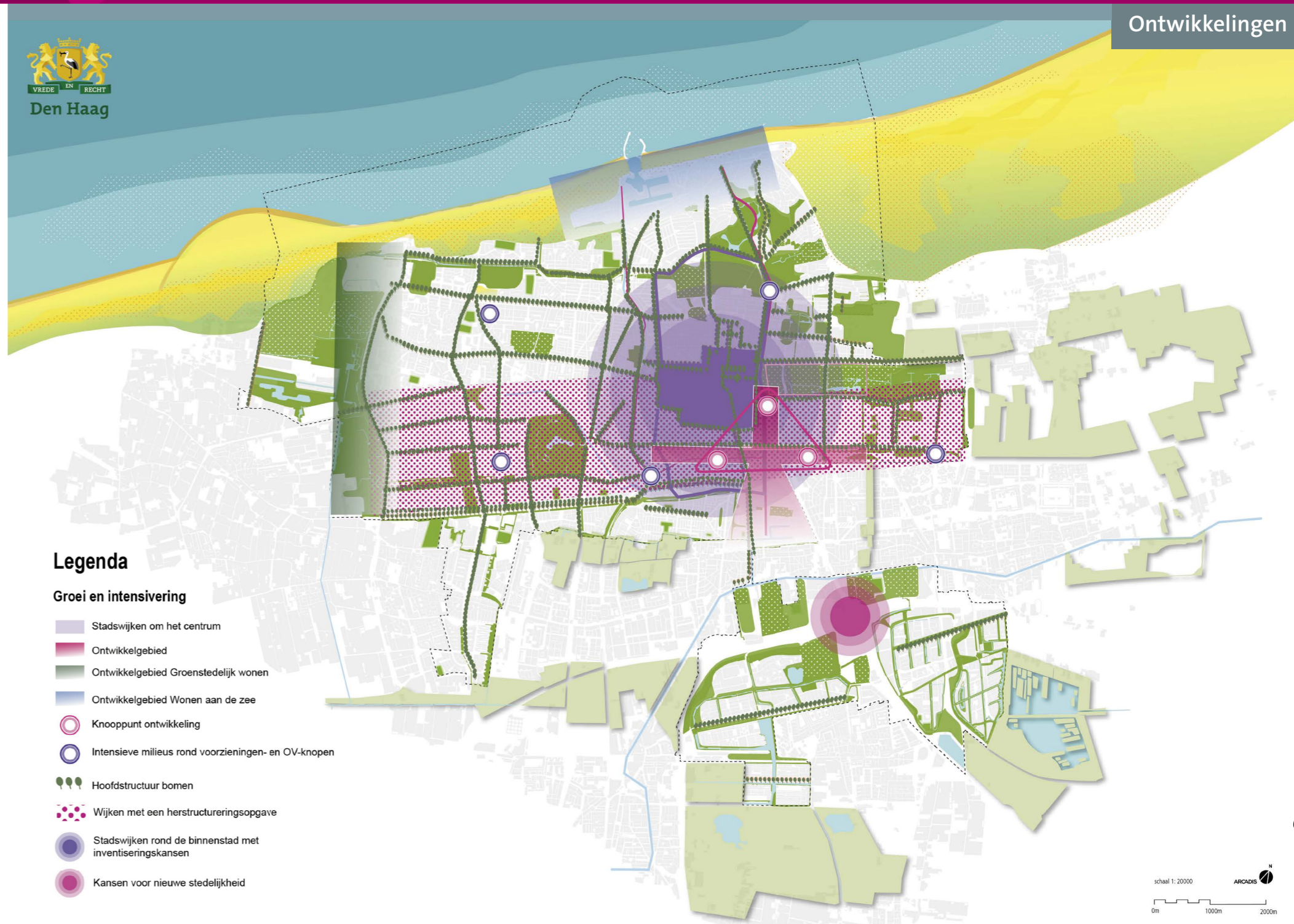
- Op plekken waar bomen niet of slechts met grote moeite mogelijk zijn, gaan we in samenwerking met betrokkenen zoeken naar alternatieve groenoplossingen, zoals gevelgroen.

Halfopen stad:

- Een structurerende rol te geven.
- Bij de (her)inrichting van wegen kijken we niet alleen naar de verkeersfunctie, maar ook naar de verblijfs- waarde en belevingswaarde van het groen.

Den Haag

Samenvatting

De Agenda Groen in 6 kernzinnen

Den Haag is een groene wereldstad aan zee. Deze kwaliteit willen we koesteren en verder ontwikkelen, in het belang van al het leven in de stad: mensen, bomen, planten en dieren. En niet alleen voor de bestaande bewoners van de stad maar ook als aantrekkelijk vestigingsklimaat voor nieuwe bewoners en nieuwe bedrijven. Het groen kapitaal als basis voor een vitale, aantrekkelijke stad. Dit is hoe we voor de toekomst invulling gaan geven aan dit groene kapitaal:

1 We letten op continuïteit en bouwen voort op onze groene traditie

Kwaliteit in het groen ontwikkelt zich langzaam. Landgoederen, parken en bomenlanen krijgen meer karakter en betekenis als zij zich door de tijd heen kunnen ontwikkelen. Daarom is continuïteit van groot belang. Den Haag kent een traditie van zorgvuldig groenbeheer en degelijk groenbeleid. Die traditie willen we voortzetten. Met deskundige medewerkers en betrokken burgers.

2 De Stedelijke Groene Hoofdstructuur blijft de basis van (groen)beleid

Het beleidsplan 'Groen kleurt de stad' moet worden vernieuwd, maar dat betekent niet dat alle onderdelen ervan verouderd zijn. Veel van de in dit beleidsplan vastgestelde waarden en betekenissen zijn nog altijd actueel. Doordat het stedelijk groen onderdeel is van een samenhangende structuur, is het meer waard dan een optelsom van losse elementen. Het stelsel van groene aders draagt bij aan de kwaliteit van het stedelijk weefsel, tot in de haarvaten. De Stedelijke Groene Hhoofdstructuur krijgt dan ook opnieuw een plek in dit nieuwe groenbeleidsplan: de Agenda Groen voor de Stad.

3 We maken de kwaliteiten van het groen beter zichtbaar en beleefbaar

Meer dan de helft van de Nederlandse bevolking leeft in de stad. In Den Haag wonen per vierkante kilometer ruim 6.344 mensen. Daarmee heeft de hoofdstad van Zuid-Holland de hoogste bevolkingsdichtheid van Nederland. Daarom is openbaar groen des te belangrijker. Onbekend maakt onbemind; de toenemende afstand tussen stad en platteland heeft ervoor gezorgd dat onze kennis over natuur en de herkomst van ons voedsel grotendeels is verdwenen. Bij veel mensen is een groeiend verlangen waarneembaar om deze kennis terug te krijgen: zij willen meer weten over planten en dieren en waar voedsel vandaan komt. Daarom is het zinnig om meer te investeren in de relatie tussen mensen en hun groene omgeving.

4 Groen is essentieel voor de stedelijke leefkwaliteit

Groen is van invloed op veel aspecten van het stedelijk leven. Het levert een belangrijke bijdrage aan onze gezondheid, het verbetert de leefbaarheid, laat vastgoedwaarden stijgen en kan bijdragen aan de oplossing van klimaatproblemen. Bovendien levert groen aan het eind van zijn leven ook nog energie en grondstoffen. Groenbeleid gaat kortom niet alleen over verfraaiing en verpozing, het is een essentiële voorwaarde voor vitaal en duurzaam stedelijk leven.

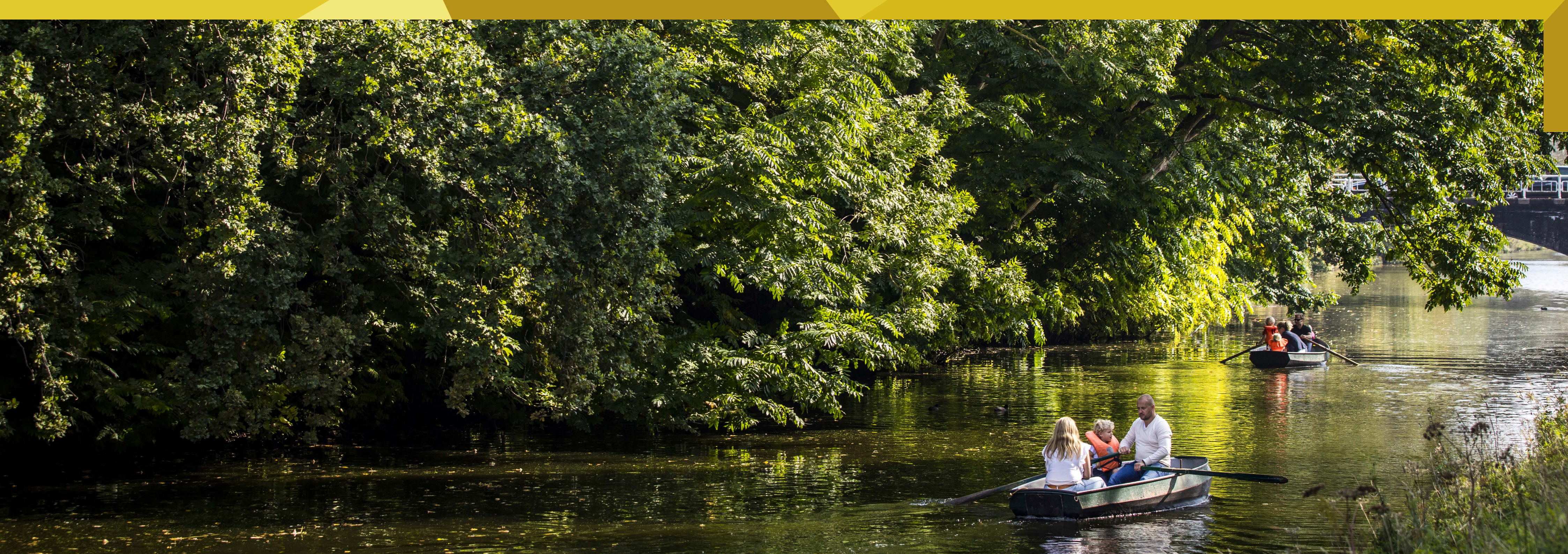
5 Een verdichtende stad vraagt om andere oplossingen

Op het groen worden veel claims gelegd. Naarmate onze stad groeit, zullen er claims bij komen. Deze kunnen niet allemaal gehonoreerd worden. Intensiever gebruik van de stad vraagt om keuzes en passende oplossingen: robuust stedelijk groen, degelijk beheer en innovatieve groentoe-passingen. Door de stad te ontwikkelen met oog voor de wisselwerking tussen 'rood' en 'groen', hoeft verdere groei geen bedreiging te zijn voor een vitale, aantrekkelijke stad. Zo draagt stedelijke ontwikkeling bij aan het stedelijk groen. En omgekeerd. Er is weinig ruimte voor uitbreiding van het Haagse groen: het accent zal moeten liggen op het verder ontwikkelen van kwaliteit.

6 Groenkwaliteit maak je samen, doe je mee?

Groen is de leefomgeving van en voor velen. Dit groen gaat ook verder dan alleen het openbaar groen. De groenkwaliteit van de stad maak je daarom met elkaar en voor elkaar. Dit vraagt ruimte op maat voor iedereen die kan en wil bijdragen. De gemeente Den Haag wil door samenwerking kwaliteiten behouden, nieuwe ontwikkelen en het groen echt van betekenis doen zijn. Voor het groenbeleidsproces betekent dit duidelijke communicatie en het tijdig betrekken van alle relevante partijen en disciplines. Het vraagt een open uitnodigende houding van de gemeente, maar ook duidelijkheid over te bewaken (kern) kwaliteiten en gewenste nieuwe kwaliteiten.

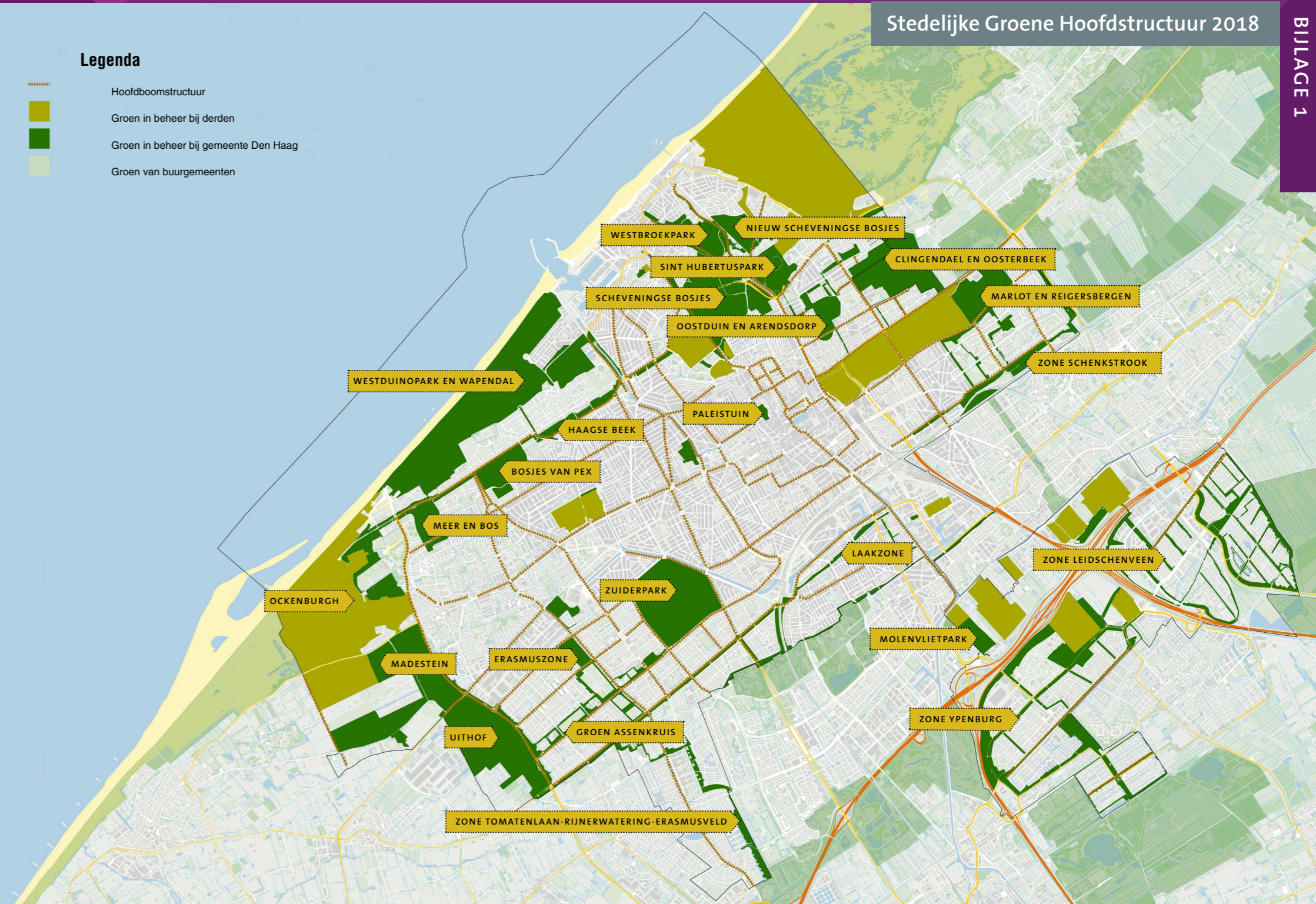
Bijlage 1

Actualisatie Stedelijke Groene Hoofdstructuur

- Stedelijke Groene Hoofdstructuur
- Groengebieden van de Stedelijke Groene hoofdstructuur

Legenda

- Hoofdboomstructuur
- Groen in beheer bij derden
- Groen in beheer bij gemeente Den Haag
- Groen van buurgemeenten

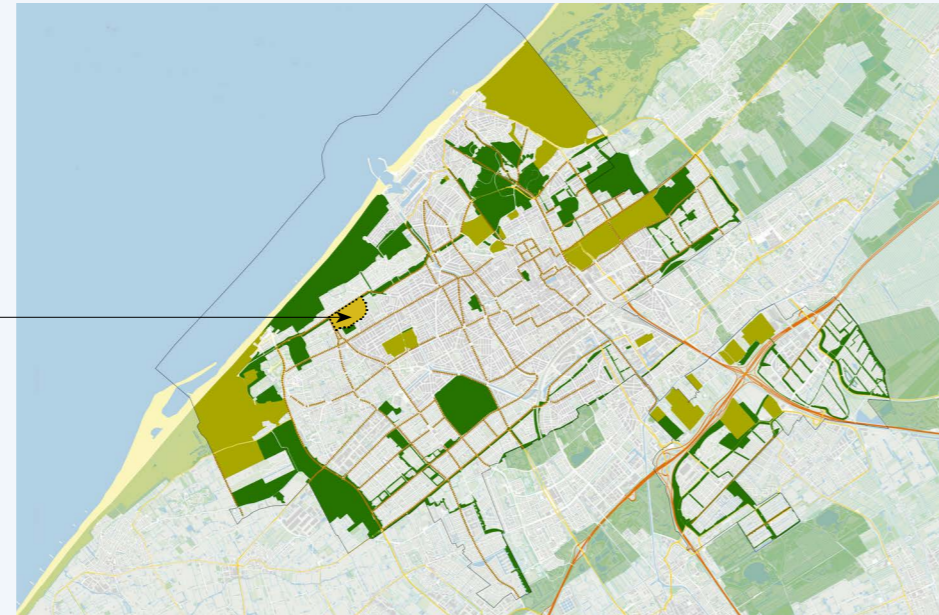
Bosjes van Pex

De Bosjes van Pex (29,7 hectare) liggen gedeeltelijk op een strandwal en gedeeltelijk op een strandvlakte. Op de strandwal stond de boerderij van de familie Pex, die hier generaties lang woonde en leefde van landbouw en veeteelt. De weilanden strekten zich uit tot aan het Segmeer in het landgoed Meer en Bos.

In de Tweede Wereldoorlog werd een groot deel van de oude bebossing van de Bosjes van Pex gekapt voor de aanleg van de Duitse verdedigingswerken. Na de oorlog werd herstel ingezet op basis van het wederopbouwplan van architect W.M. Dudok.

In het gebied zijn relictten te vinden van het voormalige eikenhakhoutbos. Het reliëf en de natuurlijke inbedding van de Haagse Beek verlenen de Bosjes van Pex zijn ruimtelijke en landschappelijke waarde. In gebruik wordt het gebied gekenmerkt door de aanwezige sportverenigingen, restaurant, manege, het volkstuincomplex en een speelplaats.

De herprofilering van de Sportlaan zal aangegrepen worden om de landschappelijke en ecologische waarden van de Haagse Beek een impuls te geven.

Thema

Raakvlakken

- Natuurontwikkeling langs de Haagse Beek
- Knelpuntenaanpak Noordwestelijke Hoofdroute
- Buurthuis van de toekomst

Clingendael en Oosterbeek

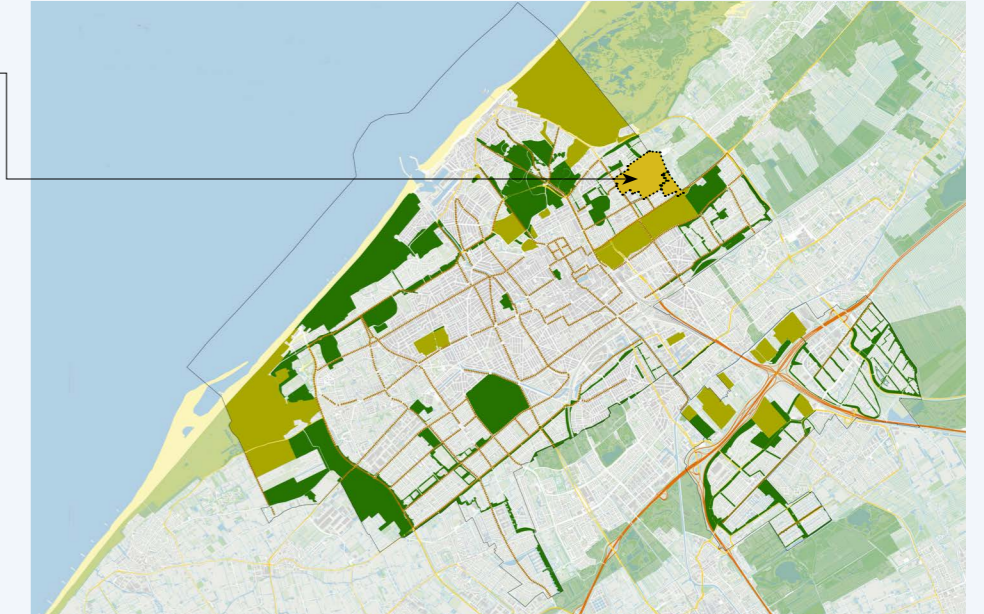
De landgoederen Clingendael (incl. de Bosjes van Zanen) en Oosterbeek (samen 81,4 hectare) zijn bij uitstek voorbeelden van groengebieden die worden gekenmerkt door een zeer eigen, karakteristieke sfeer en belevingswaarde.

Het zijn landgoederen met een rijke en lange historie. De gebieden zijn eeuwenlang particulier bezit geweest en sinds 1953 eigendom van de gemeente Den Haag. De landgoederen zijn opvallend goed geconserveerd gebleven, waardoor belangrijke delen van de geschiedenis nog herkenbaar en voelbaar aanwezig zijn.

De sfeer en de belevingswaarde die de landgoederen uitstralen, zijn het resultaat van een ontwikkeling van eeuwen. De omvorming van de voormalige formele tuinen naar de huidige landschapsstijlen is gerealiseerd door meerdere generaties van de destijds zeer bekende landschapsarchitecten.

De landgoederen worden gekenmerkt door een hoogwaardige architectuur, monumentale panden, indrukwekkende boomgroepen, sfeervolle lanen, verrassende zichtassen, glooiende gazons en spiegelende waterpartijen waardoor een allure en een sfeer worden gecreëerd die uitsluitend op landgoederen te beleven is. Een trekpleister binnen landgoed Clingendael is de Japanse Tuin. Vanwege de kwetsbaarheid van de beplanting is deze slechts enkele weken per jaar geopend. In de directe omgeving van de Japanse Tuin is een theeschenkerij.

De landgoederen Clingendael en Oosterbeek zijn in 2003, resp. 2002, op grond van de aanwezige cultuurhistorische waarden, aangewezen als rijksmonumenten. Clingendael en Oosterbeek zijn gelegen in een oud strandwallenlandschap. De aanwezige landgoedbossen, het vele water en de grote diversiteit aan vegetaties zorgen voor een hoge natuurwaarde. De combinatie van cultuur en natuur maakt deze gebieden recreatief zeer aantrekkelijk. Om deze kwaliteiten te behouden is het nodig dit landgoed van tijd tot tijd een impuls te geven. In de periode 2010 - 2015 zijn onder meer de Oudhollandse Tuin, de Schapenweide, de beschoeiing om de Centrale Vijver

van Clingendael en de beplanting, beschoeiing en paden van Oosterbeek opgeknapt.

Grenzend aan Clingendael liggen de Bosjes van Zanen, een restant van een bos dat oorspronkelijk bij de buitenplaats Duinzicht hoorde.

Thema

Raakvlakken

- Internationale Stad/Instituut Clingendael

Erasmuszone

De Erasmuszone is een langgerekte groene strook met watergang langs de Erasmusweg, tussen de Lozerlaan en station Moerwijk. De strook fungeert als verbinding tussen de groen groengebieden De Uithof en de Rijswijkse Voorden.

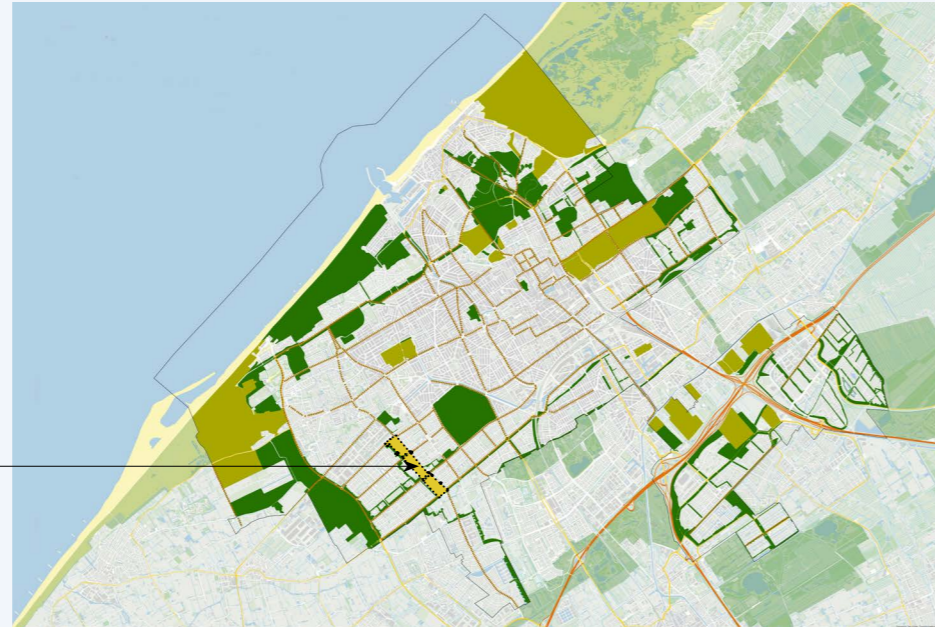
De Erasmuszone sluit aan bij andere verbindingzones, de Laakzone in het oosten en de zones in Waringseveld (Erasmusveld, Tomatenlaan en Rijnwetering).

Obstakels vormen een caravanbedrijf en een benzinstation.

De zone bestaat uit bosstroken, struiken en open grasland. Op enkele plaatsen staan knotwilgen. Aan de zuidkant loopt een brede watergang. Op enkele plaatsen zijn poelen aangelegd. Door het gebied loopt een wandelpad.

Kwaliteitsverbetering is mogelijk door het verbeteren van de vegetatiestructuur en de aanleg van natuurvriendelijke oevers.

Als streefbeeld geldt een vochtig loofbos met struweel-, mantel- en zoombegroeiing en aangrenzend bloemrijk grasland.

Thema

Raakvlakken

- Herontwikkeling Erasmusveld: aanleg Eco-lint
- CPO (Collectief Particulier Opdrachtgever-schap)
- Herinrichting Erasmusweg
- Vergroenen trambaan Erasmusweg
- Volkstuincom-plexen

Groen Assenkruis

De groene assen van het Groene Assenkruis liggen in het naoorlogse deel van Den Haag - Zuidwest, aangelegd in de periode 1949 tot 1963.

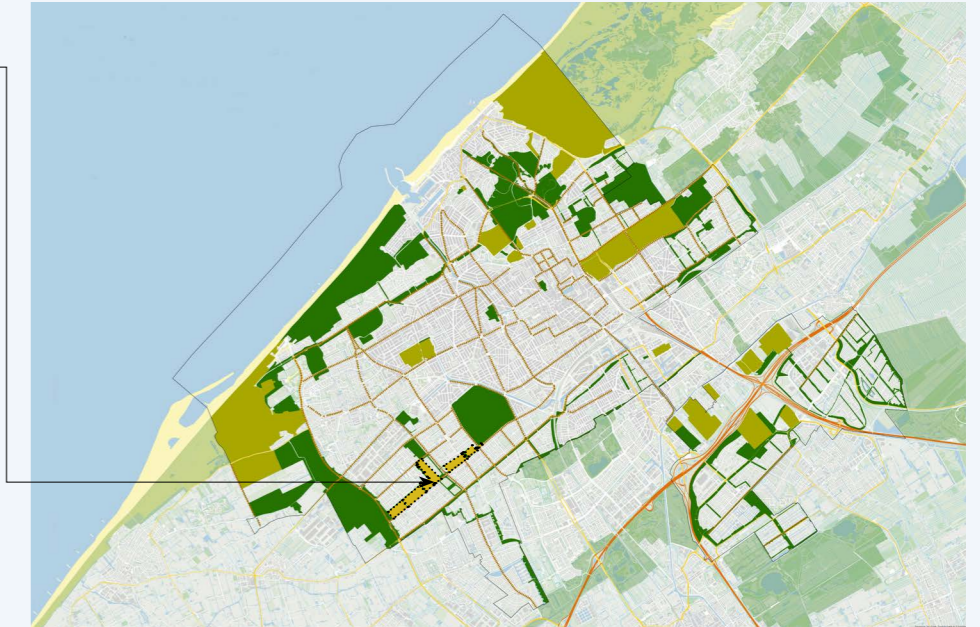
Kenmerkend is de ruime opzet, zowel in bebouwing als in het groen.

De groene assen worden gevormd door de groenzones rondom de sportvelden en de amateurtuinen langs de Melis Stokelaan en de Dedemsvaartweg en de groene randen langs de Lozerlaan, Escamplaan en de Meppelweg. De groene assen zorgen voor een verbinding tussen het Zuiderpark en De Uithof en voor een verbinding tussen de Erasmuszone en het Florence Nightengale-park.

De groene assen bestaan uit water met waar mogelijk natuurvriendelijke oevers en aansluitend bloemrijk grasland. Karakteristiek zijn de bomenrijen met hier en daar bosjes of struweel.

Kwaliteitsverbetering is mogelijk door verbetering van de vegetatiestructuur en de aanleg van natuurvriendelijke oevers.

De nieuwbouw van Sophia Revalidatie in 2014 is aangegrepen om de doorgaande structuur van water en beplanting te versterken.

Thema

Raakvlakken

- Herinrichting Melis Stokelaan
- Herontwikkeling Haga-ziekenhuis/
Florence Nightengalepark

Haagse Beek

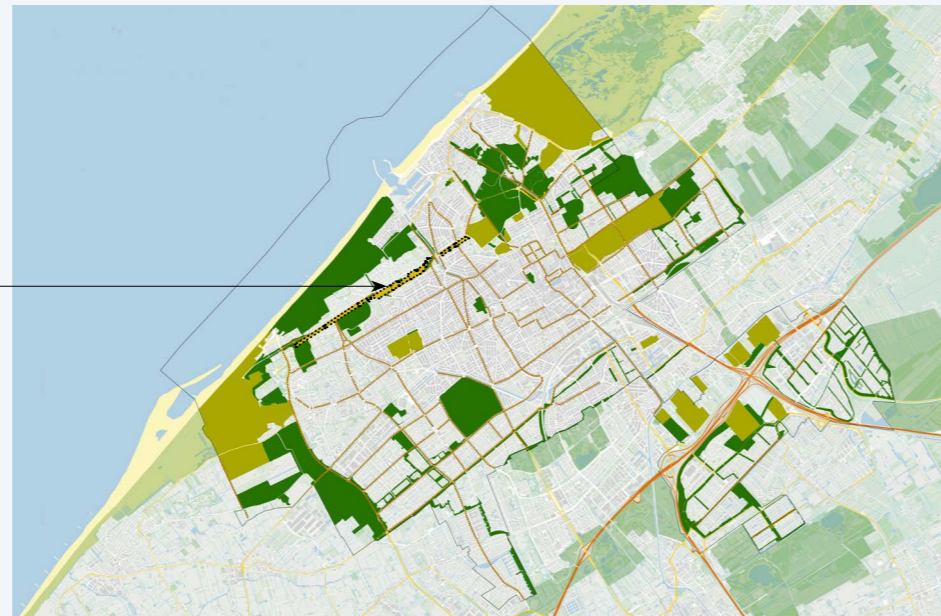
De Haagse Beek loopt van Kijkduin naar de Hofvijver, een watergang met een lange geschiedenis. In de 13e eeuw liet graaf Floris V de Beek verbinden met de gracht rond het Binnenhof. Nu ligt de Beek midden in de stad.

De Haagse Beek vormt een natte verbinding tussen de grote groengebieden in het westen en de bosgebieden in het oosten van de stad. In de periode 1997 – 2000 is de Haagse Beek natuurlijker ingericht.

Het gebied heeft tegenwoordig een afwisselend natuurlijk en cultureel karakter. Hier wisselen natuurlijke oeverbegroeiingen, bloemrijk grasland, moerasjes, bosschages en struwelen elkaar af en fungeert als recreatiegebied.

De laatste jaren is geïnvesteerd in de verdere aanleg van natuurvriendelijke oevers, een faunapassage en het optimaliseren van de functie van de moerasjes.

De knelpuntenaanpak voor de aanleg van de Noordwestelijke hoofdroute wordt benut om de natuurkwaliteiten en de beleefbaarheid van de Beek te vergroten. Daartoe worden de beplanting, paden en de waterstructuur aangepast.

Thema

Raakvlakken

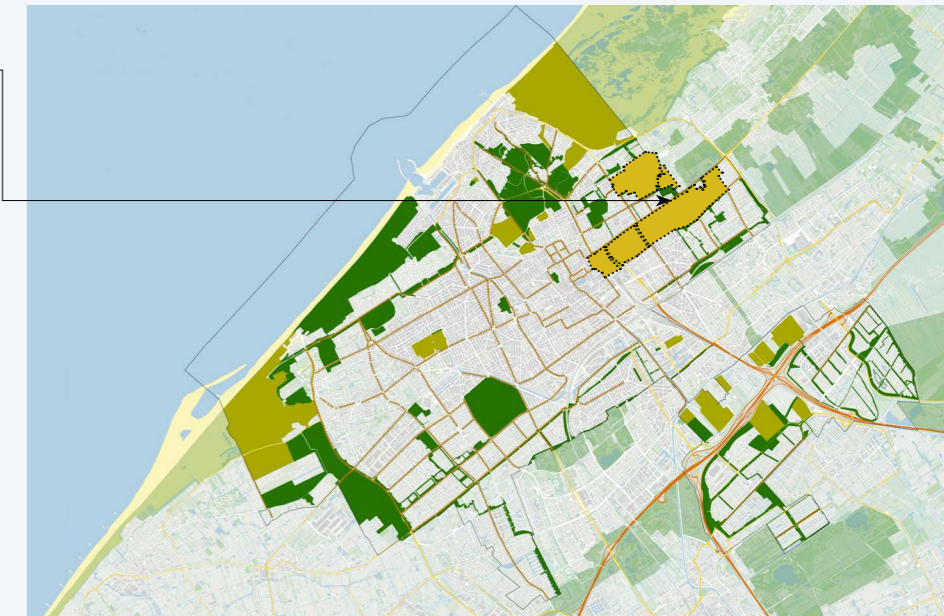
- Herinrichting Noordwestelijke hoofdroute

Houtzone

Tot de Houtzone rekenen we Clingendael, Oosterbeek, Haagse Bos, Marlot en Reigersbergen en de verbindingen daartussen.

De Houtzone ligt waar heel vroeger de strandwallen en de strandvlakten achter de duinen lagen. De zone van de landgoederen waar vanaf het midden van de 16e eeuw de boerderijen uitgroeiden tot grote en kleine landgoederen en buitenplaatsen. Toen de woonwijken werden aangelegd, zijn de restanten van de landgoederen en buitenplaatsen op harmonieuze wijze in de aanleg van de wijken opgenomen. Zij zijn als zodanig nog goed herkenbaar: Clingendael, Oosterbeek, Haagse Bos, Marlot en Reigersbergen, alsook het Haagse Bos (met paleis Huis ten Bosch).

Deze gebieden bestaan voor een belangrijk deel uit droog en vochtig duinbos en lijnvormende structuren (bomenrijen en watergangen) die de bossen met elkaar verbinden. Ecologisch beheer hiervan is van belang om de kwaliteit te waarborgen. Het streven naar een divers bosbeeld komt de kwaliteit (biodiversiteit) ten goede.

Thema

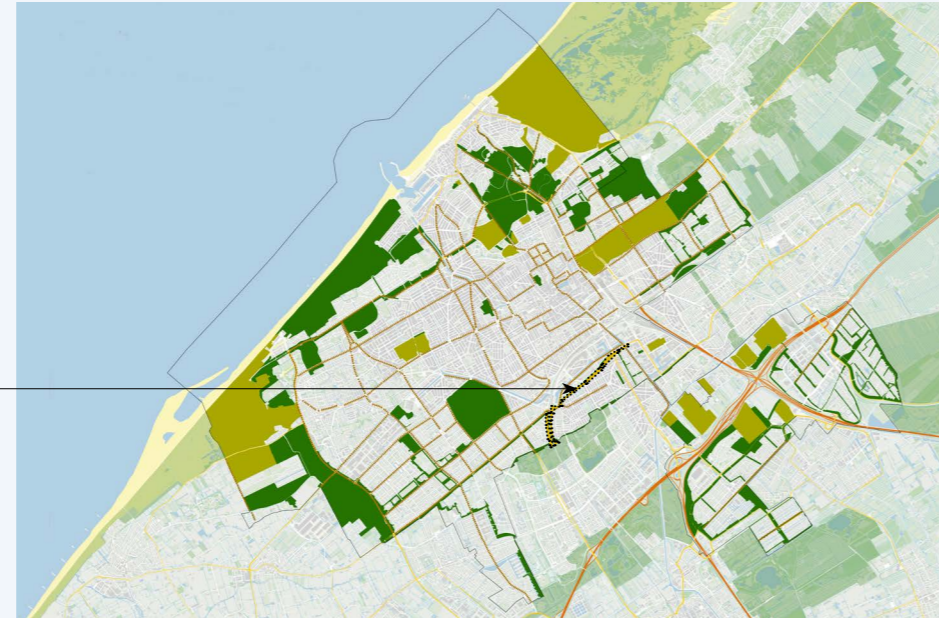
Raakvlakken

Laakzone

De Laak is een oud veenriviertje dat midden door het dichtbebouwde Laakkwartier loopt. Het water met de oevers en graslanden, vormt een langgerekte groene oase in de stad. De zone vormt een verbinding tussen de Trekvlies en – via het spoortalud en groen langs de Assumburgweg – de Rijswijkse groengebieden.

De zone sluit in het westen door middel van een duiker bij Station Moerwijk aan op een andere verbindingszone in de stad: de Erasmuszone.

Tussen 2001 en 2005 heeft een herinrichting plaatsgevonden van de noordelijke oever. Het is een struweelrijke zone met losstaande bomen, plas- en draszones langs het water aangevuld met bloemrijke graslanden. In 2015 is een fietspad door de Laakzone aangelegd. Daarbij is ter hoogte van de Eerste Laakdwarsweg ook de beplanting aangepast en een poel gegraven om de natuurwaarden te stimuleren

Thema

Raakvlakken

-

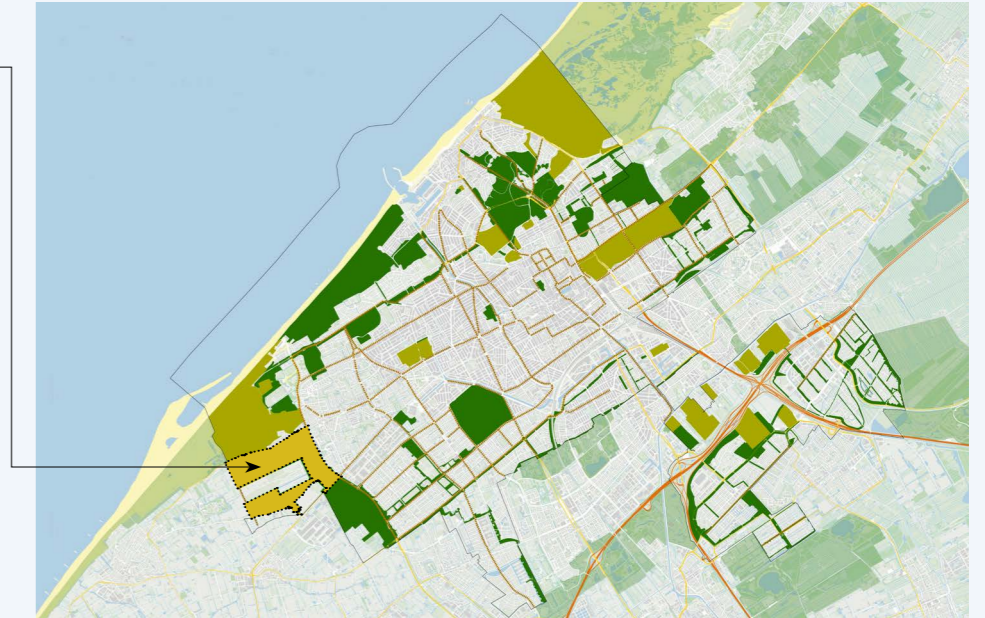
Madestein

Recreatiegebied Madestein (136 hectare) is een jong groengebied met een scala aan recreatie- en sportvoorzieningen. Het gebied is eind zestiger, begin zeventiger jaren van de vorige eeuw aangelegd als een groene buffer tussen de stenen stad van Den Haag en de glazen stad van het Westland.

Het recreatiegebied bestaat uit twee recreatieplassen met daaromheen speel- en ligweiden en opgaande bosbeplantingen met enkele grotere parkeervoorzieningen aan de zijde van de Madepolderweg.

Madestein heeft specifieke voorzieningen als een sportcomplex met clubgebouwen, een educatieve stadsboerderij, educatieve tuinen, een heemtuin, het dagkampeerterrein, het partycentrum en het kampeerterrein.

Madestein is een belangrijk onderdeel van de provinciale en stedelijke ecologische verbindingszone tussen de duingebieden langs de kust en het polderlandschap van Midden-Delfland. Naast beplanting en bomen vormt ook het water een structurerend en verbindend element binnen deze zone. Sinds 2003 wordt aan noord- en de zuidzijde van Madestein de wijk Vroondaal ontwikkeld. Daardoor krijgt het gebied een stedelijker karakter. In samenhang met de ontwikkeling van Vroondaal zullen onder meer wegen, paden en beplanting aangepast worden en zullen functies veranderen.

Thema

Raakvlakken

- Verbetering waterkwaliteit
- Opknopbeurt in samenhang met de ontwikkeling van Vroondaal

Marlot en Reigersbergen

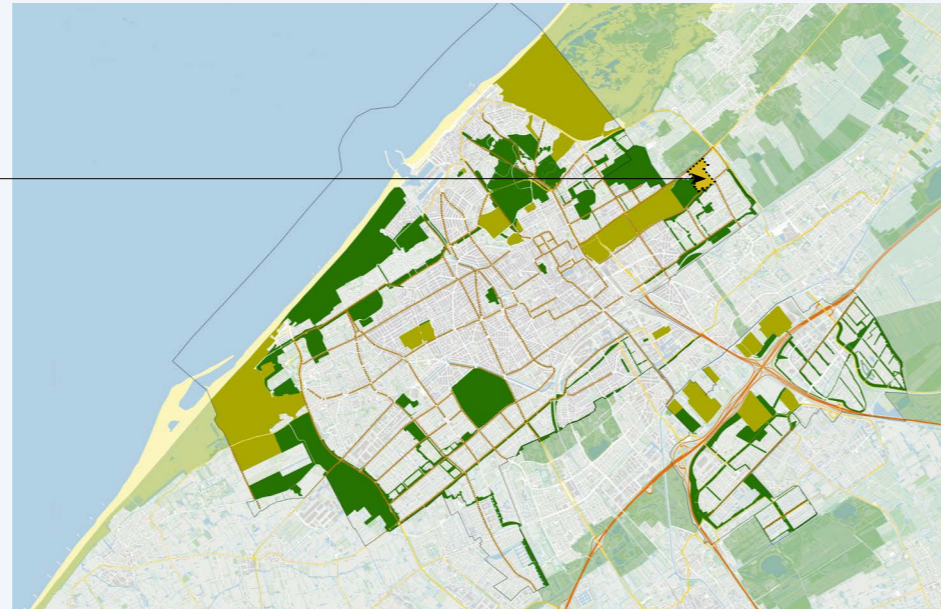
Landgoed Marlot (8,5 hectare) laat nog goed de opzet en ontwikkeling van een landgoed zien. In het verlengde van het Haagse Bos is het gebied grotendeels aangelegd op een vochtige, veenachtige strandvlakte. Het landhuis werd gebouwd op de aangrenzende strandwal.

In 1592 werd Marlot gesticht als boerderij aan de Leidse Straatweg uitgebouwd werd met een herenkamer. Het blauwe pannendak van de kamer verleende de boerderij jarenlang de naam 'Blauwe Camer'. In 1640 werd heer David van Marlot eigenaar en zo kwam het landgoed aan zijn naam.

In de zeventiende eeuw was de tuin van het landgoed ingericht volgens de Hollands classicistische tuinaanleg. Omstreeks 1800 is het omgebouwd naar een Victoriaanse tuin. Op het landgoed is een van de oudste fruitmuren in Nederland bewaard gebleven.

De gemeente Den Haag kocht het landgoed in 1917 van Baron van Herzlee en stelde het open voor het publiek. De aanwezigheid en de inrichting van het landhuis verleent het landgoed een hoge cultuurhistorische waarde. In de jaren 2012/2013 werd het padensysteem gerenoveerd, werden nieuwe bruggen aangelegd en is een historisch uitzichtpunt hersteld.

Direct grenzend aan Marlot ligt Reigersbergen (26,9 hectare). In 1546 wordt de naam 'Reygersbergen' voor het eerst vermeld. Reigersbergen is ontstaan als boerderij en na 1800 uitgegroeid tot een landgoed met landschappelijke aanleg. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het landhuis gesloopt, de beplanting grotendeels gerooid en de vijver gedempt. In 1956 werd Reigersbergen aangekocht door de gemeente Den Haag. De oorspronkelijke contouren van het oude landgoed zijn nog goed herkenbaar. De bij het landgoed behorende weilanden zijn grotendeels verpacht en hebben een agrarische bestemming. In het weidegebied bevindt zich van oudsher een bescheiden weidevogelpopulatie en er zijn regelmatig ooievaars te zien. Reigersbergen is een belangrijk foeragegebied.

Met Reigersbergen en het Haagse Bos vormt Marlot een langgerekte boszone, die zich tot ver in Den Haag en Wassenaar uitstrekt. Sinds 1999 is landgoed Marlot een Rijksmonument.

Thema

Raakvlakken

-

Meer en Bos

Meer en Bos (18 hectare) is het restant van een oud uitgestrekt binnenduingebied. In tegenstelling tot veel andere landgoederen heeft Meer en Bos nooit een landhuis gehad. Alleen de boerderij en delen van de oude tuinmuur zijn bewaard gebleven. De vroegste vermelding van bebouwing, de hofstede Meerwoning, dateert van 1584.

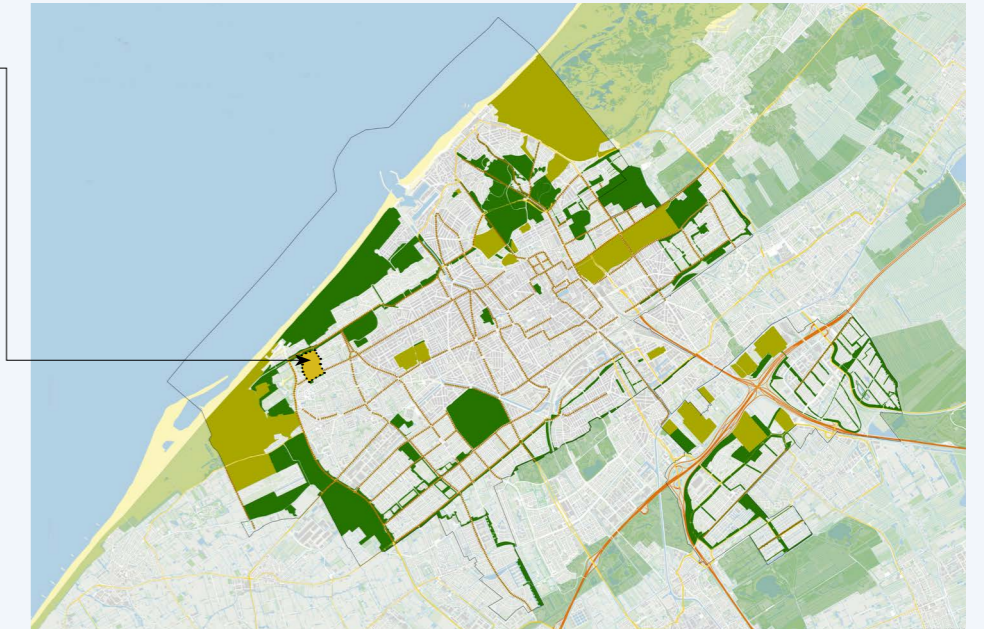
Op het landgoed zijn kenmerken te vinden van de geometrische stijl van het Hollands classicisme en verbindende bomenlanen. De aanwezigheid van enkele beukenlanen en het herkenbare ronde middelpunt zijn restanten van een oud sterrenbos met een kruisvormige padenstructuur.

Ook kenmerken van de barokstijl zoals de lange centrale zichtas en de slingerpaadjes die zo typerend zijn voor de landschapsstijl zijn terug te vinden op het landgoed.

Het gedeelte ten noordwesten van het Segmeer is na de Tweede Wereldoorlog opnieuw aangeplant. Sinds 1943 is de gemeente eigenaar van het landgoed, dat al de nodige stukken had ingeleverd. Zoals het villawijkje Meer en Bosch aan de noordkant, de wijk Bohemen aan de oostkant en de Laan van Meerdervoort die aan de zuidkant een stuk van het landgoed afsneed.

De Meerwoning werd van boswachterswoning en theeschenkerij uiteindelijk een restaurant. Aangrenzend bevinden zich een kinderdagverblijf en een vogelasiel.

Meer en Bos is cultuurhistorisch waardevol ondanks dat er in de loop van de tijd veel terrein van het landgoed is afgehaald. Meer en Bos is aangewezen als Rijksmonument.

Thema

Raakvlakken

-

Molenvlietpark

Het ontwerp voor het Molenvlietpark is opgebouwd rond de cultuurhistorische elementen van de Vlietzone zoals de Molentocht, de Postkade en de Vliet met haar buitenplaatsen. Het Molenvlietpark wordt groen, waterrijk en goed toegankelijk voor voetgangers en fietsers. Er zijn dus geen speciale voorzieningen voor auto's. Naar verwachting wordt het park in de periode 2017 - 2019 aangelegd.

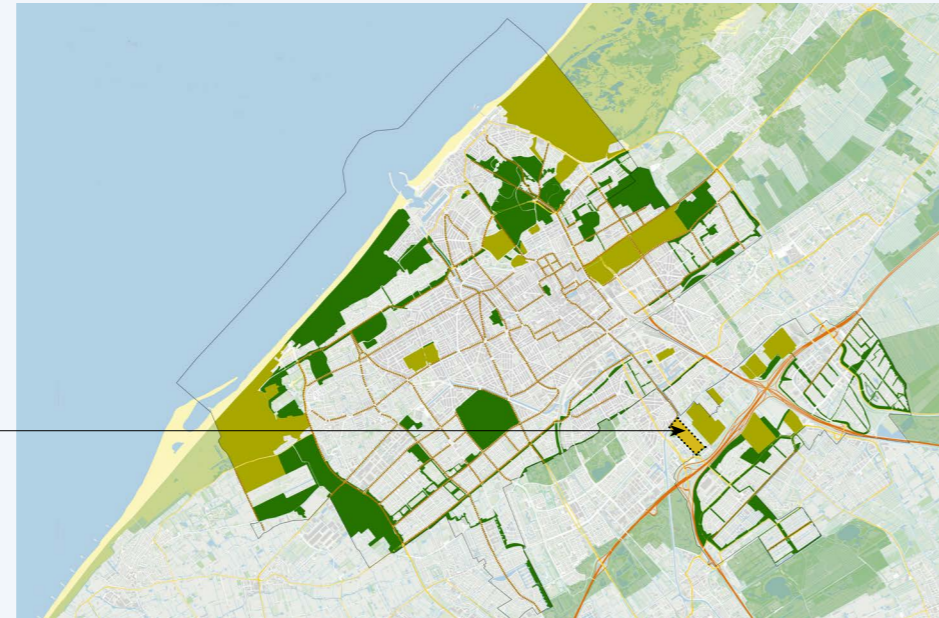
Het Molenvlietpark krijgt een natuurlijke inrichting. Er is aandacht voor een natuurlijke ontwikkeling van grassen en kruidachtige. Een groot deel van het park bestaat uit inheemse boomsoorten. Deze bomen staan in los verband, soms in dichte bosschages en soms verspreid. De keuze van de boomsoorten wordt onder andere bepaald door de locatie en de hoogteligging.

Het groen sluit aan bij de bestaande beplanting, zoals (bloemrijk) grasland, natuurvriendelijke oevers, cultuurhistorisch bos (beuk, eik, haagbeuk) en individuele landschapselementen (knotwilg, elzenhakhout).

Er komt een ecologische verbindingzone langs de Bovenwetering van de Laan van Hoornwijck richting golfbaan Leeuwenbergh. Deze zone wordt ingericht met natuurlijk-vriendelijke oevers, ruige en bloemrijke bermen en bomen zoals wilgen en elzenhakhout. De zone draagt bij aan de versterking van de regionale groenstructuur.

Het Hoogheemraadschap van Delfland zorgt voor de aanleg van een (water)bergingsgebied. Dit betekent dat het gebied onder water gezet kan worden als dat nodig is. Bijvoorbeeld bij zeer overvloedige regenval.

Er komt ook een vispaaiplaats. Hiermee wordt de natuur een handje geholpen: jonge vissen groeien er in op. Zij leveren op hun beurt een bijdrage aan de waterkwaliteit.

Thema

Raakvlakken

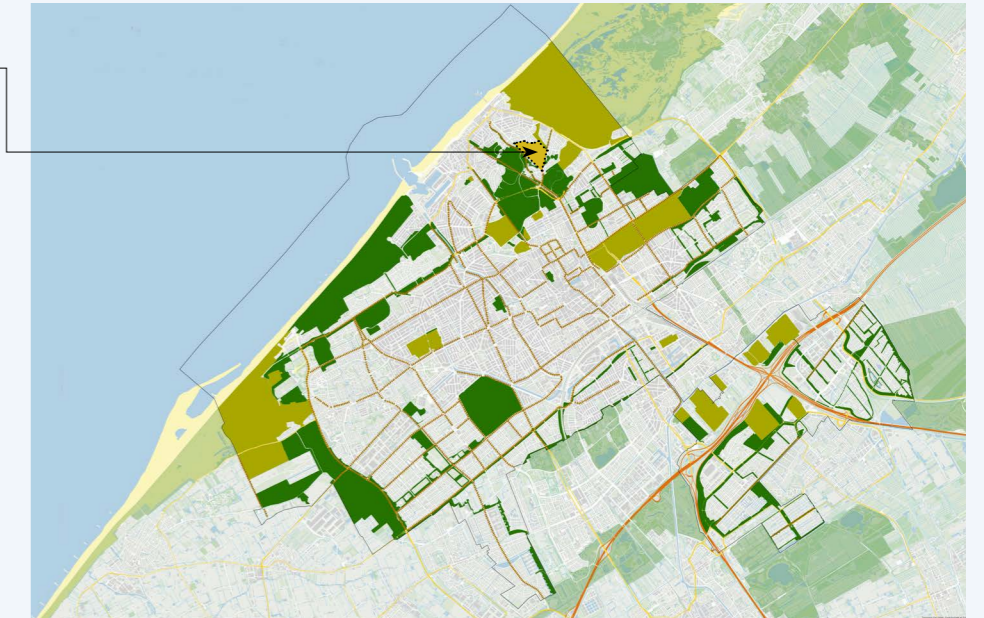
- Rotterdamse Baan
- Trekvljettracé

Nieuwe Scheveningse Bosjes

De Nieuwe Scheveningse Bosjes (20,6 hectare) behoren evenals de Scheveningse Bosjes tot het jonge duinlandschap dat tussen 1100 en 1400 is ontstaan. Het bos werd tussen 1892 en 1895 in de kale duinen aangelegd. De bebossing diende ter bestrijding van zandverstuivingen en als attractie voor badgasten.

Geleidelijk aan ontwikkelde de Nieuwe Scheveningse Bosjes zich van een duingebied tot een gemengd duinbos. De natuurwaarde neemt geleidelijk toe door sturing op meer variatie in vegetatiestructuur en leeftijdsopbouw van het bos. Mantel- en zoomvegetaties verhogen niet alleen de natuurwaarde, maar ook de educatieve en de belevingswaarde van het bos.

Door het bos lopen meerdere routes voor fietsers, wandelaars en ruiters. Aan de zijde van de Brusselselaan bevindt zich in het bos een zandspeelplaats.

Thema

Raakvlakken

-

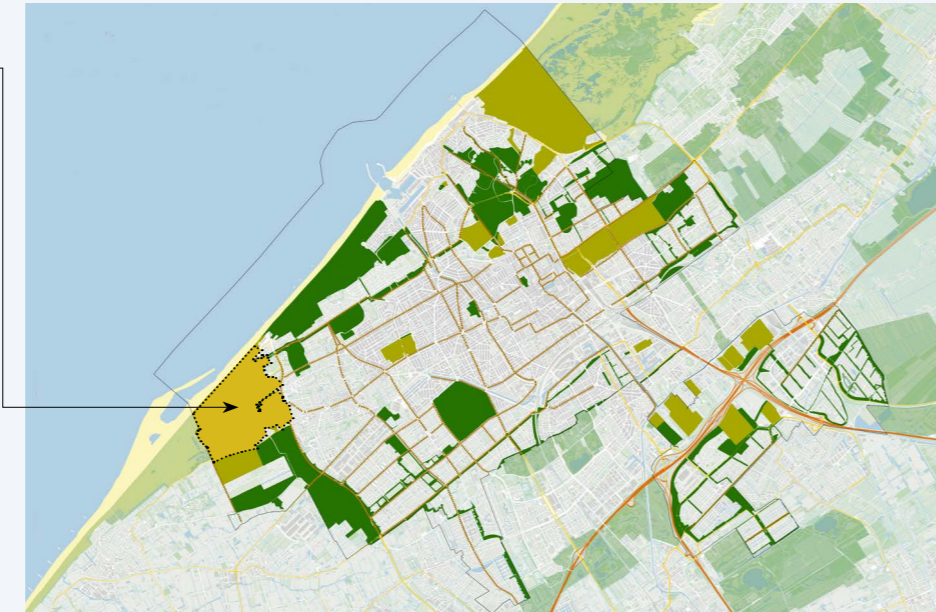
Ockenburgh

Ockenburgh (35 hectare) werd in ongeveer 1650 aangelegd door Jacob Westerbaen 'in de clingen buyten Loosduynen'. Het landhuis werd waarschijnlijk gebouwd op de fundamenten van een vroegere boerderij.

Op landgoed Ockenburgh voel je de geschiedenis van vele eeuwen. Een heerlijk 'buiten' om te struinen met de kinderen, te wandelen met de hond, te picknicken, te fietsen of te joggen.

Het is goed vertoeven op dit landgoed dat onderdeel is van het Natura 2000-gebied Solleveld Kapittelduinen. Naast de recreatieve waarde van het gebied is de natuur ook volop te beleven. Zo is het kenmerkende Hyacintenbos, waar in april wilde hyacinten bloeien, zeker een bezoek waard.

Het landgoed Ockenburgh (zonder de bebouwing) is in erfpacht uitgegeven aan het Zuid-Hollands Landschap. In de jaren 2012 tot 2016 heeft in opdracht van de gemeente Den Haag een renovatie van het landgoed plaatsgevonden. In 2016 is een begin gemaakt met de renovatie van het landhuis en is naast het landhuis een pop up restaurant opgericht.

Thema

Raakvlakken

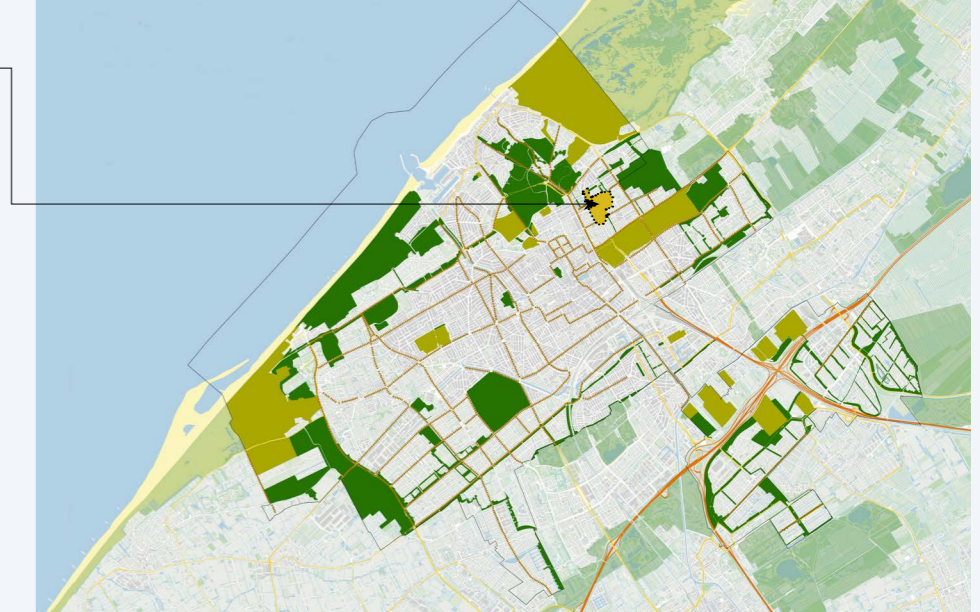
- Ontwikkeling Kijkduin
- Zee tot Zwethroute

Oostduin en Arendsduin

De landgoederen Oostduin en Arendsduin (18,7 hectare) werden rond 1580 gesticht. "Huize Oostduin" werd tijdens de Tweede Wereldoorlog verwoest en daarna gesloopt. Oostduin is eigendom van de Nederlands Hervormde Kerk en in beheer bij de gemeente Den Haag. Arendsduin is eigendom van Den Haag. Door de ligging en de onderlinge verbindingen vormen beide landgoederen één geheel en worden slechts van elkaar gescheiden door een brede bossloot.

De oude bomen, karakteristieke boomgroepen, sfeerol ingepaste gazons, herkenbare zichtlijnen en de bijzondere stinzenflora herinneren nog aan het oude landgoedkarakter.

In 2012/2013 zijn de paden en de beplanting een opgeknapt en is een succesvolle speeltuin aangelegd.

Thema

Raakvlakken

-

Scheveningse Bosjes

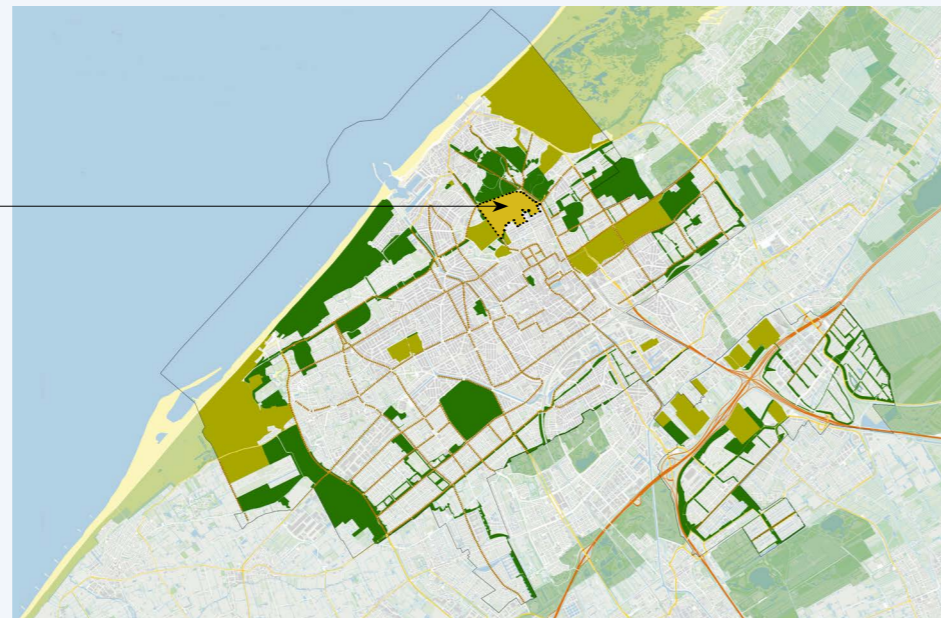
De Scheveningse Bosjes (96 hectare) maken samen met de Nieuwe Scheveningse Bosjes deel uit van het jonge duinlandschap dat tussen 1100 en 1400 is gevormd. In de 18e eeuw waren de Scheveningse Bosjes nog een woest en open duinlandschap dat zich langs de Scheveningseweg tot aan Scheveningen uitstrekte. Het werd 'Wildernisse' genoemd, een gebied waar de koning het jachtrecht bezat. Hieraan herinnert nog een stenen paal met inscriptie aan het begin van de Scheveningseweg.

Na de aanleg van Zorgvliet werden de verstuingen bestreden door bebossing en zo groeide het gebied uit tot een gemengd loofbos. In de 19e eeuw zijn veel bomen geplant en is de waterpartij met wandelpaden aangelegd. Houtkap in de Tweede Wereldoorlog verstoortte de bosontwikkeling tijdelijk.

De variatie in leeftijdsopbouw en grotendeels inheemse soortensamenstelling, de aanwezigheid van voldoende dood hout en een afwisselende zoom- en mantelvegetatie zorgen voor een bijzondere en hoogwaardige natuur- en belevingswaarde van het bos. Daarnaast is de afwisseling tussen open zandvlakten, open en gesloten bos een belangrijke karakteristiek. De accidentatie zorgt voor een extra belevingswaarde, bijvoorbeeld het Belvedereduin.

De grote zandspeelplaats aan de Ary van der Spuyweg behoort tot de drukst bezochte plek van het bos. De waterpartij en het grote gazon langs de Prof. B.M.Teldersweg zijn plekken voor ontspanning of actieve recreatie.

Op verschillende locaties binnen het bos zijn monumenten aanwezig: de Joodse Begraafplaats, het Indisch Monument, de Cremerbank, de Ver-Huellbank en het borstbeeld van Huygens. Aan de noordzijde van de Scheveningse Bosjes liggen de miniatuurstad Madurodam en het tennispark De Bataaf.

Thema

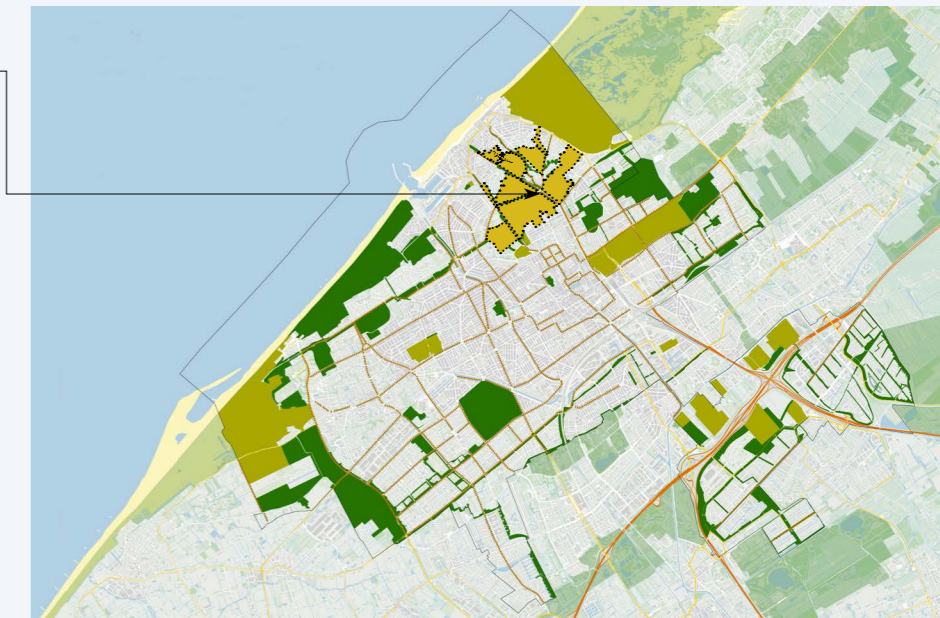
Raakvlakken

- Ontwikkelingsvisie met Stadslabs
- Ontwikkeling Madurodam

Scheveningse zone

Van oorsprong is de Scheveningse zone een duingebied. Eind 19e eeuw zijn in dit duingebied woonwijken aangelegd afgewisseld met royale groenvoorzieningen als Zorgvliet, De Scheveningse Bosjes en Nieuwe Scheveningse Bosjes, het Westbroekpark, Klein Zwitserland en het Sint Hubertuspark.

De groengebieden bestaan voor een groot deel uit droog en vochtig duinbos. Het gebied is divers. Er komen planten en dieren van bossen, duinstruwelen en duingraslanden voor. Ze fungeren als groene longen voor de stad. De vele kleine groene elementen in de woonwijken (parkjes, bermten etc.) vormen belangrijke schakels in het geheel.

Thema

Raakvlakken

- Ontwikkeling Madurodam

Sint Hubertuspark

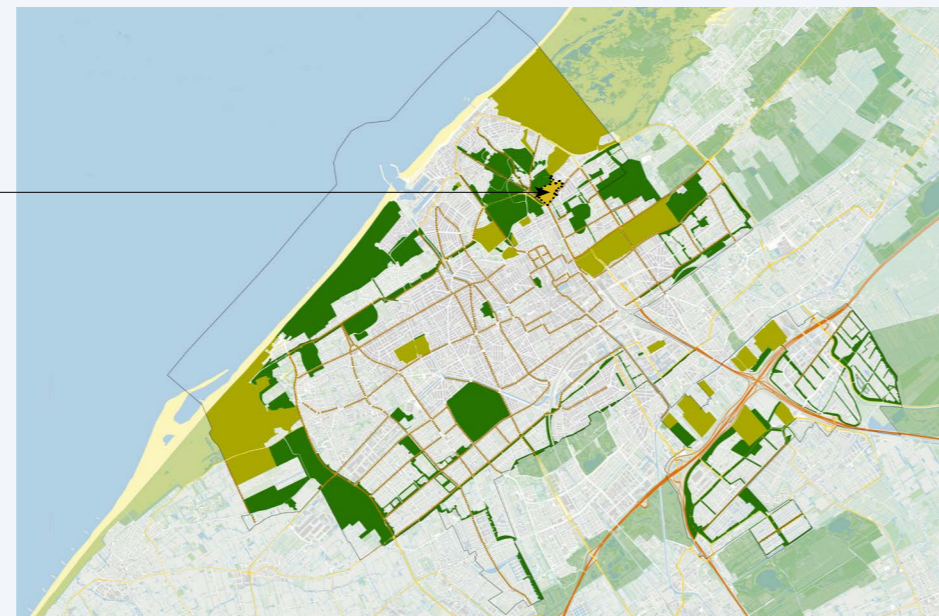
Het Sint Hubertuspark (17,7 hectare) was een voormalig jachtterrein met de naam Petit Sint Hubert. Net als de Scheveningse Bosjes en de Nieuwe Scheveningse Bosjes behoort het Sint Hubertuspark tot het jonge duinlandschap. Tussen 1800 en 1923 was een deel van het terrein in gebruik voor buskruitproeven en oefenterrein voor de artillerie. In 1931 werd begonnen met de aanleg. Het daarbinnen geplande villapark kon pas na de Tweede Wereldoorlog worden gerealiseerd.

Ter vergroting van de belevingswaarde van het gebied werd rond 1930, met inzet van vele werklozen, een kunstmatig uitzichtpunt, de zogeheten 'Bloedberg', aangelegd met toen uitzicht over zee en stad.

In 2008 kwam de Hubertustunnel gereed, die deels onder het duin door is gegraven.

Bodemsamenstelling, flora, fauna, zandvlakten en de grote accidentatie geven het Sint Hubertuspark een belangrijke landschaps- en natuurwaarde. De verschillende drukke verkeerswegen die het gebied omgeven vormen aanzienlijke barrières voor de verspreiding van dieren en het recreatieve gebruik van het duinbos.

Op de noordwestelijke helling van het duin ligt een grote zandspeelplek.

Thema

Raakvlakken

-

De Uithof

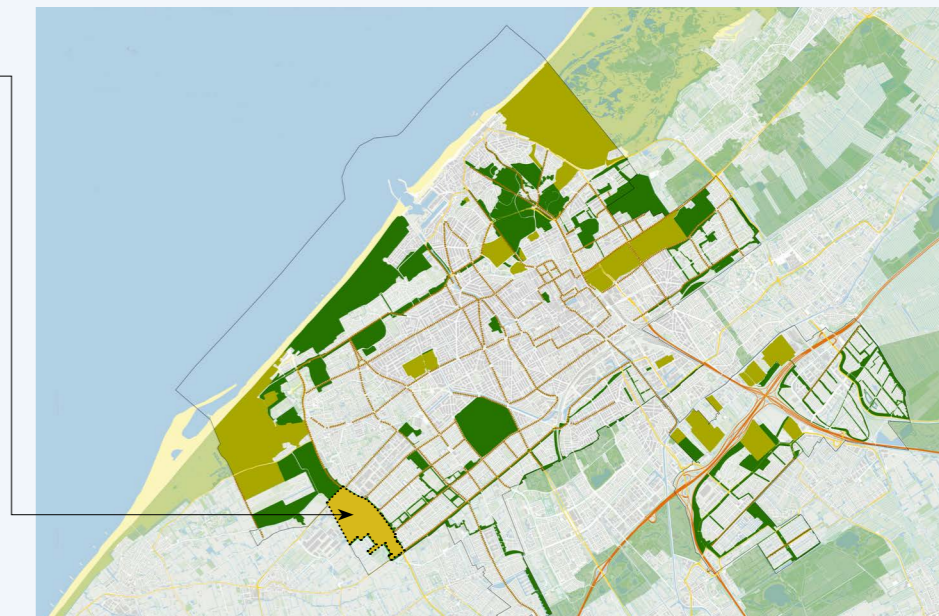
De Uithof (107 hectare) is een groengebied waar de nadruk ligt op natuurrecreatie. Het gebied heeft vier deelgebieden; bos, riet- en waterland, weide- en hooiland en een groenzone met woon- en recreatievoorzieningen.

Opvallend is hoe De Uithof zich in korte tijd, als voormalig poldergebied, heeft ontwikkeld tot een groengebied met een interessante en waardevolle recreatieve en natuurwaarde. Het riet- en waterland wordt gekenmerkt door sloten, rietkragen, bloemrijke graslanden en struwelen.

De sloten en plassen vormen het leef- en voortplantingsgebied voor vissen, amfibieën, watervogels en insecten. Het weide- en hooiland kenmerkt zich door de aanwezigheid van weiden, afgewisseld met sloten en houtwallen.

De voorzieningen voor de sport en de intensieve recreatie zijn gelegen in een zone evenwijdig aan de Lozerlaan. In deze zone bevinden zich ook de uitlopers van de stedelijke woonbebouwing met bijbehorende voorzieningen. Het aan het buitengebied grenzende deel van De Uithof kan worden beschreven als een natuurontwikkelingsgebied met natuurgericht recreatief medegebruik. De in het terrein aanwezige hoogteverschillen, de lokaal sterk wisselende opbouw en samenstelling van de bodem en de peilverschillen van het oppervlaktewater vormen een ideaal milieu voor een toenemende diversiteit in flora en fauna. Ook de natuurlijke oevers en de rietkragen langs de bredere watergangen en vijvers zijn belangrijke elementen in de ontwikkeling van de natuurwaarde van het gebied.

Door de ligging heeft De Uithof een belangrijke recreatieve functie voor zuid-west Den Haag. De voet- en fietspaden die door het gebied lopen, verbinden De Uithof met Madestein, Ockenburgh, de duinen, het strand en het Westland.

Thema

Raakvlakken

-

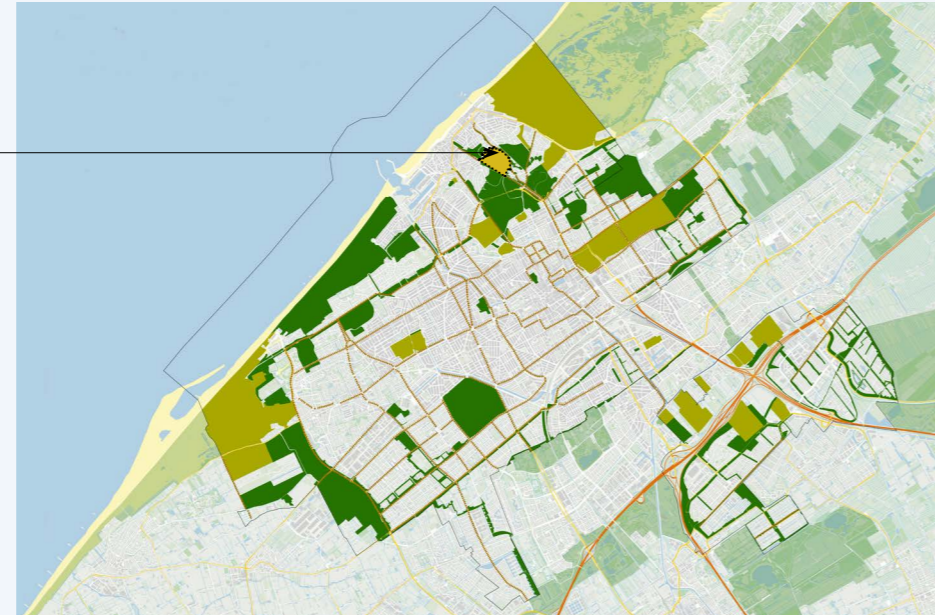
Westbroekpark

Het Westbroekpark (18 hectare) werd begin jaren twintig van de vorige eeuw aangelegd in een afgegraven deel van het jonge duingebied. De eerste plannen voor de aanleg, van wat toen nog het "Nieuwe Park" heette, dateren uit 1887.

In 1892 werd begonnen met de beplanting van het terrein, zoals aangegeven door de tuin- en landschapsarchitect Zocher. In 1903 stemde de gemeente in met een plan van baron Van Zuylen van Nijveld, in 1908 werd het definitief goedgekeurd, maar een nationale tentoonstelling in 1913 verhinderde verdere uitvoering.

Plannen gaven beurtelings voorrang aan bebouwing en aan natuurlijke elementen. Hugo A.C. Poortman uit Diepenheim en Leonard A. Springer uit Haarlem oordeelden ten slotte ten gunste van de landschappelijke aanleg. In 1926 werd het Nieuwe Park omgedoopt in Westbroekpark, ter nagedachtenis van ontwerper en directeur van de dienst der Gemeenteplantsoenen, Pieter Westbroek.

Het park heeft fraaie zichtlijnen, vijvers en een rosarium dat bekend is tot ver buiten de landsgrenzen. In dit rosarium wordt jaarlijks het internationaal Rozenconкурс gehouden. Daarnaast vinden we er een grote collectie aan vaste planten. Op de grote speelweide vinden diverse grote evenementen plaats op stedelijk en landelijk niveau.

Thema

Raakvlakken

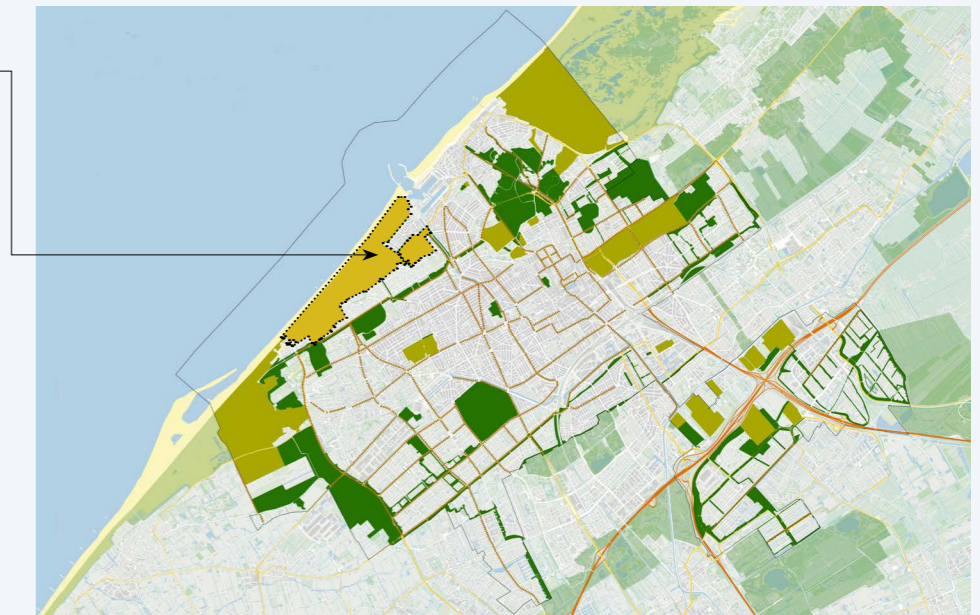
- Ontwikkelingsvisie met Stadslabs

Westduinpark en Wapendal

Samen met Wapendal vormt het Westduinpark (inclusief de Bosjes van Poot) een Natura 2000 gebied. Dit uniek duingebied is ontstaan door een eeuwenlang samenspel van zand, zee en wind. Hiermee vormen deze duinen een dynamisch, levend en afwisselend landschap van internationale betekenis en een leefgebied voor vele waardevolle, beschermde planten- en diersoorten. Een icoon voor Den Haag.

Met twee miljoenbezoeken per jaar voor een duingebied van slechts 245 ha is dit natuurgebied het intensiefst gebruikte duingebied van Nederland. Ook zijn een goede zonering en programmering voor het gebied essentieel om deze natuurlijke en menselijke dynamiek in balans te houden.

Naast beleving is gezondheid gekoppeld aan sport, bewegen en bezinning een belangrijk onderwerp voor dit duingebied die hiervoor volop mogelijkheden biedt. Dit zonder afbreuk te doen aan de kenmerken van het natuurgebied.

Thema

Raakvlakken

- Ontwikkeling Scheveningen-Haven/Kijkduin
- Strandbeleid
- Dynamisch kust- en duinbeheer
- Haagse nota Mobiliteit

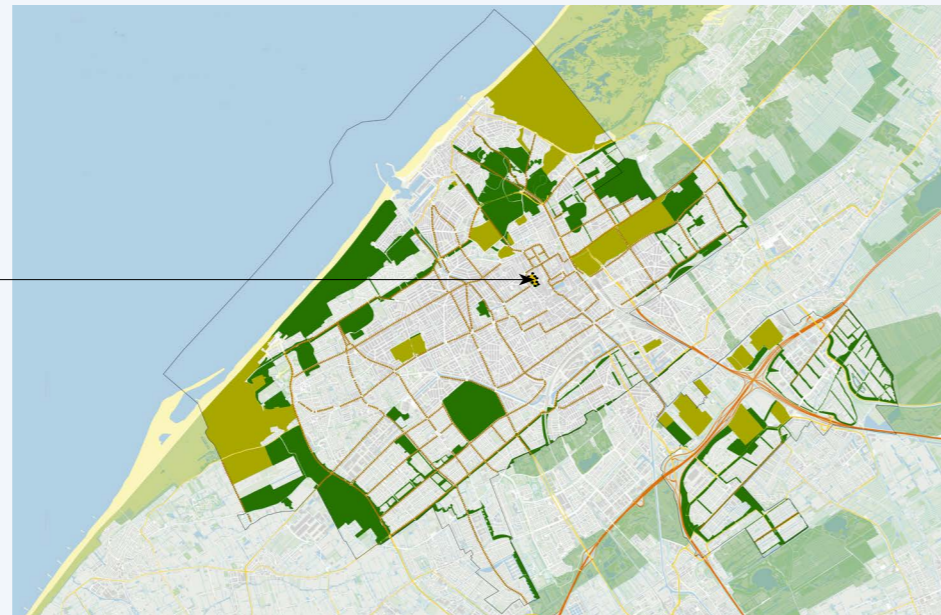
Wijk- en buurtgroen/Paleistuin

Wijkparken onderscheiden zich onder andere door hun oppervlakte (2-8 hectare) van buurtparken (1-2 hectare). Voorzieningen die meer ruimte vragen, kunnen in wijkparken worden ondergebracht en vaak treft men doorgaande fietspaden in deze parken. De belangrijkste wijkparken zijn: De Vlaskamp en De Horst, Havenkade-Badhuiskade, het Rode Kruis-plantsoen, Wijkpark Bokkefort, het Melis Stokepark, wijkpark Leyenburg, De Verademing en Wijkpark Transvaal. Buurtparken onderscheiden zich onder andere door de omvang (1-2 hectare) van wijkparken. De inrichting van deze parken is afgestemd op de direct omwonenden en daardoor verschillen de parken onderling sterk. Het fenomeen buurtpark dateert uit de jaren '70, toen de toename van vrije tijd en de afname van vrije ruimte de vraag naar recreatieve ruimte opriep.

Iedere indeling in categorieën kent zijn tekortkomingen. Bij een indeling naar omvang zou de Paleistuin als wijkpark aangeduid moeten worden. In uiterlijk en historische betekenis doet dit geen recht aan dit groene icoon in de binnenstad van Den Haag.

De Paleistuin (3,7 hectare) dateert van ongeveer 1609 toen Frederik Hendrik op deze plaats de "Princesstuin" voor zijn moeder Louise de Coligny liet aanleggen. Van de oorspronkelijke geometrische aanleg is inmiddels niets meer over. In 1778 ontwierp P.W. Schonck een tuin in vroege landschapsstijl met slingerpaadjes en in 1894 bedacht Leonard A. Springer een gemengde stijl met formele aanleg. In 1954 werd de Paleistuin, die eigendom is van de Staat der Nederlanden, gedeeltelijk als wandelpark voor het publiek opengesteld. Na de renovatie van Paleis Noordeinde is aansluitend, in 1985 en 2001, ook de tuin gerenoveerd en is een scheiding aangebracht tussen een deel van de tuin dat openbaar toegankelijk is en een ander deel dat binnen de hekken van het paleis is komen te liggen.

De Paleistuin vervult een belangrijke recreatieve functie voor bewoners van de binnenstad, kantoorpersoneel en bezoekers van het stadscentrum.

Thema

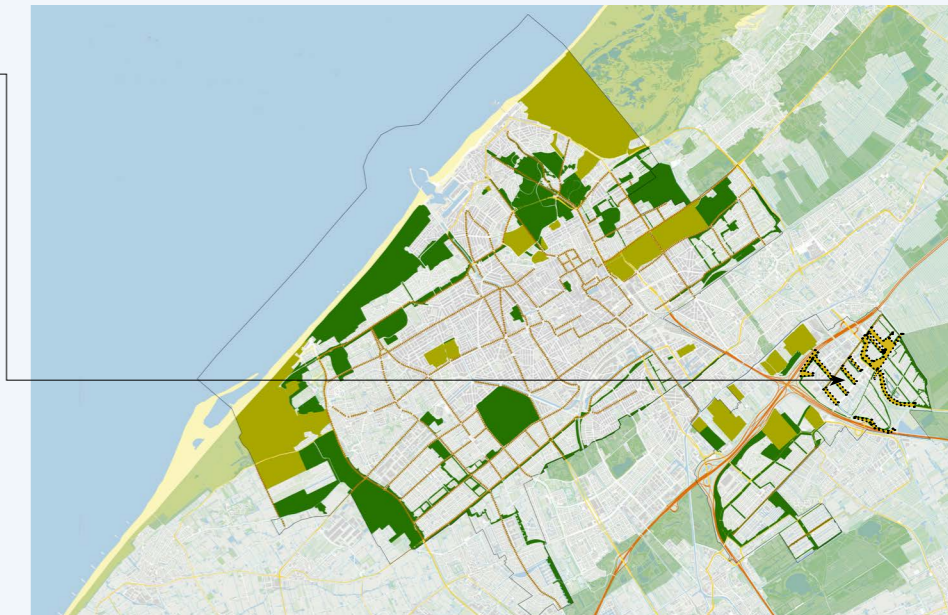
Raakvlakken

- Stadsdeelvisies voor wijk- en buurtgroen

Zone Leidschenveen

Het omringende polderlandschap is een bepalende factor geweest in de aanleg van de nieuwe wijken Ypenburg en Leidschenveen waar lange lijnen, waterlopen en singels de groenstructuur vormen. Beide wijken liggen deels ingesloten tussen wegen.

De zone verbindt Den Haag met de Nieuwe Driemanspolder, het Westerpark en de Polder van Nootdorp en is nog in ontwikkeling. Ze bestaat uit (streefbeeld) lijnvormige elementen zoals natuurvriendelijke oevers met bloemrijk grasland, plas-draszones, rietkragen, poelen, bosschages en boomstructuren op vochtige matig voedselrijke veengrond die van betekenis zijn voor de natuur.

Thema

Raakvlakken

-

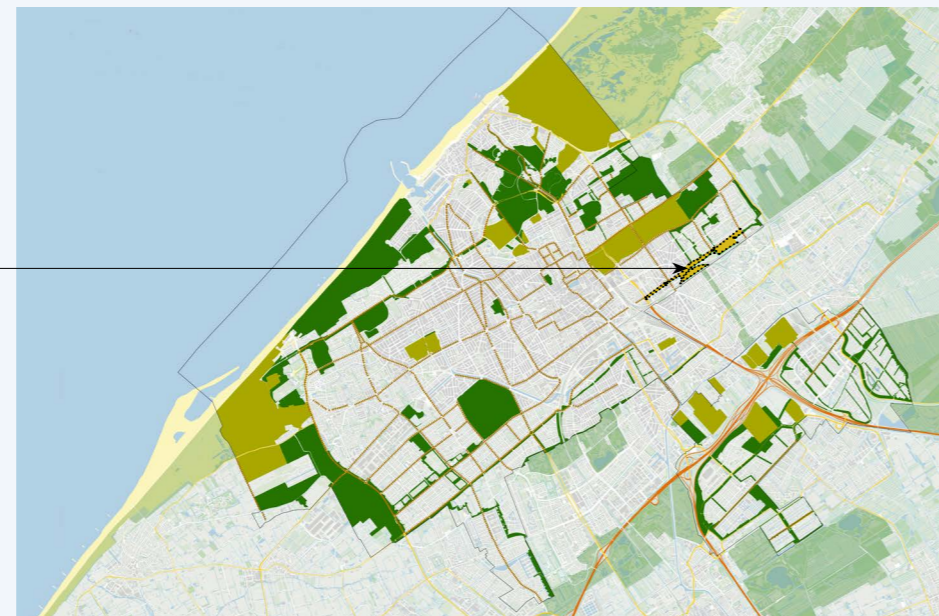
Zone Schenkstrook

De Schenk werd 600 jaar geleden, in 1403, gegraven. Aan de oorspronkelijke loop is weinig veranderd.

De Schenkstrook ligt grotendeels in de wijk Mariahoeve. Een klein deel loopt door het 19e eeuwse Bezuidenhout. De zone langs de Schenk is een oost-west verbinding. Dwars daarop liggen een aantal groene zones langs wegen en waterlopen. In deze zones spelen water en oevers een belangrijke rol. Karakteristiek zijn ook de bomenrijen langs de wegen. Ze vormen een verbinding in westelijke richting met het Haagse Bos en de landgoederen Marlot en Reigersbergen.

De zone langs de Schenk brengt het 17e eeuwse landschap van het veenweidegebied van de Duivenvoordse en Veenzijdse polder tot in het centrum van de stad.

De Schenkzone is een aantrekkelijk gebied met natuurvriendelijke oevers, poelen, bloemrijke graslanden, karakteristieke elementen zoals knotwilgen, wandel- en fietspaden. Kwaliteitsverbetering van oeverzones is mogelijk op specifieke locaties.

Thema

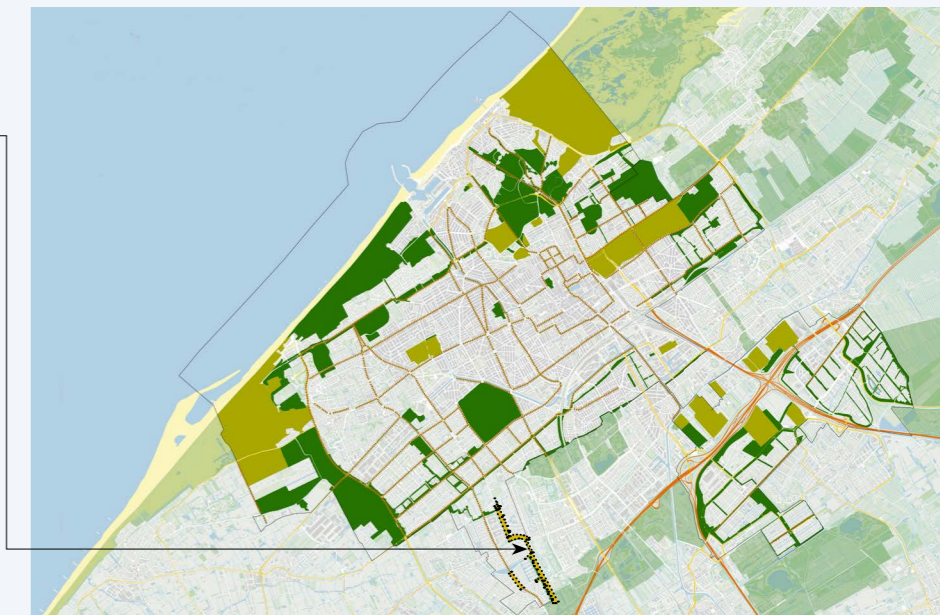
Raakvlakken

- Herinrichting Noordwestelijke Hoofdroute

Zone Tomatenlaan-Rijnerwatering-Erasmusveld

In de wijk Wateringse Veld zijn water, natuurvriendelijke oevers en poelen op een weloverwogen wijze ingepast in de stedelijke ontwikkeling.

Binnen dit gebied zijn drie ecologische zones te onderscheiden: de groene slinger in het Erasmusveld (welke nog moet worden aangelegd), de groene schakels langs de Tomatenlaan en het 'Natuurtheater' langs de Rijnerwatering. Ze vormen de belangrijke ecologische verbinding tussen De Uithof, de Erasmuszone en de Zweth.

Thema

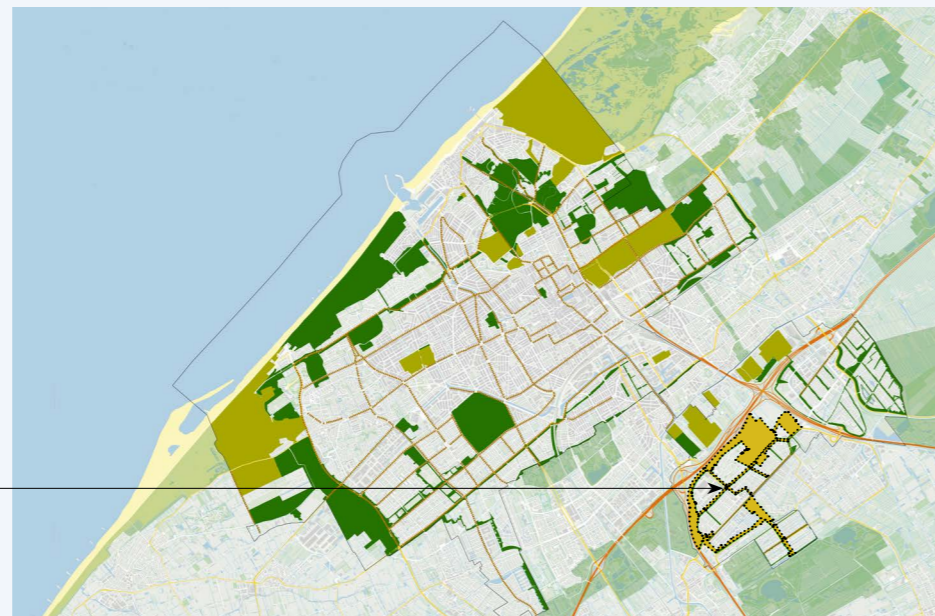
Raakvlakken

- Herontwikkeling Erasmusveld: aanleg Eco-lint

Zone Ypenburg

Het omringende polderlandschap is een bepalende factor geweest in de aanleg van de nieuwe wijken Ypenburg en Leidschenveen waar lange lijnen, waterlopen en singels de groenstructuur vormen. Beide wijken liggen deels ingesloten tussen wegen.

De zone verbindt Den Haag met de polder van Biesland en de Dobbeplass en is nog in ontwikkeling. Ze bestaat uit (streefbeeld) waterpartijen met veelal natuurvriendelijke oevers, poelen met moerasstroken, rietkragen, graslanden, bosschages en boomstructuren op vochtige voedselrijke kleigrond die van betekenis zijn voor de natuur.

Thema

Raakvlakken

-

Zuiderpark

Het Zuiderpark (105 hectare) is één van Nederlands drie typerende volksparken uit de jaren twintig van de vorige eeuw, waarin de combinatie van sportieve, recreatieve en natuur educatieve voorzieningen het tijdsbeeld weergeeft.

Op grond van de bijzondere kwaliteiten van het park is het Zuiderpark aangewezen tot beschermd stadsgezicht.

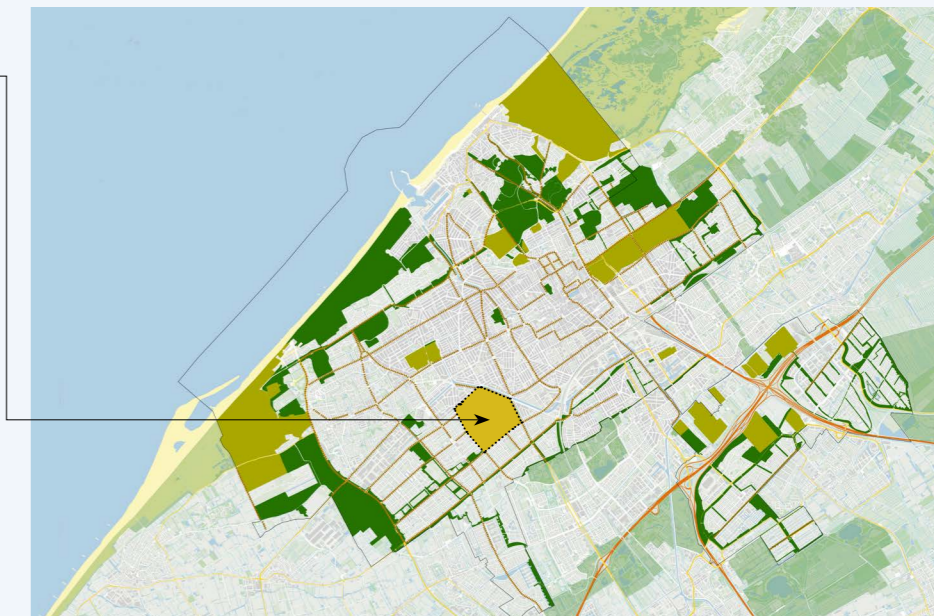
Zuiderpark is ook uniek door haar ligging midden in de stad. Het park is geliefd bij veel Hagenaars. In de zomer kun je er picknicken of barbecueën met familie en vrienden.

Ook de natuurspeelplaats Zuiderpret wordt volop bezocht. Kinderen spelen hier met water, zand, modder en losse takken.

Met de komst van de Sportcampus Zuiderpark is het oude ADO stadion gesloopt en is het bestaande sportcomplex heringericht.

Met deze toevoeging is het Zuiderpark dé locatie in Den Haag voor topsport geworden.

Naast sport is het Zuiderpark ook nationaal bekend als dé locatie voor het jaarlijkse grote openluchtevenementen Parkpop en het Milan Festival.

Thema

Raakvlakken

-

Bijlage 2

Overzicht maatregelen / agendapunten

Nr	Maatregel/agendapunt	Klimaat		Biodiversiteit		Gezondheid		Ontspanning		Imago		Ontwikkeling		Termijn
		Hittestress	Wateroverlast	Natuur van buiten naar binnen	Natuur om de hoek	Sport en beweging	Voeding en stadslandbouw	Openbare voorzieningen	Evenementen	De internationale stad	Uitnodigende entrees	Groei en verdichting	Bomen in het straatbeeld	
1	Hittestress onderzoek TUDelft													Loopt, oplevering 2017
2	Beleid ontwikkelingen op basis hittestress onderzoek TU Delft inclusief nadere inventarisatie adaptief vermogen): - Waar gerichte acties (hot spots) - Waar beschermende maatregelen													2018 en verder
3	Analyse blootstelling, kwetsbaarheid en adaptief vermogen met betrekking tot wateroverlast als basis voor nader groenbeleid: - Waar gerichte acties (hot spots): flexibel of robuust (o.a. aanwijzen tijdelijke buffergebieden) - Waar beschermende maatregelen (buffergebieden)													2018 en verder
4	Actieve maatregelen in hot spot gebieden hittestress en/of wateroverlast													2019

Nr	Maatregel/agendapunt	Klimaat		Biodiversiteit		Gezondheid		Ontspanning		Imago		Ontwikkeling		Termijn
		Hittestress	Wateroverlast	Natuur van buiten naar binnen	Natuur om de hoek	Sport en beweging	Voeding en stadslandbouw	Openbare voorzieningen	Evenementen	De internationale stad	Uitnodigende entrees	Groei en verdichting	Bomen in het straatbeeld	
5	Beleidsrichtlijn toetsing nieuwe ontwikkelingen (infrastructuur, bebouwing) met betrekking tot negatief/positief effect op hittestress en wateroverlast													2019
6	Voorlichting over hittestress- en wateroverlastmaatregelen op privéterrein (bewoners, bedrijven etc.)													2017
7	In beheersysteem klimaat- en toekomstbestendige bomen aangeven. Actie ondernemen waar vervolgens groeimaatregelen nodig zijn.													2018 actualisatie Nota Haagse Bomen
8	Kansen voor tijdelijk groen/kortere termijn bomen uitwerken													2018 actualisatie Nota Haagse Bomen
9	Communicatiestrategie voor tijdelijk groen/korte termijn bomen opstellen													2018 actualisatie Nota Haagse Bomen
10	Ondersteuning ontsteningsinitiatieven (relatie met Dat kan groener))													2016
11	Ontwikkeling nieuwe klimaatgroenconcepten, inclusief ondersteuning van gevelbegroeiing en groene (polder)daken													2018 en verder

Nr	Maatregel/agendapunt	Klimaat		Biodiversiteit		Gezondheid		Ontspanning		Imago		Ontwikkeling		Termijn
		Hittestress	Wateroverlast	Natuur van buiten naar binnen	Natuur om de hoek	Sport en beweging	Voeding en stadslandbouw	Openbare voorzieningen	Evenementen	De internationale stad	Uitnodigende entrees	Groei en verdichting	Bomen in het straatbeeld	
12	Verbetermaatregelen per groengebied SGH benoemen ten aanzien van hittestress en wateroverlast (afgestemd op andere thema's)													2018 en verder
13	Klimaatrobuuste routes naar verkoelende groengebieden													2018
14	In handboek openbare ruimte ladder klimaatmaatregelen opnemen als standaard werkwijze, inclusief het nagaan wat er gebeurt als er bij nieuwe ontwikkelingen het basis rioleringsstelsel het water niet meer aan kan en inclusief catalogus klimaatmaatregelen													2018 en verder
15	Actieprogramma opstellen om het watersysteem zichtbaar te maken													
16	Stimuleren landschappelijke ontwikkeling in combinatie met waterberging													2016
17	Leidraad bomen (bladval) en waterkwaliteit opstellen													2016 of 2018 actualisatie Nota Haagse Bomen
18	Uitwerken biotopen beleid voor SGH inclusief actieprogramma en aanpassing van beheer, afgestemd op andere functie/gebruikswaarden													2016

Nr	Maatregel/agendapunt	Klimaat		Biodiversiteit		Gezondheid		Ontspanning		Imago		Ontwikkeling		Termijn
		Hittestress	Wateroverlast	Natuur van buiten naar binnen	Natuur om de hoek	Sport en beweging	Voeding en stadslandbouw	Openbare voorzieningen	Evenementen	De internationale stad	Uitnodigende entrees	Groei en verlichting	Bomen in het straatbeeld	
19	Opstellen Natuurwaardekaart													Actualisatie SEVZ 2018
20	Waar mogelijk ondersteunen initiatieven voor stadslandbouw, inclusief stadsboomgaarden, schooltuinen, binnentuinen, geveltuinen, moestuinbakken etc.													doorlopend
21	Experimenten met tijdelijke teelt van biomassa op ongebruikte terreinen													doorlopend
22	Verkennen mogelijkheden voor stimulering productie en aanbod van streekproducten en lokaal voedsel.													doorlopend
23	Intensivering en/of aanpassing van de gebruikswaarde van het groen in de SGH op basis van nadere analyse plek en omgeving (aanbod + vraag): onderzoek + participatietraject + actieprogramma.													doorlopend
24	Waar mogelijk ruimte geven aan bewoners om gebruikswaarde op lokaal niveau (niet SGH) te verbeteren.													doorlopend
25	Verbeteren bestaande routes door het groen													Doorlopend
26	Realisatie route Fietsrondje Den Haag													2017-2019

Nr	Maatregel/agendapunt	Klimaat		Biodiversiteit		Gezondheid		Ontspanning		Imago		Ontwikkeling		Termijn
		Hittestress	Wateroverlast	Natuur van buiten naar binnen	Natuur om de hoek	Sport en beweging	Voeding en stadslandbouw	Openbare voorzieningen	Evenementen	De internationale stad	Uitnodigende entrees	Groei en verlichting	Bomen in het straatbeeld	
27	Opstellen evenementenpaspoort voor alle relevante groengebieden die onderdeel zijn van de SGH.													2017
28	Opstellen evenementenprotocol voor evenementen in groengebieden.													2017
29	Op basis van onderzoek t.b.v. evenementenpaspoort, actieprogramma opstellen voor aanpassingen (inrichting, beheer) voor specifieke groengebieden ten behoeve van het (beter) kunnen houden van de evenementen ter plekke.													2017
30	Actieprogramma opstellen gericht op het (verder) verbeteren/vergroenen van de stadsentrees.													2017-2019
31	Opstellen spelregels t.a.v. groen kwaliteit voor nieuwe ontwikkelingen in het algemeen en m.b.t. de ontwikkelingen uit de Agenda Ruimte in het bijzonder, inclusief aangeven wat/welk groen minimaal behouden dient te blijven.													2017-2019
32	Verbeteren fysieke- en gebruikskwaliteit groen en groengebieden in intensiveringsgebieden.													Doorlopend
33	Ontwikkelen visie op de grootschalige regionale groenstructuren in afstemming met provincie, landschapstafels en buurgemeenten.													Actualisatie SEVZ 2018
34	Actieprogramma bomen. Aangeven welke bomen oud kunnen worden en maatregelen treffen om dit te realiseren, inclusief aanscherping kapbeleid en uitgebreid communicatietraject.													doorlopend

Nr	Maatregel/agendapunt	Klimaat		Biodiversiteit		Gezondheid		Ontspanning		Imago		Ontwikkeling		Termijn
		Hittestress	Wateroverlast	Natuur van buiten naar binnen	Natuur om de hoek	Sport en beweging	Voeding en stadslandbouw	Openbare voorzieningen	Evenementen	De internationale stad	Uitnodigende entrees	Groei en verdichting	Bomen in het straatbeeld	
35	Vergroening door middel van korte termijn bomen realiseren (bijvoorbeeld op tijdelijke locaties) in combinatie met uitgebreid communicatietraject.													2018 actualisatie Nota Haagse Bomen
36	In handboek openbare ruimte oplossingen voor ondergrondse voorzieningen voor straatbomen opnemen, inclusief afwegingsmethodiek.													2018 actualisatie Nota Haagse Bomen
37	De waarde van het natuurlijk kapitaal inzichtelijk maken.													2016
38	Natuurlijk kapitaal inzetten voor de verdere ontwikkeling van de stad (in de City Deal Waarden van groen en blauw in de stad en het Platform i-Tree).													2016-2018
39	Actualiseringschema opstellen voor beheervisies en – plannen grote groengebieden en stadsdeelvisies wijk- en buurtgroen													2016
40	Deelnemen aan de Entente Florale													2017
41	Juridische en technische consequenties van nieuwe groenvormen (met name dubbel maaiveld) onderzoeken													2017
42	Het versterken van de kennis over ICT- technologie en groen. Door nieuwe technieken kunnen we beheer en toezicht verbeteren, maar ook bijdragen aan de beleving van het groen.													doorlopend

Nr	Maatregel/agendapunt	Klimaat		Biodiversiteit		Gezondheid		Ontspanning		Imago		Ontwikkeling		Termijn
		Hittestress	Wateroverlast	Natuur van buiten naar binnen	Natuur om de hoek	Sport en beweging	Voeding en stadslandbouw	Openbare voorzieningen	Evenementen	De internationale stad	Uitnodigende entrees	Groei en verdichting	Bomen in het straatbeeld	
43	Ontwikkelen van een klimaatbestendig beplantingssortiment met andere gemeenten													doorlopend
44	Klimaatmaatregelen/bomen opnemen in stadsdeelvisies													doorlopend
45	Doorgaan met stimuleren groene (school)pleinen													doorlopend
46	Visies en plannen voor stedelijk groen actueel houden door een actualisatieschema op te stellen													2016
47	Opstellen van een stadsdeelvisie voor stadsdeel Scheveningen													2016
48	Afronden van de stadsdeelvisie voor stadsdeel Centrum													2016
49	Nieuwe vormen van samenwerking en financiering verkennen m.b.t. innovatie in het groen													doorlopend

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag
Dienst Stadsbeheer
Afdeling Duurzaamheid en Groen
Postbus 12 651
2500 DP Den Haag

Vormgeving
Teresa Jonkman Grafische vormgeving

© Gemeente Den Haag 2019

